

Hva kan og bør et lokalsamfunn selv gjøre for å forebygge kriminalitet

**av
Hans A. Hauge**

Tønsberg, Høgskolen i Vestfold, 2007

Rapport nr. 2/2007

Rapport nr. 2/2007 Høgskolen i Vestfold

Copyright: HVE/ Hans A. Hauge

ISBN: 82-7860-194-1

Forord

Denne evalueringsrapporten er utarbeidet på oppdrag av Askim Rotary, som fikk midler fra Justisdepartementet for å evaluere prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”. Høgskolen i Vestfold er oppdragstaker for evalueringen, som er utført ved HENÆR-senteret på høgskolen (Senter for helsefremmende arbeid i nærmiljøer).

Evalueringen ble gjennomført i perioden primo 2006 til 1. mars 2007. Det er mange som fortjener takk for bistand i arbeidet med å utarbeide rapporten. I første rekke står Solfrid Nilsen, Wenche Lise Thodock og Eva Elisabeth Røsnæs, som er mastergradsstudenter i Helsefremmende arbeid ved Høgskolen i Vestfold. De har gjort en stor innsats både med intervjuing og transkribering av intervjuer, litteratursøk og litteraturgjennomgang, samt analyse av dataene. De står imidlertid ikke ansvarlige for noe av innholdet i evalueringsrapporten.

Ved HENÆR-senteret har gode kolleger vært samtalepartnere underveis i prosessen. En særlig takk til Hans-Einar Hem, Bjørg Aase Sørensen og Sidsel Solbrække.

Både styringsgruppen og prosjektleder i ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” fortjener stor takk for å ha tilrettelagt en god evalueringsprosess, blant annet gjennom arrangering av et evalueringsseminar, gjennom fremskaffing av data og kontaktinformasjon til aktuelle informanter, og ikke minst gjennom kommentarer til skisser underveis. For øvrig hadde evalueringen ikke vært mulig uten bidragene fra 28 informanter i Askim, som ga av sin tid til intervjuer.

Selv om evalueringen i en viss forstand er oppsummerende fordi prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” nå avsluttes, så er det å håpe at evalueringsrapporten vil brukes aktivt i det videre arbeidet med tverrsektorielt kriminalitetsforebyggende arbeid i Askim. Blant prosjektets fortjenester er utvilsomt at det har synliggjort stor kapasitet for denne typen innsats i Askim-samfunnet. Det er også å håpe at andre lokalsamfunn vil la seg inspirere av den modellen for tverrsektorielt kriminalitetsforebyggende arbeid som ble utviklet av prosjektet, samt av erfaringene med å rekruttere og utvikle tilbud til ungdom med moderat risiko for kriminalitetsutvikling.

Sammendrag

Prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" ble drevet av Askim Rotary over en drøy treårsperiode fra høsten 2003 til nyåret 2007. Askim Røde Kors har vært partner i prosjektet fra 2004. Prosjektet har jobbet med å "utvikle, prøve ut, evaluere og spre erfaringer fra hvordan et lokalsamfunn selv kan mobilisere for å oppnå reduksjon i kriminaliteten". Det har hatt status som delprosjekt i SNU-prosjektet ("Snu unge lovbrøyttere i tide"), som har vært ledet av Justisdepartementet. "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" har i prosjektperioden disponert drøyt to millioner kroner, hvorav brottsparten (i underkant av 1,7 millioner) ble bevilget fra Justisdepartementet. Øvrige bidragsytere til prosjektet etter størrelse er Askim Røde Kors, Østnorsk kompetansesenter, Askim Rotaryklubb, Askim kommune, private sponsorer, Rotary Distrikt 2260, og Mysen Rotaryklubb.

"Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" har hatt tre satsingsområder, henholdsvis 1) utvikling av tverrsektorielle møteplasser for frivillige og offentlige aktører med interesse for primærforebygging av kriminalitetsutvikling hos barn og unge; 2) utvikling av tiltak for potensielle "tidligstartere" (barn som tidlig viser antisosial atferd og har høy risiko for kriminalitetsutvikling), og 3) utvikling av tiltak for potensielle "senstartere" (ungdom med problematferd men ikke etablerte antisosiale atferdsmønstre, med moderat risiko for kriminalitetsutvikling). Disse satsingsområdene er utviklet etter råd fra eksperter på kriminalitetsforebygging. Innenfor hvert av satsingsområdene har prosjektet vektlagt faglig soliditet, tilrettelegging for tverrsektorielt samarbeid, og mobilisering av frivillig kompetanse.

Prosjektet har utviklet en interessant tilnærming til kriminalitetsforebygging i lokalsamfunn. Ved prosjektets avslutning er det etablert en Nettverksorganisasjon for barn- og unge i faren, som videreføres under ledelse av Askim kommune. Med utgangspunkt i Nettverksorganisasjonen er det etablert partnerskapsavtale mellom tre kommunale enheter og tre frivillige organisasjoner ad tiltaksutvikling for potensielle senstartere. Det er åpning for at flere kan slutte seg til. Det er også på trappene en partnerskapsavtale ad tiltaksutvikling for potensielle tidligstartere. *Kombinasjonen av tverrsektorielle møteplasser gjennom nettverksorganisering, og gjensidig forpliktende partnerskapsavtaler om målrettede tiltak for barn og unge med henholdsvis moderat og høy risiko for kriminalitetsutvikling, er en lovende modell for kriminalitetsforebygging på lokalsamfunnsnivå.*

Prosjektet har hatt svak reell forankring i Rotary, i den forstand at det er utløst lite frivillig innsats i organisasjonen. Rotary viderefører heller ikke sitt engasjement i nettverksorganisasjonen etter prosjektets avslutning. Derimot har prosjektet vært godt forankret på ulike nivåer i Askim kommune (Rådmannens stab, Familiens hus, SLT). Prosjektet har hatt god formell organisering, og god økonomi.

Prosjektet har etablert lukkede ungdomsgrupper for potensielle senstartere i forhold til kriminalitetsutvikling. Prosjektet har i samarbeid med skolene lykkes meget godt med å rekruttere ungdommer fra målgruppen. Ungdommene setter stor pris på tilbudet, herunder både innholdet (hovedsakelig sosialt samvær rundt mat og matlaging, samt varierte aktiviteter som de selv er med på å velge), kontakten med hverandre i gruppen, og kontakten med de voksne. Derimot er de spesifikt kriminalitetsforebyggende virkningene av tiltaket noe usikre, men dette kan forholdsvis enkelt håndteres i det videre arbeidet. Askim Røde Kors har hatt og viderefører sitt ansvar for den første ungdomsgruppen, som ble startet før jul 2004. Før jul 2006 startet Askim menighet en andre ungdomsgruppe. Til sammen deltar om lag 15 ungdommer i ungdomsgruppene.

Prosjektet har ikke lykkes med å utvikle tiltak som er direkte relevante for målgruppen potensielle tidligstartere.

Prosjektet har jevnt over lykkes godt med å tilrettelegge for tverrsektorielle møteplasser. Den faglige kvaliteten på tiltaksutviklingen har vært varierende.

Prosjektet har hatt spesielt store utfordringer med hensyn til å mobilisere frivillig innsats. Ulike mulige grunner til dette drøftes i rapporten, herunder (ulike former for) ”motstand”, betydning av støttestrukturer for frivillig innsats, og prosjektets innretning i forhold til ressursbruk. Alle disse momentene finner noe støtte i dataene.

Prosjektet har hatt en ressursbruk som har flere fellestrekk med konsulentvirksomhet enn med frivillighets- eller forskningsprosjekter. En styrke med dette er målrettet innsats for utvikling av strukturer for å sikre kontinuitet i (andres) kriminalitetsforebyggende innsats. En svakhet med dette er at prosjektet har en noe uklar relevans for så vel frivillighets- som forskningsprosjekter.

Evalueringen har særlig vektlagt to forhold. For det første overføringsverdi til andre lokalsamfunn, og for det andre potensial for videreføring av kriminalitetsforebyggende innsats i Askim etter prosjektets avslutning. Størst overføringsverdi har utvilsomt modellen for tverrsektorielt kriminalitetsforebyggende arbeid skissert over, samt erfaringene med å rekruttere og etablere tilbud til ungdommer med moderat risiko for kriminalitetsutvikling. Askim kommune har svært gode forutsetninger for å videreføre innsatsen. Kommunen har blant annet en hensiktsmessig organisering av tjenester til familier, og en tydelig visjon om tverrsektorielt samarbeid til beste for barn og unge. Ikke minst er det i Askim flere frivillige organisasjoner som har relevante erfaringer det kan bygges videre på. For øvrig antas det at flere av poengene det vises til i denne rapporten kan være spesielt nyttige for videreføring av kriminalitetsforebyggende innsats i Askim.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Prosjektets mål og satsingsområder	1
Kriminalitetsutvikling og tverrsektorielt samarbeid om kriminalitetsforebygging.....	2
”Ta tre år på dere og finn ut hva som virker og ikke virker”	4
Hvordan prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” kom til.....	5
Rådene fra eksperter på kriminalitetsforebygging	7
Prosjektets tre satsingsområder: Møteplasser, senstartere og tidligstartere	11
Kapittel 2: Mandat og metodetilnæringer i evalueringen	15
Evalueringens mandat:	15
Egen rolle i prosjektet	17
Oversikt over dataene til grunn for evalueringen.....	19
Analysestrategier i evalueringen	21
Kapittel 3: Prosjektets organisering og møteplasser	24
Prosjektets organisering: Forankringen av prosjektet i Askim Rotary	25
Prosjektets organisering: Styringsgruppen.....	27
Prosjektets organisering: Arbeidsgruppen	29
Askim kommune	30
Foreløpig vurdering av prosjektets satsing på møteplasser.....	34
Kapittel 4: Utvikling av gruppetilbud for potensielle ”senstartere”	35
Atferdsproblemer og kriminalitetsutvikling.....	35
Individ og omgivelser, beskyttelses- og risikofaktorer	37
Mulige begrensninger i atferdstilnæringer til kriminalitet.....	40
Senstartere og inspirasjonen fra Kirkens utviklingsprosjekt (KUP) i Kristiansand.....	41
Røde Kors blir partner i prosjektet.....	43
Aktivitetsgruppen ”Ungdom i Fokus”.....	44
Erfaringer fra rekruttering av ungdommer til gruppetilbudet	46
Mobilisering av frivillige	48
Nettverksorganisasjonen og partnerskapsavtalen.....	50
Sammenfattende vurdering av tilbudet til potensielle senstartere.....	51
Kapittel 5: Forsøk på tiltaksutvikling for potensielle tidligstartere.....	54
Kjennetegn ved tidligstartere	54
Aktiviteter rettet mot tidligstartere	56
Lørdagsåpen barnehage og Fedregruppe i en kommunal barnehage	56
Samarbeidet med Familiens hus.....	58
Mot etablering av partnerskapsavtale rundt tidligstartere	60
Samarbeidet med Home-Start Familiekontakten	61
Vurdering av erfaringene med tiltaksutvikling overfor tidligstartere	62
Erfaringer Home-Start har gjort med tiltaksutvikling for tidligstartere	65
Kapittel 6: Konklusjoner og veier videre	67
Prosjektets paradoks? Solide rammebetingelser og svak mobilisering av frivillige.....	68
”Støttestruktur” og forutsetninger for å nå ”kritisk masse” av frivillighet	69
Holdninger til frivillig innsats	71
”Konsulenttilnærming” til tverrsektorielt samarbeid	72
Evalueringsmandatet	75
Referanser.....	77

Kapittel 1: Prosjektets mål og satsingsområder

Hva bør og kan et lokalsamfunn selv utføre av tiltak for å forebygge kriminalitet? Denne problemstillingen har stått sentralt i prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet", forankret i Askim Rotary. Prosjektet har over en drøy treårsperiode fra høsten 2003 til nyåret 2007 blitt tilført ressurser fra Justisdepartementet og andre for å "utvikle, prøve ut, evaluere og spre erfaringer fra hvordan et lokalsamfunn selv kan mobilisere for å oppnå reduksjon i kriminaliteten" (Justis- og politidepartementet 2004). Med "lokalsamfunn" menes i denne sammenhengen ikke det sivile samfunn eller frivillige organisasjoner alene. Prosjektet har vektlagt tverrsektoriell kriminalitetsforebyggende innsats, og da mer presist samarbeid mellom frivillige organisasjoner og kommunen. Prosjektet har ikke hatt utgangspunkt i bestemte metoder eller modeller for kriminalitetsforebygging, men har søkt å utvikle permanente samarbeidsstrukturer på tvers av sektorene i Askim kommune. Prosjektet har på denne måten hatt klare ambisjoner om å overleve seg selv, ved at lokalsamfunnet i ettertid skal ha en organisasjon som sikrer koordinert og faglig solid kriminalitetsforebyggende innsats. Prosjektet har videre hatt et primærforebyggende siktemål. Det er forsøkt utviklet tiltak for barn og unge som ikke er tatt for kriminelle handlinger, men som vurderes å ha moderat til høy risiko for å begå slike handlinger.

Rotary er en verdensomspennende humanitær organisasjon, som beskriver seg selv som "den ledende organisasjon for samfunnsengasjerte ressurspersoner med ulik yrkesbakgrunn, som arbeider for å gagne andre. Rotary er en mulighetenes organisasjon der grunnpilarene er: Vennskap, etikk, utveksling av yrkeserfaring og arbeid for internasjonal fred og forståelse." (fra hjemmesiden www.rotary.no). Formålet er å gagne andre ("Service Above Self"). Rotary er blant de største private bidragsyterne i FN-systemet, og har særlig engasjert seg i kampen mot polio. Det er ikke en åpen organisasjon, man kan bli medlem kun etter invitasjon. Askim Rotary har 55 medlemmer, som alle er menn. Det er stor variasjonsbredde med hensyn til utdanningsbakgrunn, men medlemmene er gjennomgående samfunnsengasjerte og ressurssterke materielt sett. Askim Rotary har gjennom årene engasjert seg i et bredt spekter av saker, eksempelvis myggnettprosjekt i Kenya, "Mekkegarasje" for ungdom, museet, kirken, og gitt midler til mange forskjellige formål. Forut for prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" hadde imidlertid Askim Rotary ikke engasjert seg i kriminalitetsforebygging.

Askim er en bykommune i indre Østfold. Ved utgangen av 2005 var det drøyt 14.000 innbyggere i kommunen, og det er netto tilflytting på om lag 100 innbyggere per år. For øvrig har Askim den fjerde største innvandrerbefolkningen i Norge, målt i prosentandel av innbyggerne i kommunen. Undersøkelser kommunen selv har gjennomført tyder på at mange innvandrere føler seg lite inkludert i Askim (The Ministry of Local Government and Regional Development 2006). Mer enn halvparten av de sysselsatte i Askim jobber utenfor kommunen, men de senere årene har det vært betydelig næringsutvikling og vekst i antall virksomheter og stillinger. Strukturelt har Askim mye til felles med andre mindre byer og tettsteder rundt større byer som Oslo, Bergen, Drammen og Stavanger. Nyere forskning viser at ungdomsmiljøene kan være vel så harde i mindre som i større byer. Forsker Yngve Carlsson har funnet at ”vold, narkotika, gjengdannelser og våpen er like utbredt blant ungdom i mange bygder og småbyer som det er i landets storbyer” (Johnsen 2006). Carlsson nevner Askim i samme åndedrag som blant annet Rælingen, Skedsmo, Jessheim og Nedre Eiker. Askim kommer generelt dårlig ut på levekårsindekser, og kriminalstatistikken indikerer at antall anmeldte voldsepisoder i Askim ligger 50 prosent over landsgjennomsnittet, men det hefter en del usikkerhet ved disse tallene (Vetvik 2006). Derimot er Askim kommune langt framme med hensyn til satsing på innbyggerdialog og styring av lokaldemokrati, tverrsektorielt samarbeid og tverrfaglig samarbeid til beste for barn og unges oppvekstmiljø. I visjonsplanen for 2006-17 er det blant annet nedfelt at kommunen skal inngå forpliktende partnerskap med frivillige organisasjoner om forebyggende arbeid rettet mot barn og unge, og at kommunen vil prioritere tiltak og aktiviteter for å redusere kriminalitets- og rusproblemene i ungdomsmiljøene. (Askim kommune 2006).

Kriminalitetsutvikling og tverrsektorielt samarbeid om kriminalitetsforebygging

For landet under ett var utviklingen i registrert kriminalitet blant 15-17-åringene ganske stabil i perioden 1970 til 1996 (Falck 1994; Helland 1998). I perioden 1996 til 2000 var det en økning i antall siktede mellom 15 og 17 år på 31,4 prosent (Bøhm-Pedersen 2003). I en serie rapporter fra Statistisk sentralbyrås prosjekt ”Kriminalitet blant barn og unge” kommer det blant annet fram at barn og unge i 2001 sto for en større andel av registrert kriminalitet enn

bare 4-5 år tidligere (Stene 2003), at når trafikkforseelser holdes utenfor så er henholdsvis narkotika-, vinnings- og voldskriminalitet hyppigste årsaker til straffereaksjoner (Haslund 2003), og at ungdommer 15-20 år er overrepresentert i forhold til andre aldersgrupper i norske fengsler (Bergh 2003). Kriminalitetsutviklingen blant barn og unge er fremdeles bekymringsfull (Justis- og politidepartementet 2005).

Selv om hovedtrekkene i kriminalitetsutviklingen forholdsvis enkelt lar seg konstatere, så er det er uklart hva man kan gjøre for å snu utviklingen. Dels er det mye debattert hva kriminalitet er (Hauge 2001), og hva som forårsaker kriminalitet (Kaufmann 1991), og det følger av dette at det selvfølgelig er vanskelig å avgjøre hva kriminalitetsforebygging er eller kan være (Christophersen 1997; Hage 1997). Tverrsektorielt og tverrfaglig samarbeid har lenge vært forstått som den kanskje mest lovende fremgangsmåten til primærforebygging av kriminalitet. Allerede i perioden 1980 til 1984 med (daværende) Sosialdepartementets prosjekt "Alternativ til fengsling av ungdom" ble det argumentert for at det var nødvendig å koordinere ressurser på tvers av sektorene (Helgeland 2001). Tverrsektoriell tilnærming er også den dominerende strategien i den gjeldende Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet for perioden 2005 til 2008 (Justis- og politidepartementet 2005).

Prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" var koblet til et annet initiativ som sterkt vektla tverrsektoriell innsats, nemlig prosjektet "Snu unge lovbrøyttere i tide", ofte forkortet "SNU-prosjektet". SNU-prosjektet var tverrdepartementalt, men forankret i Justisdepartementet. En overordnet ambisjon var "å framheve nødvendigheten av et forpliktende samarbeid mellom alle offentlige instanser som har med barn og unge å gjøre, inkludere organisasjoners frivillige innsats og aktivitet, samt foreldres medvirkning, for å kunne hente ut de samlede ressurser i våre bestrebelser for å kunne SNU UNGE som viser en negativ eller farefull utvikling." (Justis- og politidepartementet 2004). Bakgrunnen for å opprette SNU-prosjektet ble presisert slik av daværende justisminister Odd Einar Dørum: "Vi skreddersyr et opplegg rundt den enkelte ungdom slik at vedkommende fanges opp og får hjelp til å komme videre. Vi vil unngå at noen blir møtt med at 'det er ikke mitt bord'." (Bøhm-Pedersen 2003). Foruten "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" adresserte fem andre delprosjekter følgende tematikk:

1. ”Restorative justice” for å oppnå forsoning mellom gjerningsperson, fornærmede og lokalmiljøet,
2. Utredning, institusjonsbehandling og oppfølging av ungdom med alvorlige atferdsvansker,
3. Stifinner-prosjekt for målrettet sonings- og varetektssituasjon gjennom samarbeid med barnevernet,
4. Helhetlig tiltaksutvikling for å forebygge gjentakelse og kriminalitet og støtte oppunder (re)integrering i samfunnet, og
5. Tilrettelegging av livet etter soning for ungdom som soner i fengsel.

Felles for disse delprosjektene er at de relativt entydig kan forstås som tertiærforebyggende, i betydningen ”tiltak for å motvirke følgene av problemer som allerede finnes” (Helland 1998, side 19).”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” skiller seg ut som det eneste primærforebyggende delprosjektet, gjennom innsats før kriminalitet er et faktum. Denne annerledesheten har ved flere anledninger vært tematisert i møter og korrespondanse med Justisdepartementet, og det har blitt klarert at formålet med ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” er i samsvar med SNU-prosjektets overordnede ambisjon gjengitt over.

Prosjektet har hatt relativt romslig økonomi. Over en periode på 3,5 år disponerte det drøyt to millioner kroner, hvorav brorparten (i underkant av 1,7 millioner) ble bevilget fra Justisdepartementet. I tillegg har Justisdepartementet bevilget 250.000 kroner til evaluering, som i sin helhet har gått til Høgskolen i Vestfold som oppdragstaker. Øvrige bidragsytere til prosjektet etter størrelse er Askim Røde Kors, Østnorsk kompetansesenter, Askim Rotaryklubb, Askim kommune, private sponsorer, Rotary Distrikt 2260, og Mysen Rotaryklubb. Utgiftene var relativt lave i oppstartsåret 2003, men har for hvert av årene 2004 til og med 2006 ligget på ca. 600.000 kroner.

”Ta tre år på dere og finn ut hva som virker og ikke virker”

Prosjektet har vært annerledes også på den måten at det ikke har tatt utgangspunkt i på forhånd definerte tiltaksmodeller eller programmer. I stedet har man brukt tid og ressurser på

å avklare kunnskapsgrunnlaget for de aktivitetene man har planlagt og igangsatt, og brukt tid og ressurser på å kartlegge muligheter og begrensninger for koordinert kriminalitetsforebyggende innsats i Askim som lokalsamfunn. Prosjektet har dermed ikke tatt sikte på å nå flest mulig med de ressursene man har hatt til rådighet, men på å utvikle arbeidsmåter og tiltak som kan vare over tid og er solid faglig fundert. Prosjektet har følgelig blitt forstått som en investering som skal gi avkastning over tid, og ikke som igangsetter av straksløsninger. Denne strategien ble aktivt støttet av daværende justisminister Odd Einar Dørum, som sa følgende på en pressekonferanse for prosjektet: ”Ta tre år på dere og finn ut hva som virker og ikke virker. Det holder ikke med straksløsninger når man skal berge ungdommer gjennom et helt liv” (Rønning 2004). Dette er et noe uvanlig signal i en tid hvor forebyggingsprogrammer og tiltak blir stadig mer spesialiserte, og hvor politikere ofte etterspør målbare resultater i forhold til avgrensede problemer. Det var imidlertid også et faglig godt begrunnet signal, for ”god forebygging er også avhengig av hvor god en er til å koordinere – å se tiltak og tjeneste i sammenheng” (Carlsson 2002, side 292). I den følgende delen er fokus på hva man kom fram til som overordnede ambisjoner og satsingsområder det første drøye året av prosjektets levetid. Denne gjennomgangen leder også fram til disposisjonen for evalueringsrapporten.

Hvordan prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” kom til

Kimen til prosjektet ble sådd på et distriktsmøte for Rotary-klubbene i Østfold våren 2002. Kriminalitetsutviklingen blant unge ble diskutert, med utgangspunkt i et foredrag av Riksadvokaten. Det ble vist til statistikker og trender som dokumenterer at utviklingen er bekymringsfull. Synspunkter og idéer ble utvekslet. Blant perspektivene som ble vektlagt var at gjengangerne blant de kriminelle ofte mangler forankring i lokalsamfunnet. Det ble også vektlagt at mye kriminalitetsforebyggende innsats har svak kunnskapsmessig forankring. Man vet ofte ikke om det man gjør virker med eller mot sin hensikt, og dette gjelder særlig tiltak på lokalsamfunnsnivå. Her så flere medlemmer et potensial for å bidra med utgangspunkt i Rotary. Følgende sitat fra et av intervjuene gir en god sammenfatning av hva, og på hvilke måter, tematikken motiverte til innsats:

”Kanskje vi i Rotary er for navlebeskuende, vi sitter her og møtes, og har feite lønninger og synes at det er interessant å møte hverandre og lære om hva de forskjellige profesjoner driver med. Vi har ikke noen følere ned, eller inn i miljøer, som er utsatt for dette tragiske med kriminalitet. Skal vi engasjere oss? Det var vel starten. Og så begynte man å konkretisere og si at; vi ser på kriminaliteten lokalt. Hva kan vi gjøre? Er det noe vi skal registrere, er det noe vi skal jobbe for å forhindre, er det, hva – hva skal vi ta tak i, er det noen virksomhet her som vi skal styrke? Eller er det noe vi trenger å, å starte opp? Initiere. Har vi, skal vi ha et forskningsprosjekt, eller, for vi kan ikke gå inn i, vi kan ikke skape en forening – en, en kriminal forebyggende forening, eller en sånn forening som jobber med kriminalitet, eller sosialt. Det er ikke det vi skal gjøre. Men skulle vi kunne bidra med noe, å konkretisere, si litte grann om – å kartlegge hvor problemet ligger. Har vi kompetanse hos oss til å se på dette?”

Den første innskytelsen var altså å bidra til å styrke eksisterende virksomhet, slik Rotary ofte gjør gjennom aktiviteter for å skaffe ressurser til veie til konkrete og synlige tiltak. Den andre innskytelsen var å bidra med spisskompetanse for å kartlegge og forske på problemet. Dette inspirerte flere av medlemmene, som ”i stedet for da å bevilge penger til en speidertropp eller et musikklag eller ei narkobikkje, altså, så skulle vi prøve å generere noe som gikk dypere inn på det temaet”. Disse to dimensjonene, henholdsvis støtte eksisterende virksomhet og bidra med spisskompetanse, gir et godt inntak til å forstå de valgene prosjektet senere gjorde. Det er videre verdt å merke seg – også slik sett er sitatet over representativt – at man ikke så for seg at Rotary som sådan skulle jobbe direkte med barn og unge med moderat eller høy risiko for kriminalitet.

Etter møtet ble det relativt raskt satt ned en prosjektgruppe, som begynte å jobbe med å konkretisere innhold for et kriminalitetsforebyggende prosjekt. Prosjektgruppen tok også kontakt med Justisdepartementet, og ble koblet til SNU-prosjektet som beskrevet over. Allerede i den første prosjektbeskrivelsen var problemstillingen ”hva bør og kan et lokalsamfunn selv utføre av tiltak for å forebygge kriminalitet?” inkludert. Fremgangsmåten som ble beskrevet var å gjennomføre en kartlegging av status for kriminalitet i Askim, samt å tilpasse erfaringer med nasjonale og internasjonale kriminalitetsforebyggende tiltak til Askim som lokalsamfunn. Prosjektbeskrivelsen utløste 845.000 kroner fra Justisdepartementet, og høsten 2003 kunne man engasjere en prosjektleder i halv stilling. Samme høst gjennomførte prosjektleder en kvalitativ kartlegging av hva kommunale enheter og frivillige organisasjoner i Askim holdt på med og var opptatt av i forhold til kriminalitetsforebygging. Det ble også gjennomført et analyseseminar i Askim i oktober 2003, med deltakelse særlig fra offentlig

sektor og Rotary. Undersøkelsene og analysene ble senere supplert gjennom at prosjektleder tok kontakt med andre frivillige og offentlige aktører.

Askim kommune valgte å støtte prosjektet blant annet ved å gi prosjektleder kontorplass og tilgang til infrastruktur (herunder også dekking av portoutgifter) i Virksomhet for sosiale tjenester. Prosjektet fikk således tidlig en forankring i kommuneorganisasjonen. Prosjektleder hadde kontorplassen hele prosjektperioden.

Parallelt med kartleggings- og forankringsarbeidet i Askim kommune jobbet prosjektet med å skaffe oversikt over fagfeltet kriminalitetsforebygging. Det ble blant annet bestilt en kunnskapsoversikt som jeg muntlig redegjorde for på det ovenfor nevnte analyseseminaret i Askim i oktober 2003. Kunnskapsoversikten viste til metastudier som ikke hadde funnet eksempler på målbare effekter over tid av lokalt kriminalitetsforebyggende arbeid. Det ble presisert at dette ikke betyr at kriminalitetsforebygging med nødvendighet er fånyttet. Derimot betyr det at man vet forholdsvis lite om hva og hvordan ulike tiltak eventuelt virker, og enda mindre om hvordan de virker over tid. Det er følgelig behov for forsknings- og utviklingsarbeid som identifiserer sosiale prosesser og mekanismer som er virksomme ved kriminalitetsforebyggende innsats i lokalsamfunnet, slik at man får bedre forståelse av hvorfor noe virker eller ikke. Det ble anbefalt en aksjonsforskende/ aksjonslærende tilnærming, hvor man legger opp til å lære gjennom systematisk prøving, feiling og korrigerende av innsats. Det ble videre presisert at en slik tilnærming kan være komplementær til for eksempel en kvantitativ kartlegging av forekomst av kriminalitet.

Rådene fra eksperter på kriminalitetsforebygging

I februar 2004 avholdt prosjektet et seminar med anerkjente eksperter på kriminalitetsforebygging. Seminaret var basert på muntlige framlegg uten manus. Prosjektet ble ikke anbefalt å jobbe med hele lokalsamfunnet som nedslagsfelt ("samfunnsnivå"), men å konsentrere innsatsen mot ungdom i risiko for "skjevutvikling". Her ble det skilt mellom målgrupper (tidlig- og senstartere, se nedenfor). Det ble også anbefalt å utvikle møteplasser mellom frivillige organisasjoner og mellom frivillige og kommunen, for blant annet å utvikle bedre forståelse av hverandres virkemåter, og for å skape anledninger for målrettet

tverrsektorielt samarbeid om konkrete tiltak. Dessuten ble prosjektet anbefalt å utvikle tiltak som etablerte stabile relasjoner over tid mellom voksne og ungdommer med risiko for kriminalitetsutvikling.

Det ble også vist til at selv om det er mye man ikke vet om hva som virker kriminalitetsforebyggende, så vet man en del om hva som ikke virker. Eksempler på dette er ungdomsklubber uten voksenkontakt som gir ungdommer et møtested for egenregissert fritid; spenningsaktiviteter som ikke krever utholdenhet og selvkontroll slik eksempelvis fjellklatring gjør; tiltak som er ment å skulle avskrekke men som vekker nysgjerrighet; presentasjon av informasjon på måter som får avvik til å framstå som vanlig; generelle (for alle) forebyggende eller helsefremmende tiltak som ressurssterke ungdommer gjør seg best nytte av, og som dermed fører til større sosiale forskjeller. Ekspertene anbefalte prosjektet å være spesielt oppmerksomme på at prosjektet i seg selv kunne utgjøre en risiko, altså at prosjektet uforvarende kunne ende opp med å fremme kriminalitet på grunn av inkompetanse. Prosjektet ble derfor anbefalt å basere sine aktiviteter på fagkunnskap, og også å sikre faglig soliditet gjennom systematisk erfaringsinnhenting og analyse av virkningene av egne aktiviteter. Et perspektiv som ble trukket fram var at kriminalitetsutvikling blant annet avhenger av antall risikofaktorer barn og unge utsettes for (se nedenfor). Dersom prosjektet kunne bidra til at vanskeligstilte ungdommer fikk redusert antall risikofaktorer (eventuelt fikk økt antall beskyttelsesfaktorer), så ville det sannsynligvis virke kriminalitetsforebyggende.

Enkelte reiste også spørsmål ved hva en organisasjon som Rotary reelt sett kan bidra med til kriminalitetsforebygging, og foreslo at Rotary kanskje burde avgrense sitt engasjement til omfordeling av ressurser. Eksempler på dette er å gi penger og materiell til profesjonelle tiltak; stille hytter, båter, biler og lignende til disposisjon, og å hjelpe til med å skaffe arbeid og bolig til vanskeligstilte ungdommer. På den måten ville Rotary bidra til å redusere negative virkninger av fattigdom og lav sosioøkonomisk status, som er en av de sterkeste prediktorene for kriminalitetsutvikling. Det ble også vist til at ambisjoner om å koordinere tverrsektorielt samarbeid kan være problematiske. En formulering som ble brukt var "alle vil koordinere, ingen vil koordineres".

Faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillig kompetanse

I forlengelsen av kartlegging, analyse og innhenting av ekspertråd utkrystalliserte prosjektet tre overordnede temaer, som senere var sentrale gjennom hele prosjektets levetid. De tre temaene er henholdsvis faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid, og mobilisering av frivillig kompetanse. Temaene er selvfølgelig ikke gjensidig utelukkende, men må forstås som ulike dimensjoner i prosjektets aktiviteter. Dette kan illustreres med et sitat fra den første arbeidsplanen i prosjektet. Der heter det:

”For å opprettholde grensene mellom Rotary-prosjektet og Askim kommune er kommunen utfordret på å klargjøre en nærmere oppdragsbestilling til prosjektet. Vi vurderer det som meget aktuelt at det sivile samfunn gjennom eksisterende kompetanse i lokalsamfunnet og deres nettverk kan bidra til å øke den offentlige kompetanse kostnadsfritt og hvor motivasjonen er interesse for å styrke den samlede kompetanse i lokalsamfunnet. Dette prosjektet vil kunne prøve ut hvordan grensene mellom offentlig og det frivillige kan utvikle seg inn i kunnskapssamfunnet” (Askim Rotary 2003-04, side 5).

Ambisjonen om å prøve ut og utvikle grenser mellom offentlig og frivillig innsats er faglig sett svært interessant. I faglitteraturen har tradisjonelt forskjellene mellom frivillig og offentlig sektor blitt vektlagt. Det har vært vanlig å se på frivillige organisasjoner som fleksible, tilpasningsdyktige, nærhetsskapende og varme pionerer, mens offentlig sektor forstås som rigid, distansert, kjølig og sementert (Onarheim 1993). Forskjellene mellom sektorene har blitt forstått gjennom dikotomier, altså som motsatte ytterligheter (Repstad 1998). Eksempler på slike dikotomier er instrumentell-emosjonell, lønnet-ulønnet, rigid-fleksibel, hierarkisk driftsorganisering-demokratisk samarbeid, lovpålagt-interessestyrt. Offentlig sektor har ofte blitt framstilt som den moralske ”skurken”, frivillig sektor motsvarende som den moralske ”helten”, og forholdet mellom sektorene har blitt forstått som konfliktfylt. I forlengelsen av dette er det uttrykt bekymring for at solidariteten mennesker imellom kan svekkes når offentlig sektor påtar seg stadig flere oppgaver (Wolfe 1989). Det er også uttrykt bekymring for maktulikheter mellom sektorene. Offentlig sektor kan påvirke rammevilkårene for frivillige organisasjoner både gjennom normative (eksempelvis lover), økonomiske, faglige og administrative virkemidler, og således integrere frivillig virksomhet i den offentlige, uten nødvendigvis å gi rom for frivillige organisasjoners særpreg (Lorentzen 1994).

Konfliktforståelser har stått sterkere i land som England og USA enn i Norge. I Norge har det tradisjonelt vært stor grad av ideologisk nærhet mellom frivillig og offentlig sektor (Kuhnle og Selle 1992; Wollebæk, Selle m.fl. 2000), med utstrakt samarbeid for å realisere felles mål. Frivillige organisasjoner blir gjennomgående forstått som bidragsytere til velferdsutvikling (Stortingsmelding nr. 27 (1996-97)). Et hovedperspektiv i norsk sammenheng er at frivillig innsats bidrar til så vel økonomisk utvikling (den årlige verdien av frivillig innsats anslått til 40 milliarder kroner), som til sosial integrasjon og demokrati (Wollebæk, Selle m.fl. 2000). Det blir gjerne vektlagt at sektorene kan være komplementære med hensyn til å realisere felles mål. For eksempel beskrev statsministeren nylig frivillige organisasjoner som viktige for å sette nye problemområder på dagsorden, som raskere enn det offentlige, og som viktige kritikere av offentlig tilkortkommenhet (Stoltenberg 2006).

Konflikt-, komplementaritet- og konsensusperspektiver på tverrsektorielt samarbeid er i utgangspunktet bare det – altså perspektiver. Hvilke eller hvilket perspektiv som best kan forklare hva som skjer i en konkret samarbeidssituasjon er et empirisk spørsmål. Det er relativt begrenset med forskning nettopp med hensyn til ”å prøve ut hvordan grensene mellom offentlig og det frivillige kan utvikle seg inn i kunnskapssamfunnet”, som det heter i sitatet over fra prosjektets første arbeidsplan. Et viktig unntak er den forskning som har funnet sted med utgangspunkt i Høgskolen i Agder. Basert på case-studier av fem samarbeidsprosjekter frivillig-offentlig konkluderer forskere derfra med at

”Det er mangfoldet i samarbeidsmodeller som slår oss mer enn standardiseringen. Rett nok har samarbeidsviljen fra det offentlige sine grenser (...) men som vi nettopp har sett, er det mye kreativ kompromissvilje både på offentlig og frivillig side. (Det er) egentlig handlingsrommet mer enn handlingstvingen som slår oss når vi skal beskrive de lokale samarbeidstiltak mellom offentlige og frivillige aktører.” (Repstad 1998, side 239).

Nettopp dette handlingsrommet var det altså prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” ønsket å utforske. Det er imidlertid verdt å merke seg formuleringen over om at samarbeidsviljen fra det offentlige har sine grenser. Offentlig helse- og sosialpolitikk har tre sentrale bærebjelker, henholdsvis offentlig finansiering, offentlig ansvar og faglig kunnskap. Dette gir begrensninger i forhold til hvilke oppgaver frivillige organisasjoner bør påta seg (Stortingsmelding nr. 27 (1996-97)). Det finnes også aktører utenfor offentlig og frivillig sektor som ikke bør ekskluderes, herunder både i den kommersielle sektor og den

uformelle sektoren (familie, naboer, venner) (Kuhnle og Selle 1990). Tverrsektorielt samarbeid frivillig-offentlig kan følgelig ikke løse alle oppgaver, men som vist over er det sannsynlig at det kan bidra til mer samordnet innsats på avgrensede områder.

Det er også viktig å understreke at både ”frivillige organisasjoner” og ”offentlig sektor” er sekkebegreper som viser til høyst ulike formål og aktiviteter. Eksempelvis er det store forskjeller mellom frivillige organisasjoner, og over tid har det vært tilbakegang for de frivillige organisasjoner som tradisjonelt har arbeidet for å hjelpe andre (Kuhnle and Selle 1990). Sammenlignet med tidligere motiveres folk nå mer til deltakelse i frivillige organisasjoner ut fra interesse for bestemte aktiviteter, og mindre ut fra lojalitet til et allmennyttig formål. Det er imidlertid ikke bare frivillig sektor som for tiden gjennomgår store endringer, det gjør offentlig sektor også. Flere av disse endringene synes å legge til rette for mer tverrsektorielt samarbeid. Askim kommune er (som kort vist innledningsvis) et godt eksempel på en generell trend, nemlig at offentlig sektor ønsker mer forpliktende samarbeid med frivillige organisasjoner. Motsvarende kan det at flere motiveres til frivillig innsats ut fra interesse for bestemte aktiviteter, åpne opp for deltakelse utenom eller på tvers av eksisterende frivillige organisasjoner. Eksempelvis er mange opptatt av barn og unges oppvekstmiljø. Over tid har det også skjedd en utvikling hvor legfolks kompetanse verdsettes høyere enn tidligere, og en utvikling hvor det generelle utdanningsnivået i samfunnet er høyere slik at frivillige organisasjoner ofte har medlemmer med høy formell kompetanse. Mulighetene for gjensidig kompetanseutvikling frivillig-offentlig er derfor større enn noen gang tidligere. Hvorvidt mulighetene samfunnsutviklingen gir faktisk realiseres er imidlertid et empirisk spørsmål, som blant annet belyses i denne rapporten.

Prosjektets tre satsingsområder: Møteplasser, senstartere og tidligstartere

Ambisjonene om å utforske handlingsrommet for tverrsektorielt samarbeid, i kombinasjon med de faglige anbefalingene ad kriminalitetsforebygging, førte til at prosjektet våren 2004 kunne identifisere tre klare satsingsområder. Det første av disse, møteplasser med relevans for kriminalitetsforebyggende innsats, hadde som vist over i realiteten vært et satsingsområde helt fra begynnelsen av. De to andre satsingsområdene var derimot ikke like opplagte i

utgangspunktet. De kom til etter anbefalinger fra eksperter i fagfeltet om å rette innsatsen mot barn og unge med moderat eller høy risiko for kriminalitetsutvikling. De med høy risiko omtales i faglitteraturen ofte som ”tidligstartere”. De viser tidlig antisosial atferd, starter gjerne en kriminell karriere tidlig i livet, blir gjengangere i domstolene, og er langt hyppigere enn andre voldelige og utagerende. (Mer om dette i kapittel 5.) De med moderat risiko omtales i faglitteraturen ofte som ”senstartere”. De viser også tidlig atferdsproblemer og tilpasningsvansker, men kriminalitetsutviklingen er mer knyttet til livsfase (ungdomsårene) og sosiale fellesskap (eksempelvis gjenger). (Mer om dette i kapittel 4.) Samlet utgjør disse målgruppene ikke mer enn 10-20 prosent av barn og unge. Prosjektet valgte dermed bort mer universelle (i betydningen for alle barn og unge uavhengig av risiko) tilnærminger til kriminalitetsforebygging. Konkret hadde prosjektet i en tidlig fase vurdert både holdningsskapende arbeid og samfunnsarbeid på lokalsamfunnsnivå. Begge deler ble i en viss utstrekning forsøkt videreført, men da innenfor rammene av de tre valgte satsingsområdene.

1. Utvikling av tverrsektorielle møteplasser for å generere aktiviteter og tiltak
2. Tiltak for potensielle ”senstartere”
3. Tiltak for potensielle ”tidligstartere”

I og med at prosjektet er primærforebyggende er det viktig å presisere at målgruppene var *potensielle* tidlig- og senstartere. Det er et mindretall av dem som tidlig har atferdsproblemer som faktisk utvikler kriminell atferd. Prosjektet gir selv følgende avgrensninger av henholdsvis møteplasser, tidligstartere og senstartere (Askim Rotary 2005):

”Møteplasser er et viktig virkemiddel for å bringe sammen ulike grupper som på en eller annen måte vil ha nytte av å bringes sammen. Det kan være dialogseminar med ungdomsgrupper, temamøter med politikerne, stormøter i lokalsamfunnet, arenaer for å bringe sammen ulike deler av fagmiljøer og lignende. Det å skape denne type anledninger kan betraktes som en form for samfunnsarbeid i en ny tid og kan være arena for informasjon, inspirasjon, mobilisering, erfaringsutveksling og bidra til økt kunnskap og kompetanse.

”Tidligstartere er et begrep som er brukt om de barna som allerede i 2-3 årsalderen fremviser symptomer som kan føre til problemer dersom ikke noe blir gjort. I følge svensk forskning (Svensson) er barn med sterke signaler på motorisk uro, søvnforstyrrelser, vanskelig med å tilpasse seg regler og problemer med å underordne seg autoriteter, i en utsatt situasjon. Barn med ubehandlet ADHD er spesielt utsatt.”

”Senstarterne er de som utvikler en problematferd først når de kommer i ungdomsskolealder. Forklaringsmodellene er mange og sammensatte, men flere forskere peker på betydningen av svak voksenkontakt og en samværsform med jevnaldergruppen som har minimalt innsyn fra voksenverden, gjerne på betryggende avstand av der ungdommen bor. ’Samværet med jevnaldrende skjer på steder som gir begrenset innsyn fra voksne, og som derfor i betydelig grad er unndratt voksnes uformelle kontroll. Denne fritids- og samværsformen bærer preg av at det er de involverte selv som har regien. Vi har kalt denne formen for egenregissert fritid.’

I tabellen nedenfor er noen av de viktigste hendelsene i prosjektet sortert etter tidsperiode og de tre satsingsområdene. Denne oversikten viser blant annet at man det første året prosjektet hadde eksterne midler (høst 2003 til høst 2004) hovedsakelig jobbet med utgangspunkt i møteplasser, og at aktiviteter for senstartere kom forut for aktiviteter for tidligstartere.

Tabell 1.1 Satsingsområder i prosjektet etter tidsperioder

	Møteplasser	Senstartere	Tidligstartere
2002	Møter i Rotary hvor idéen til prosjektet skapes og utvikles		
Vår 2003	Prosjektgruppe utvikler søknad, kobling til SNU		
Høst 2003	Etablering av styringsgruppe Prosjektleder engasjeres, får kontorplass i kommunen (i Virksomhet for sosiale tjenester) Analyseseminar i Askim		
Vår 2004	Fagseminar i Røde Kors Prosjektleder med i SLT		
Høst 2004	Etablering av prosjektets arbeidsgruppe Røde Kors med som partner	Stormøte for rekruttering av frivillige	
Vår 2005		Oppstart av ungdomsgruppe 1	
Høst 2005	Utarbeiding av ”Det sosiale Askim”		Utvikling av tiltak for potensielle senstartere i en kommunal barnehage
Vår 2006	Folkemøte om rapporten ”Det sosiale Askim” Folkemøte i Askim i samarbeid med blant annet Natteravnene Designseminar ad evaluering av prosjektet	Vedtak i Formannskapet i Askim om deltakelse i tverrsektoriell nettverksorganisasjon ad barn- og unge i faresonen	Lørdagsåpen barnehage Fedregruppe
Høst 2006	Presentasjon av prosjektet i Formannskapet i Askim kommune	Oppstart av ungdomsgruppe 2 Formalisering av Nettverksorganisasjon og partnerskapsavtale	Fagseminar i Familiens hus
Vår 2007	Fagseminar med utgangspunkt i evalueringen av prosjektet	Askim kommune overtar ledelsen av Nettverksorganisasjonen	Utviklingsarbeid med sikte på etablering av partnerskap om tiltak for potensielle tidligstartere

Det er selvfølgelig mye aktivitet som ikke får plass i en slik enkel oversikt. Eksempelvis har det vært mange møter i Rotary-sammenheng, både internt i Askim Rotary og med andre klubber i distriktet, og ikke minst har prosjektleder hatt utstrakt møtevirksomhet for å informere om og invitere med til deltakelse i prosjektet. Disse og andre momenter tas opp senere i rapporten. Oversikten gir heller ikke informasjon om varighet. Eksempelvis er det listet både aktiviteter som har gått over en dag, og aktiviteter som har gått over flere år. Dette vil også bli beskrevet nærmere senere i rapporten. Like fullt kan forhåpentligvis oversikten være nyttig, av tre grunner. Den gir et raskt overblikk over viktige hendelser i prosjektet. Den viser hvordan aktiviteter på de ulike satsingsområdene har utviklet seg over tid. Den viser i grove trekk strukturen i evalueringsrapporten. I kapittel 3 er det to typer av ”møteplasser” i prosjektet som beskrives og vurderes, henholdsvis de som følger av prosjektets formelle organisering, og de som ikke har vært knyttet til gjensidig forpliktende samarbeid om tiltak for tidlig- og senstartere. I kapittel 4 er prosjektets arbeid for og med potensielle senstartere i fokus. Dette arbeidet har også gitt opphav til ulike møteplasser, med formalisering av tverrsektorielt samarbeid gjennom nettverksorganisasjon og partnerskapsavtale. I kapittel 5 er prosjektets arbeid med tiltaksutvikling for potensielle tidligstartere og deres familier i fokus, mens kapittel 6 sammenfatter og analyserer mulige konsekvenser av prosjekterfaringene.

Kapittel 2: Mandat og metodetilnæringer i evalueringen

I dette kapittelet beskrives først mandatet for evalueringen gitt av Justisdepartementet. Derneft redegjøres det for hvilke rolle jeg har hatt i prosjektet, og hvordan forholdet mellom nærhet og distanse til prosjektet er søkt balansert. Det følger så en redegjørelse for dataene evalueringen bygger på. Avslutningsvis beskrives analysestrategier brukt i evalueringen.

Evalueringens mandat:

Prosjektet søkte om og fikk en tilleggsbevilgning på 250.000 kroner inklusiv moms fra Justisdepartementet til gjennomføring av ekstern evaluering. Dette beløpet gikk uavkortet til Høgskolen i Vestfold som oppdragstaker, med Askim Rotary som oppdragsgiver. I tildelingsbrev fra Justisdepartementet datert 9. desember 2005 ble det spesifisert en rekke spørsmål som ønskes belyst gjennom veiledningen, og som således må forstås som et mandat for evalueringen:

”Det forutsettes at evalueringsrapporten, foruten å gi en beskrivelse av gjennomførte prosesser og aktiviteter, blant annet vil belyse følgende spørsmål og problemstillinger:

Måloppnåelse:

1. Hvilke mål ble definert for prosjektet ved oppstart?
2. Har målene blitt endret underveis, og i så fall a) hvorfor skjedde dette? b) hva ble de nye målene?
3. Har man nådd målet/ målene? (Her ønsker vi også at andre aktører som har vært involvert gjør en vurdering)
4. Hva har vært viktig/ avgjørende for å nå målet (suksesskriterier)?
5. Hva har vært utfordringer/ hindringer mht å nå målet?
6. Hvordan har rammebetingelsene for prosjektet påvirket måloppnåelsen?
7. I hvilken grad vurderes det at tilsvarende andre prosjekter kan gjennomføres med god måloppnåelse andre steder uten statlig økonomisk støtte? Herunder ønsker vi belyst a) hvordan prosjektet har mobilisert frivillige personalressurser, b) hvordan næringslivets

engasjement har vært, og c) hvorvidt prosjektet har opplevd ”konkurranse” med andre etater og organisasjoner som jobber på samme område.

8. I forhold til de individrettede tiltakene for tidligstartere og senstartere ønsker vi belyst
 - a) hvem deltakerne er og hvordan de er rekruttert, b) hva som motiverte deltagerne til å benytte tilbudet, - og hva som motiverte dem til å fortsette å ta i mot tilbudet, c) hvordan deltagerne selv vurderer effekten av aktivitetene de deltok i.

Organisering:

1. Hva er fordeler og ulemper med at private organisasjoner gjennomfører slike prosjekter, både i forhold til organisatorisk forankring og kompetanse (kontra mer tradisjonelle aktører som for eksempel kommunen)?
2. Hvordan har Rotary, som privat organisasjon, opplevd egen mulighet/ gjennomslagskraft til å engasjere andre aktører/ samarbeidspartnere i prosjektet (kontra en offentlig etat)?
3. Hvordan har prosjektgruppen tilegnet seg nødvendig kompetanse.”

Det er følgelig en omfattende bestilling, som også dokumenterer kunnskap om prosjektets egendefinerte mål, aktiviteter og organisering. Alle spørsmålene som reises vil belyses i rapporten, og adresseres eksplisitt i det avsluttende kapittelet i rapporten. Imidlertid er evalueringsrapporten, som vist avslutningsvis i kapittel 1, strukturert med utgangspunkt i prosjektets egendefinerte satsingsområder. Dette er gjort for å innpasse mangfoldet av erfaringer i en struktur som ligger tettest mulig opptil prosjektets intensjoner og aktiviteter. Ambisjonen er følgelig å få så virkelighetsnære beskrivelser og vurderinger som mulig. Dette betyr også at prosjektdeltakernes antakelser om hva i prosjektet som er virksomt og på hvilke måter – altså prosjektets ”programteori” (Sverdrup 2002; Larsen 2006) – tillegges vekt. Samtidig er det, som vist nedenfor, lagt stor vekt på at evalueringen ikke blir en fortelling eller krønike om deltakernes egne erfaringer, men at det brukes forskningsbaserte kriterier for å vurdere kvaliteten på den innsatsen som er gjort.

For øvrig er det her relevant å gjøre følgende presiseringer: ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” var som vist over et delprosjekt i SNU-prosjektet. Evalueringen vil imidlertid ikke belyse hvordan eller hvorvidt det har passet inn i SNU-prosjektet. Dette dels fordi prosjektet og Justisdepartementet har hatt forholdsvis jevnlig kontakt under prosjektperioden og har kunnet gjøre nødvendige tilpasninger, og dels fordi en slik vurdering

ville måtte basere seg på mer inngående kjennskap til de øvrige fem delprosjektet i SNU-prosjektet. Evalueringen vil heller ikke foreta direkte sammenligninger mellom ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” og de andre delprosjektene. Dette dels fordi formål, fremgangsmåter og målgrupper i delprosjektene er ulike, og fordi slike sammenligninger ville medført mer omfattende undersøkelser enn rammene for evalueringsoppdraget tillater.

Egen rolle i prosjektet

Jeg ble engasjert som veileder for prosjektleder høsten 2003, og var det til min arbeidsgiver Høgskolen i Vestfold fikk evalueringsoppdraget i overgangen 2005-06. I løpet av 2-2,5 års perioden høst 2003 til nyttår 2005-06 ga jeg veiledning i et omfang av 30-40 timer. I tillegg var jeg med på tre heldagssamlinger, henholdsvis det før omtalte analyseseminar i Askim i oktober 2003, det før omtalte arbeidsseminaret med eksperter på kriminalitetsforebygging i Oslo i februar 2004, og en midtveiseevaluering sammen med styringsgruppen i Askim i juni 2005. Ved de to førstnevnte samlingene hadde jeg forberedte innlegg om kriminalitetsforebygging.

Etter at evalueringsoppdraget ble en realitet opphørte veiledningsrelasjonen til prosjektleder. Dette ble gjort for å unngå sammenblanding av roller. Fra begynnelsen av 2006 har jeg i stedet samarbeidet med prosjektets styringsgruppe om gjennomføringen av evalueringen. I mars 2006 ble det gjennomført et designseminar med kommunalt ansatte og frivillige organisasjoner i Askim kommune. Det kom mange innspill fra deltakerne om forventninger til evalueringen. Med bakgrunn i seminaret ble det utarbeidet et evalueringsdesign. Dette ble presentert for styringsgruppen, som sa seg tilfreds med det. Høsten 2006 ble en skisse til evalueringsrapporten presentert for styringsgruppen. Skissen ble også mottatt med positiv interesse. Endelig ble en foreløpig sammenfatning av resultater fra intervjuundersøkelser til grunn for evalueringen presentert for styringsgruppen på nyåret 2007. Denne ble ikke like godt mottatt, og det ble en god del diskusjon om de beskrivelsene og vurderingene som var i sammenfatningen. Styringsgruppen ønsket å fortsette samarbeidet om evalueringsrapporten også i etterkant av møtet. Jeg så det da som mest hensiktsmessig å takke nei til ytterligere samarbeid, ut fra et ønske om å sikre egen faglige autonomi. Jeg hadde da i lengre tid jobbet med å balansere mellom egen nærhet og distanse til prosjektet, hvilket som kjent er en

uunngåelig metodeutfordring ved kvalitative undersøkelsesopplegg (Repstad 1993). Gjennom veilederrelasjonen og øvrig samarbeid har jeg ikke bare fått inngående kjennskap til prosjektet og de ulike vurderingene av det, men har også utviklet relasjoner til sentrale bidragsytere i prosjektet. Det er også en utfordring å sortere mellom egne og andres interesser i og forventninger til prosjektet, fordi jeg har vært med på utviklingen av prosjektet. Dermed står jeg i fare for å evaluere meg selv.

Det finnes ingen enkle løsninger på hvordan man skal balansere mellom nærhet og distanse/håndtere egen subjektivitet i kvalitative undersøkelsesopplegg, fordi alle generaliserende løsningsforslag er beheftet med vitenskapsteoretiske utfordringer. For noen vil den type nærhet jeg har hatt til prosjektet ikke forstås som problematisk overhodet, men snarere som en forutsetning for å kunne evaluere det meningsfullt (Eikeland 1997; Reason og Bradbury 2001). For andre vil utfordringen forstås som å skaffe mest mulig oversikt over hvordan en selv påvirker de dataene som genereres og de mentale skjemaene en bruker når de analyseres, slik at en kan "kontrollere for" egen innflytelse (Kvale 1996).

I praksis har jeg valgt en mellomløsning. Jeg ser det ikke som realistisk å få full oversikt over hvordan egen veileder- og samarbeidspraksis har påvirket dataene, men ser det heller ikke som uproblematisk at jeg har hatt relativt mye nærhet til prosjektet. Jeg har derfor søkt å utfordre egne forståelser på to måter: Dels ved å involvere andre i evalueringen, og dels ved å sammenligne erfaringene i prosjektet med prosjektuavhengige forskningsbaserte standarder og kriterier.

Fra høstsemesteret 2006 har tre studenter vært med på evalueringsprosjektet. De tar alle mastergrad i helsefremmende arbeid ved HENÆR-senteret på Høgskolen i Vestfold, hvor jeg for tiden er studieleder. De har alle bidratt betydelig til evalueringen både gjennom å intervjuer (se nedenfor), transkribere intervjuer, skaffe oversikt over og gjennomgå relevant faglitteratur, samt delta i analysearbeidet. Opplegget for datainnsamling er kun tilpasset evalueringens behov, og ikke deres masterprosjekter. Den store innsats de har lagt ned som medarbeidere har hatt betydning for evalueringen på to viktige måter: For det første har intervjuene og transkriberingen bidratt vesentlig til omfanget på datainnsamlingen og dataens kvalitet, hvilket styrker mulighetene for å trekke gyldige slutninger. For det andre har arbeidet med faglitteratur og analyser vært til uvurderlig hjelp med hensyn til å opparbeide distanse til prosjektet. De har sett ting jeg ikke har sett, og stilt spørsmål jeg ikke har stilt. De har

imidlertid ikke deltatt i skrivingen av rapporten, og har ikke medansvar for noen av de vurderingene som gjøres her, som i høyeste grad er mine egne. Dette betyr selvfølgelig ikke at jeg har løst problemet nærhet-distanse i evalueringen, men det betyr at jeg har hatt gleden av både å ha inngående kjennskap til prosjektet, og å ha tilgang til andre perspektiver enn mine egne og prosjektdeltakernes, både gjennom samarbeid med studenter og gjennom utstrakt bruk av faglitteratur.

Oversikt over dataene til grunn for evalueringen

Det er generert tre hovedtyper av data i forbindelse med evalueringen:

1. Prosjektets egen dokumentasjon, herunder referater fra styringsgruppemøter og arbeidsgruppemøter, prosjektbeskrivelser, delrapporter, statusnotater, regnskap, invitasjoner til faglige arrangementer, rapporten "Det sosiale Askim", og interne arbeidsnotater.
2. Egne notater fra veiledning, foredrag og møtedeltakelse i prosjektet.
3. Utskrifter av intervjuer foretatt i perioden 11. desember 2006 til 6. februar 2007, med bidragsyttere og brukere av prosjektet.

Prosjektets egen dokumentasjon: Både prosjektleder og et av styringsgruppas medlemmer har vært svært hjelpelige med å fremskaffe denne typen data, som har vært en uvurderlig kilde til å avklare når ulike aktiviteter fant sted og hvem som deltok. Disse dataene gir også oversikt over alternative muligheter prosjektet har sett for seg, samt faglige og praktiske begrunnelser for de valgene som er tatt. I omfang utgjør disse dataene om lag 150 sider.

De egne notatene har vært nyttige dels som dokumentasjon av aktiviteter i prosjektet, og dels for å avklare egne perspektiver og preferanser på ulike tidspunkter. I omfang utgjør disse dataene om lag 30 sider.

Intervjuene som ble gjennomført var som nevnt over spesifikt tilpasset evalueringens formål, og baserte seg blant annet på kjennskap til de to første datatypene. Intervjudataene både utdyper og supplerer prosjektets egendokumentasjon og mine egne notater.

Vi var fire som intervjuet (de tre masterstudentene og jeg). For å sikre konsistens i temaer og spørsmålsformuleringer utarbeidet vi intervjuguider. Disse var tilpasset informantens relasjon til prosjektet, herunder om vedkommende hadde vært med på å lede prosjektet, vært lønnet av prosjektet, deltatt som samarbeidspartner, som frivillige, eller som bruker.

Totalt ble det gjennomført 28 intervjuer av til sammen 32 informanter. Noen av informantene ble intervjuet i gruppe, og noen ble intervjuet mer enn en gang. Ti av de 28 intervjuene ble gjennomført over telefon, ingen av disse ble tatt opp på lydbånd. De øvrige 18 intervjuene ble gjennomført ansikt til ansikt. I alt ble 17 av disse ble tatt opp på lydbånd (teknikken sviktet en gang), og deretter fullstendig transkribert (utskrevet). Lydkvaliteten på opptakene var gjennomgående svært god. I omfang utgjør utskriftene av de 28 intervjuene i underkant av 300 sider.

Kvaliteten på dataene varierer noe avhengig av om det ble brukt båndopptaker eller ikke, men med få unntak ble telefonintervjuer kun brukt overfor informanter med avgrensede erfaringer med prosjektet, slik at dette ikke utgjorde noe stort problem. Alt i alt må datas kvalitet vurderes som svært god.

For å ivareta forskningsetiske hensyn ble det blant annet utarbeidet et informasjonsbrev som ble forelagt informantene. I brevet ble det opplyst at formålet med intervjuet var evaluering av prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet"; at opplysninger om navn og personsensitive ting ville bli fjernet fra dataene; at lydbånd og utskrifter ville bli oppbevart slik at ingen utenom de fire deltakerne i Høgskolen i Vestfolds evalueringsprosjekt ville få tilgang til dem; at det var frivillig å være med på intervjuet; at informanten kunne trekke seg fra undersøkelsen når som helst uten negative følger for vedkommende, og at opplysningene vedkommende hadde gitt i så fall ville bli slettet. Informasjonsbrevet ble brukt for å sikre reelt informert samtykke til deltakelse i undersøkelsen. Ingen informanter har bedt om sletting av alle opplysninger de har gitt, men enkelte informanter har bedt om at enkeltopplysninger slettes. Det har blitt gjort. For øvrig har personsensitive opplysninger blitt slettet fortløpende under transkribering av intervjuene.

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste er konsultert, og evalueringsprosjektet er vurdert som ikke registreringspliktig under forutsetning av at dataene ikke inneholder personsensitive opplysninger. Det er som beskrevet over tatt forholdsregler for at å sikre at så ikke har skjedd.

Analysestrategier i evalueringen

All evaluering bygger på sammenligning. Et prosjekt er mer eller mindre vellykket sammenlignet med noe, og dette noe kan gjerne kalles evalueringskriterier. Hvilke kriterier som velges vil ha stor betydning for om prosjektet vurderes som mer eller mindre vellykket. Det påhviler derfor den som evaluerer tydelig å spesifisere kriteriene som brukes. Det må blant annet tas stilling til:

- Skal evalueringen baseres på sammenligning av faktiske erfaringer med en tenkt idealtilstand, eller baseres på sammenligning med tilstand før prosjektet ble igangsatt? (Sammenligne praksis med teoretisk ideal eller sammenligne praksis med praksis?)
- Skal evalueringen vektlegge læring eller effekter av prosjektets prosesser og aktiviteter?
- Skal evalueringen baseres på deltakernes egne forståelser ("programteori") eller på forskningsbaserte kriterier og standarder?

De fleste enten-eller spørsmål har et element av både-og i seg. Så er også tilfelle for punktlisten over. Det første prikkpunktet kan imidlertid besvares ganske entydig: I evalueringen er det lagt vekt på å sammenligne med tilstanden før prosjektet ble igangsatt. Det vil si, prosjektet forstås som et forsøk på å realisere en visjon det ikke gis enkle løsninger for å realisere. Metaforisk uttrykt har prosjektet beveget seg i et uoversiktlig landskap. Andre har erfaringer fra å reise i det samme landskapet, og prosjektet gjør lurt i å lære av "reiseskildringer" de gir (eksempelvis forskning eller fortellinger om erfaringer andre frivillige organisasjoner har gjort). Det er å forvente at et prosjekt som reiser i et ukjent landskap støter på uforutsette hindringer, men også at det kommer over uforutsette snarveier slik at ting man antok ville være problematiske går greit. Det kan videre tenkes at man underveis bestemmer seg for å ta andre veier enn først planlagt, og også at man velger andre mål for reisen ut fra en forventning om at de bringer en nærmere visjonen. Det hender også at noen forlater reisefølget, og selv om alle holder følge kan man ved reisens slutt finne at man er lenger unna visjonen enn da man begynte.

Hvorvidt prosjektet lykkes eller ikke handler derfor om mer enn måloppnåelse. Det har også verdi dersom prosjektet identifiserer grunner til at man ikke realiserer mål, slik at andre kan unngå de samme veivalgene senere. Erfaringene referert i kapittel 1 med hensyn til hva som ikke virker kriminalitetsforebyggende – som åpne ungdomsklubber uten voksenkontakt eller

spenningsaktiviteter som ikke krever utholdenhet og selvkontroll – er eksempler på dette. ”Landskapsmetaforen” inneholder ytterligere et sentralt poeng: Prosjektet må avgrense seg til å gi reiseskildringer fra steder det faktisk har vært. Dersom det har opplevd en vei som ufarbar, så kan det ikke berette at veien faktisk er ufarbar med mindre man har prøvd den. Evalueringen vil hovedsakelig forholde seg til hva prosjektet faktisk har erfart gjennom dets aktiviteter. Dette delvis i motsetning til å forholde seg til hva prosjektet kunne gjort dersom det ikke gjorde som det gjorde, eller forholde seg til prosjektdeltakernes tanker om hva som kanskje ville skjedd dersom de hadde prøvd noe de ikke prøvde.

Landskapet man beveger seg i vil være ganske så likt for andre som senere vil gå mot samme eller lignende visjon. Læringsverdien utenfor prosjektet ligger dermed – metaforisk sett – i det å gi ”reisebeskrivelser” også andre kan nyttiggjøre seg. Hvilke utfordringer kan man forvente? Hvilke gode opplevelser? Hvilke fristelser underveis? Og ikke minst: Er det verdt å ta veiene prosjektet har tatt på vei mot visjonen?

Dermed er det, med referanse til det andre prikkpunktet over, klarlagt at evalueringen i hvert fall vil vektlegge læringen i de prosesser og aktiviteter prosjektet har erfart. Her er det imidlertid et både-og. Dette primært fordi prosjektet også har utviklet tiltak, og det er viktig å vurdere kriminalitetsforebyggende virkninger av disse. Tiltaksforskning tar typisk stilling til spørsmål som

- effekter av tiltak på kort og lang sikt
- utilsiktede konsekvenser
- hvilke områder/ hvor tiltaket har effekt
- hvem som har stort/ lite utbytte av tiltaket
- hva ved tiltaket som har effekt (Nordahl, Sørliie m.fl. 2005)

En evalueringstilnærming basert på (den aksjonsforskende) landskapsmetaforen kan opplagt adressere slike spørsmål, men vil gjøre det på en annen måte enn kvantitativt orientert effektforskning. Bidraget til tiltaksforskning gis her gjennom kvalitative beskrivelser av erfaringer med forsøk på å oppnå ønskede effekter. Dette gir muligheter til å identifisere sosiale prosesser og mekanismer som kan forklare at noe virker eller ikke virker etter

intensjonene. Fokus blir dermed ikke kun på egenskaper ved tiltakene per se, men også på hvordan sammenhengene eller ”settingene” tiltakene gjennomføres i påvirker resultatene.

Med hensyn til det tredje prikkpunktet over ad utvikling av evalueringskriterier er det også et både-og, men forskningsbaserte kriterier er mer vektlagt enn prosjektdeltakernes egne forståelser eller programteori. Det er to hovedgrunner til dette. For det første har prosjektet selv lagt stor vekt på den faglige funderingen til gjennomførte aktiviteter. For det andre kan jeg qua tidligere veileder for prosjektet lettere balansere mellom nærhet og distanse ved å bruke kriterier som ikke er utviklet innenfor prosjektet. De forskningsbaserte kriteriene beskrives fortløpende i kapitlene 3, 4 og 5. For øvrig har prosjektdeltakernes programteori uansett en viktig plass i evalueringen, men da i første rekke i forbindelse med redegjørelser for erfaringene som er gjort.

Innenfor hvert av de tre satsingsområdene (møteplasser, senstartere, tidligstartere) foretas det i denne rapporten vurderinger av hvordan prosjektet har lyktes med sine tre overordnede ambisjoner, henholdsvis faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillig innsats. Med hensyn til faglig soliditet er det nærliggende å spørre hvordan prosjektet har brukt eksisterende kunnskapsgrunnlag (både forskning og andres erfaringer)? Hvordan er prosjektets aktiviteter valgt og dokumentert? Hvordan har prosjektet gått fram for å sikre systematikk i analysene av egne erfaringer? Med hensyn til tverrsektorielt samarbeid er det nærliggende å spørre hvilke erfaringer prosjektet har gjort dels med utvikling av permanent organisering for kriminalitetsforebyggende innsats i Askim, og dels med utvikling av konkrete tiltak for henholdsvis tidlig- og senstartere? Med hensyn til mobilisering av frivillig innsats er det nærliggende å spørre om hvordan prosjektet har søkt å rekruttere og skolere frivillige, og variasjon i måter frivillige kan bidra på? Det er også viktig å spørre om prosjektets ressursbruk i forhold til måloppnåelse. Dette tas opp i det avsluttende kapittel 6.

For øvrig er det lagt vekt på at evalueringen skal være relevant ikke bare med henblikk på eventuell videreføring i andre sammenhenger, men også relevant for videre satsing på kriminalitetsforebygging i Askim.

Kapittel 3: Prosjektets organisering og møteplasser

I kapittel 1 ble det vist til at ”møteplasser” har vært et av tre satsingsområder i prosjektet. Det ble også vist til en bestemt type møteplasser, hvor man søker å samle mennesker på tvers av sektorer for å informere, inspirere, mobilisere, utveksle erfaringer og bidra til kompetanseutvikling. Formålet med denne typen møteplasser er primært å ”skape anledninger” for at mennesker blir kjent med hverandres kompetanse og interesser. Den bakenforliggende idéen er at slikt kjennskap vil senke tersklene for samarbeid om konkrete aktiviteter og tiltak. Det gis forskningsmessig belegg for at selv marginalt kjennskap til hverandre kan være tilstrekkelig til å motivere samarbeid (Granovetter 1973). Kjennskap er en forutsetning for utvikling av sosial kapital (Putnam 2001), og for at man skal koble ressurser på gode måter i et lokalsamfunn (Carlsson 1992). Dette poenget er gyldig både for samarbeid mellom frivillige og offentlig ansatte, og for samarbeid mellom offentlige instanser. Erfaringsvis er det mange offentlige ansatte som vil ha nytte av å kjenne hverandre, men som på grunn av ulik avdelings- eller enhetstilknytning ikke har naturlige treffpunkter i det daglige arbeidet.

Gode møteplasser kan bidra til at det foretas hensiktsmessig arbeidsdeling mellom samfunnssektorene. Det er stor enighet i fagmiljøene om at atferdsproblemer og kriminalitet blant barn og unge må forstås som resultat av samspill mellom nivåer (Nordahl, Sørliie m.fl. 2005). Barn og unge utvikler seg i samspill med familie, skole, hjelpeapparat, jevnaldergruppen og lokalmiljø. Det betyr blant annet at ulike aktører kan gripe inn for å styrke positive utviklingsprosesser og hemme de negative. Hvilket ansvar kan og bør frivillige ta? Og motsatt: Hvilket ansvar verken kan eller bør frivillige ta? Skal frivillige støtte oppunder for eksempel skolens og hjelpeapparatets innsatser og mål, eller tilby noe som er komplementært eller supplementært til disse? Det gis ingen entydige svar på slike spørsmål, som relaterer seg til grensene for henholdsvis frivillig og offentlig innsats, slik prosjektet vist i kapittel 1 var særlig opptatt av.

Prosjektet har blant annet vært inspirert av Kerstin Thunbergs (2002) forskning, som viser at det er avgjørende for ulike hjelpesystemer å jobbe seg frem til felles forståelse både av oppgaven som skal løses, og av hvordan den skal løses. Dersom samarbeidet ikke blir tilstrekkelig forpliktende kan brukerne bli gående i en runddans fra hjelper til hjelper, uten å

oppnå annet enn å bli holdt fast i sin rolle som ”håpløs” i en eller annen forstand. Slik sett er samarbeid og samordnet innsats spesielt viktig i arbeidet med unge som er i faresonen for å begå kriminelle handlinger. I sammenheng med dette vektla prosjektet at risikoen for ikke å lykkes med prosjektets ambisjoner ble større dersom man opererte alene. Det ble blant annet vist til at alenegang kan føre til ensidige fortolkninger og liten kapasitet for å få ting gjort. Utvikling av møteplasser ble derfor også forstått som fremgangsmåte for å håndtere ”egen organisasjon som risiko”.

Uformelle møteplasser kan bringe sammen folk på måter som øker kapasitet for felles innsats. Imidlertid gis det ingen garantier for hva som kommer ut av møtene, fordi det ikke er mulig å forutse om eller i forhold til hva deltakere vil motiveres til innsats. Prosjektet har selvfølgelig også hatt formell organisering for å sikre ansvars plassering og progresjon i arbeidet, herunder blant annet forankring i Askim Rotary, opprettelse av styringsgruppe for prosjektet, og opprettelse av arbeidsgruppe. Det kan kanskje virke kunstig å forstå et prosjekts formelle organisering som ”møteplasser”, men som det gis eksempler på nedenfor kan de fungere på denne måten ved å involvere mennesker med ulike posisjoner i lokalsamfunnet. Endelig er det nødvendig med en tredje type møteplasser, som støtte til mer avgrensede formål som gjennomføring av bestemte aktiviteter eller tiltak. Det er derfor hensiktsmessig å skille mellom tre typer av møteplasser i prosjektet, henholdsvis 1) prosjektets formelle organisering, 2) møteplasser uten eller med få gjensidige forpliktelser, 3) møteplasser rundt spesifikke formål. De to første typene beskrives og vurderes i dette kapitlet, mens møteplassene rundt spesifikke formål tas opp i kapitlene 4 og 5.

Prosjektets organisering: Forankringen av prosjektet i Askim Rotary

I kapittel 1 ble det kort redegjort for Rotarys formål, samt mer detaljert redegjort for Askim Rotarys vei fram mot prosjektetableringen og de tre overordnede ambisjonene faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillige, samt satsingsområdene møteplasser, tidligstartere og senstartere. Prosjektet har hele tiden vært formelt forankret i Askim Rotary, som også har hatt 3-4 medlemmer i prosjektets styringsgruppe (se nedenfor). I tillegg er forretningsfører for prosjektet medlem i Askim Rotary.

Den formelle forankringen er imidlertid bare en side av saken. Rotary er som kjent en humanitær organisasjon, med formål å hjelpe andre. Dette formålet er forenlig med samfunnsinnsats på mange områder, og Rotarys bidrag varierer fra store satsinger som myggnettprosjekt i Kenya til å gi pengestøtte til avgrensede aktiviteter. Derimot har Rotary generelt og Askim Rotary spesielt begrensede erfaringer med engasjement i kriminalitetsforebygging. Som vist i kapittel 1 var også arbeidsmåten i "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" annerledes enn vanlig er i Rotary-sammenheng. Kombinasjonen av innsats på mange samfunnsområder og lite erfaring med arbeidsmåte og tematikk, gjorde det naturlig nok usikkert om prosjektet også reelt ville generere interesse og engasjement i Askim Rotary.

Fra prosjektets (i dette tilfellet særlig styringsgruppens side) har man forsøkt ulike fremgangsmåter for å vekke interesse og engasjement. Blant annet er det jevnlig informert om prosjektet på medlemsmøter i Askim Rotary. Det er informert om prosjektet til andre Rotary-klubber i distriktet, herunder også tatt initiativ overfor flere klubber samtidig med henblikk på å opprette lignende prosjekter som "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet". Videre har man fra prosjektets side uttrykt ønske om ulike typer frivillig innsats fra medlemmene; ikke nødvendigvis knyttet til tiltakene, men for eksempel knyttet til opplæring og veiledning innen medlemmenes kompetanseområder etter bestilling fra kommunen eller frivillige organisasjoner.

Nå ved prosjektets avslutning kan det konstateres at ingen av medlemmene i Askim Rotary – med unntak for deltakere i prosjektets styringsgruppe – har bidratt med frivillig innsats i prosjektet. Det kan også slås fast at ingen av medlemmene i Askim Rotary – herunder også deltakere i prosjektets styringsgruppe – har deltatt i aktiviteter rettet mot barn, unge eller familier. Det er for øvrig ikke gjennomført kartlegging av hva Rotarys medlemmer eventuelt kunne bidratt med av frivillig innsats i prosjektet.

Det kommer klart fram at prosjektet er møtt med positiv interesse, og det er også gitt uttrykk for stolthet over at Rotary er prosjekteier. Denne interessen har derimot ikke utløst frivillig innsats i Askim Rotary. Man har heller ikke lyktes med å "spre" prosjektet til andre klubber i distriktet. Også her var interessen for prosjektet sterk til å begynne med. Ved det første møtet hvor det ble tatt initiativ overfor flere klubber samtidig møtte om lag 50 personer fra 5-8 klubber. Interessen kjølnet imidlertid da det ble tatt initiativ til å konkretisere arbeidet, og prosjektet fant å måtte avlyse det andre møtet man inviterte til.

Askim Rotary er med på et tiltak som tematisk delvis tangerer ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”. Dette tiltaket er ”Mekkegarasjen”, som er et åpent ungdomstilbud Askim Rotary driver sammen med Askim kommune. Det er gjort store investeringer i utstyr og lokaler de seneste årene, og Rotary har støttet både direkte og indirekte gjennom å skaffe sponsormidler fra det private næringsliv. Tiltaket vurderes av deltakere fra Rotary som ”kjempevellykket, vi startet med syv, åtte ungdommer, men nå før jul så arrangerte vi julebord for disse, og da var det 31 stykker til stede”. Det presiseres at ”Mekkegarasjen” og ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” er to separate prosjekter. Samarbeid mellom de to prosjektene har funnet sted på to måter; dels ved uformelle samtaler med gjensidig erfaringsutveksling, og dels ved at det fra ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” sin side ble spurt om mulighetene for at mekkegarasjen kunne være åpen en gang i blant for ungdomsgruppene for potensielle senstartere (se også kapittel 4). Det var flere møter i den forbindelse, og det er noe uklart hvorfor man ikke fikk til en slik ordning. Det vises imidlertid til kapasitetsproblemer med hensyn til å holde mekkegarasjen åpen. For øvrig har ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” anbefalt ”Mekkegarasjen” å satse på å utvikle stabile relasjoner over tid med ungdommene som bruker tiltaket. Det kommer fram at Rotary bidrar med frivillig innsats i ”Mekkegarasjen” på to måter. Noen få stiller ofte opp, mens mange Rotary-medlemmer stiller av og til i en slags turnus. Derimot har ingen Rotary-medlemmer bidratt med frivillig innsats både i ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” og i ”Mekkegarasjen”.

Prosjektets organisering: Styringsgruppen

Over tid har sammensetningen av prosjektets styringsgruppe endret seg. Opprinnelig besto styringsgruppen av fire Rotary-medlemmer, men en av disse valgte tidlig å trekke seg. Fra 2004 har Askim Røde Kors og Askim kommune ved Utviklingsenheten hatt hvert sitt medlem i Styringsgruppa. Askim Røde Kors sitt medlem har – i egenskap av partner – hatt samme status (rettigheter og plikter) som medlemmene fra Rotary, mens Askim kommune sitt medlem har hatt en samarbeidsrolle uten formelt ansvar. Prosjektleder har fungert som sekretær i styringsgruppa.

Sammensetningen av medlemmer i styringsgruppa vurderes gjennomgående som positiv. For øvrig har styringsgruppa ved flere anledninger invitert med utenforstående på sine møter,

herunder blant annet (den til enhver tid sittende) presidenten i Rotary, prosjektets forretningsfører, samt (det siste året) deltakerne i evalueringsprosjektet gjennomført av Høgskolen i Vestfold.

Det er avholdt jevnlig møter i styringsgruppen gjennom prosjektets levetid, stort sett 2-3 møter per halvår. Møtehyppigheten vurderes som tilfredsstillende av gruppens medlemmer. Det poengteres i intervjuene at møtene har vært stramt strukturert rundt på forhånd kjente dagsordener, utviklet i fellesskap av styringsgruppas leder og prosjektleder. Sakene som er lagt fram har gjennomgående vært godt forberedte, slik at det har vært tydelig hva styringsgruppen skal ta stilling til. Denne arbeidsmåten har gitt opplevelse av framdrift.

Både protokollene (referatene) fra styringsgruppens møter og intervjuene viser at rolle- og oppgavedelingen mellom styringsgruppa og prosjektleder i det alt vesentligste har vært opplevd som ryddig. Prosjektleder har fått (og også selv vært med på å utvikle) tydelige mandater. Framdrift i forhold til mandater er redegjort for i styringsgruppas møter. Ved avvik har mandatene blitt justert i forhold til hva som har vist seg mulig å få til. Dette er konsistent med prosjektets mål om å prøve ut og lære av erfaringer.

Styringsgruppen har ikke bare hatt formell beslutningsmyndighet, men har også fortløpende foretatt substansielle vurderinger av driften i prosjektet. Det har i så måte vært et "aktivt" styre, som kun i liten utstrekning har delegert beslutningsmyndighet over ressurser til prosjektleder. Tvert imot har styringsgruppen tatt mange initiativ med ressursmessige konsekvenser, blant annet ved engasjering av eksterne konsulenter. En slik arbeidsform gir generelt risiko for uenighet mellom styringsfunksjonen og det operative ledd, i dette tilfellet altså mellom styringsgruppen og prosjektleder. I all hovedsak har imidlertid prosjektleder opplevd styringsgruppens initiativer som støttende og konstruktive. I seg selv er dette en sterk indikasjon på at det har vært løpende dialog mellom styringsgruppen og prosjektleder, og at man sammen har funnet fram til det man har sett som hensiktsmessig disponering av ressurser. Dette bekreftes da også i intervjuer. Det gis kun ett eksempel på uenighet om ressursbruk, og det var i forhold til styringsgruppens beslutning om å utarbeide en rapport om sosiale forhold i Askim med utgangspunkt i foreliggende statistikk. Prosjektleder mente rapporten ville ha uklar relevans for de tre satsingsområdene. Det var også min vurdering i egenskap av prosjektleders veileder. Rapporten ble imidlertid utarbeidet, og som det redegjøres for senere i dette kapittelet viste den seg å være relevant for å etablere møteplasser

med så vel politisk som administrativt nivå i kommunen. Denne erfaringen har altså to interessante dimensjoner: Dels de positive virkningene av rapporten med hensyn til å styrke interessen for kriminalitetsforebygging på politisk nivå, og dels at det ble tydeliggjort at styringsgruppen ikke bare hadde formell men også reell beslutningsmyndighet basert på substansielle faglige begrunnelser.

Dataene viser for øvrig at styringsgruppa har vært kjent med alle aktiviteter og disposisjoner av faglig og økonomisk art i prosjektet, og at den har stilt seg bak disse. Regnskapsfører beskriver budsjetteringsrutiner og håndtering av bilag i prosjektet som ryddig. Dette betyr selvfølgelig ikke at ressursbruken med nødvendighet har vært optimal med hensyn til å realisere prosjektets mål. Hensiktsmessighet av ressursbruk vurderes imidlertid ikke i dette kapitlet, men i kapittel 6, fordi dette temaet må ses i sammenheng med satsingene på henholdsvis potensielle senstartere og tidligstartere beskrevet i kapitlene 4 og 5.

Prosjektets organisering: Arbeidsgruppen

I 2004 etablerte prosjektleder en egen arbeidsgruppe, med formål å bistå i arbeidet med å realisere prosjektets mål. Arbeidsgruppen konkretiserte sitt formål og sine arbeidsmåter slik (Askim Rotary 2005):

- Arbeidsgruppens oppgave er å hjelpe prosjektleder til å nå prosjektets målsettinger om å utvikle, prøve ut, dokumentere og spre erfaringer om hvordan jobbe forebyggende i forhold til kriminalitet i Askim
- Leder er gitt myndighet til å innkalle til møter, lede møtene og sette saker på dagsorden som det vil være nyttig å få belyst ut fra prosjektets mål og mandat
- Hver av deltakerne ønsker å bidra positivt med sin kunnskap og erfaring i kraft av egen kompetanse og på vegne av sine respektive organisasjoner
- Møtene avholdes i lokalene til Røde Kors
- Det ble foretrukket å ha få møter med god tid framfor hyppige møter med lite tid

I en delrapport fra prosjektet opplyses det at arbeidsgruppen har vært avgjørende som koordinerende forum på grunn av deltakernes store og brede lokalkunnskap og fagkunnskap.

Det er også vist til at arbeidsgruppen har gitt idéer til rekruttering av frivillige, at den har pekt på muligheter og begrensninger i arbeidet og tiltaksutviklingen, at den har ført til utvidelse av perspektiv, og til fellesarrangementer og felles møter (Askim Rotary 2005).

I arbeidsgruppen satt opprinnelig prosjektleder, ledende helsesøster, ungdomskontakten (og leder for SLT) i Askim, leder for Home-Start Familiekontakten, ungdomspresten i Askim, leder for Askim Røde Kors, og en virksomhetsleder i en kommunal barnehage.

Det er noe uklart hvor mange møter det har vært i arbeidsgruppen, men det dreier seg om 1-3 møter i halvåret. Deltakerne gir gjennomgående positive vurderinger av møtene og av prosjektleders initiativ. Flere har imidlertid hatt vansker med å prioritere møtene i en hektisk hverdag/ arbeidshverdag. Det kommer imidlertid også klart fram at prosjektleder i ulike sammenhenger har hatt mye kontakt med medlemmene i arbeidsgruppa, slik at intensjonene med arbeidsgruppa synes ivaretatt også utenom møtene.

Tematisk jobbet man i arbeidsgruppens første år mye med utvikling av ungdomsgrupper for senstarterne. Da dette arbeidet i 2006 begynte å bevege seg i retning av nettverksorganisering og partnerskapsavtale rundt potensielle senstartere og tidligstartere (se kapittel 4 og kapittel 5), ble arbeidsgruppen avviklet fordi den var overflødig.

Askim kommune

Prosjektet har hatt ulike støttespillere i Askim kommune. Her vil erfaringene fra samarbeid med tre av de viktigste kort skisseres, henholdsvis Utviklingsenheten i rådmannens stab, Familiens hus og SLT. I tillegg vil prosjektets erfaringer opp mot politisk nivå i kommunen beskrives. Prosjektets samarbeid med en av de kommunale barnehagene beskrives i kapittel 5.

Utviklingsenheten i Askim kommune har lenge jobbet med temaer som innbyggerdialog og styring av lokaldemokrati, tverrsektorielt samarbeid og tverrfaglig samarbeid til beste for barn og unges oppvekstmiljø. Dette har materialisert seg på ulike vis, blant annet deltar kommunen i et større europeisk prosjekt om innbyggerdialog og styrking av lokaldemokratiet (The Ministry of Local Government and Regional Development 2006), Utviklingsenheten var

aktivt med i det tverrfaglige utviklingsarbeidet ”Helhetlig arbeid barn og unge” som ledet til etableringen av Familiens hus, og Utviklingsenheten jobber med en Frivillighetsmelding for kommunen. Satsingen på samarbeid med frivillige er også forankret i kommunens visjonsplan for 2006-17, hvor det blant annet heter:

”Det er ikke lenger slik at det er like tydelige skiller mellom offentlige virksomheter, næringslivet og frivillige organisasjoner, slik det var tidligere. For å utvikle lokalsamfunnet videre vil det være nødvendig å få til et godt samarbeid på tvers av de ulike sektorene i lokalsamfunnet, om en god samfunnsutvikling i Askim. Det må inviteres til engasjement, deltakelse og utvidet ansvar i beslutnings- og gjennomføringsprosesser.” (Askim kommune 2006, side 13).

Denne visjonen skal blant annet konkretiseres gjennom å inngå forpliktende partnerskap mellom kommunen og frivillige organisasjoner, og gjennom gjensidig forpliktende samarbeid mellom frivillig og offentlig sektor om forebyggende arbeid rettet mot barn og unge. Kommunen vil også satse særskilt på forebyggende arbeid rettet mot de yngste, og den vil prioritere tiltak og aktiviteter for å redusere kriminalitets- og rusproblemene i ungdomsmiljøene.

Prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” har således hatt ”ideer hvis tid allerede har kommet” til Askim kommune, og begge parter har sett at de kan ha nytte av å samarbeide. Som allerede nevnt har Utviklingsenheten hatt et medlem i styringsgruppen. I kapittel 4 beskrives kort hvordan prosjektet og Utviklingsenheten har samarbeidet om å utvikle og politisk forankre nettverksorganisering og partnerskapsavtale rundt potensielle tidligstartere.

Dataene viser entydig at begge parter er fornøyde med samarbeidet. Utviklingsenheten mener at prosjektet har hatt god kjennskap til hvordan en kommuneorganisasjon fungerer. Det vises også til at prosjektet har gjort en viktig innsats med å sette kriminalitetsforebygging på dagsorden både sentralt i kommunen og i Familiens hus. Samtidig har man fra Utviklingsenhetens side overfor prosjektet presisert at det er ”litt sårbart å forholde seg for mye bare til (rådmannens stab), for nøkkelpersonene i aktivt arbeid ute ligger på virksomhetene”.

Prosjektet opprettet tidlig kontakt med **Familiens hus**, som består av Barneverntjenesten, Helsesøster-/jordmortjenesten, Psykisk helseteam, Fysio- og ergoterapitjenesten,

Spesialpedagogisk avd, Legetjenesten, Åpen barnehage og Familiegruppe og HomeStart. Målet for virksomheten er å fremme et helhetlig arbeid med barn, unge og deres foresatte. Det legges vekt på tverrfaglig samarbeid til beste for brukerne, herunder blant annet å søke å utvikle tiltak så nær brukeren som mulig.

Ansatte i Familiens hus har deltatt i prosjektets arbeidsgruppe (se over), og bidratt til tiltaksutvikling både overfor potensielle tidligstartere og senstartere. Samarbeidet med Familiens hus beskrives derfor i mer detalj i senere kapitler, men relevant i dette kapitlet er at ansatte der særlig vurderer samarbeidet med prosjektleder som veldig positivt. Prosjektleder bidro også med faglige innspill under selve etableringen av Familiens hus, altså i prosjektet "Helhetlig arbeid barn og unge".

Prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" ble allerede forut for etableringen av arbeidsgruppen invitert med i SLT (Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak) i Askim. Øvrige medlemmer der har vært Ungdomskontakten i Askim (leder for SLT), leder for sosialavdelingen, representant fra kulturavdelingen, to inspektører fra ungdomsskoler, politiet, leder for barnevernet og ledende helsesøster. (Som tidligere nevnt var Ungdomskontakten og ledende helsesøster også med i prosjektets arbeidsgruppe, slik at med disse har det vært to faste møteplasser.)

Prosjektet har vurdert deltakelsen i SLT som nyttig, og da spesielt i forhold til det å etablere kontakter med dem i kommunen som jobber spesifikt med kriminalitetsforebygging. SLT har også vært en møteplass hvor prosjektet har blitt presentert og drøftet, og flere av deltakerne i SLT har deltatt på møteplasser (som faglige arrangementer) prosjektet har tatt initiativ til. Etter eget utsagn har imidlertid SLT jobbet "... mer sånn sekundærforebyggende med sånn gult blinkende lys" enn med primærforebyggende arbeid. Eksempelvis har fokus mye vært på situasjoner hvor ungdom misbruker rusmidler, og på samarbeid med politi og barnevern om ungdom som begår kriminelle handlinger.

Politisk nivå: Ut fra et ønske om å sette kriminalitetsforebygging tydeligere på dagsorden på politisk nivå, tok styringsgruppens leder initiativ til utarbeiding av en rapport om sosiale forhold i Askim kommune. Som beskrevet over var dette den eneste saken i prosjektets levetid hvor det var uenighet mellom styringsgruppens leder og prosjektleder om ressursbruk i prosjektet. Rapporten baserte seg i hovedsak på eksisterende statistikk, fra Norsk

samfunnsvitenskapelig datatjeneste, Statistisk sentralbyrå, og Sosial- og helsedirektoratet. Ingen av resultatene var basert på nye undersøkelser, men nytt var den tematiske sammenstillingen av dataene med sosiale forhold som fellesnevner (Vetvik 2006). Generelt kommer Askim dårlig ut på levekårsindekser, men spesielt dårlige er resultatene på noen viktige indikatorer for aldersgruppen 16 til 24 år. Rapporten viser at denne gruppen ligger 50 prosent over landsgjennomsnittet både med hensyn til arbeidsledighet, sosialhjelpstilfeller, og enslige forsørgere med overgangsstønad. Askim skårer også svært lavt på antall barnevernstiltak, hvilket er en viktig indikator på kommunens evne til å avhjelpe levekårsproblemer for barn og unge.

Resultater fra rapporten ble presentert for Formannskapet i Askim i november 2005, og i åpent møte i Askim Kulturhus i januar 2006. Selve rapporten ble overrakt i møte med ordfører og rådmann, og i den sammenheng også omtalt i lokalpressen, under overskriften ”Tøft for de unge. Stor ledighet, vold og mange enslige mødre” (Holøs 2006). Det er ingen tvil om at rapporten skapte større oppmerksomhet både om kriminalitet og sosiale problemer i Askim, og om prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”. I ettertid har rapporten motivert en tydelig satsing på aldersgruppen 16-24 år i kommunens Oppvekstplan. Politiet har også vist til at rapporten har gitt legitimitet til deres satsing overfor unge mennesker som utøver vold og annen kriminalitet i Askim.

For øvrig ble prosjektet presentert i Askim Formannskap i oktober 2006, og som vist i kapittel 4 er nettverksorganisasjonen og partnerskapsavtalen rundt senstartere formalisert gjennom vedtak i Formannskapet.

Foreløpig vurdering av prosjektets satsing på møteplasser

Det ble innledningsvis i kapittelet presisert at to av de tre typene av møteplasser prosjektet har utviklet (prosjektets formelle organisering, og møteplasser uten eller med få gjensidige forpliktelser) ville bli beskrevet her, mens den tredje typen (møteplasser rundt spesifikke formål) beskrives i kapitlene 4 og 5. Det må også nevnes at to viktige møteplasser fra prosjektets første år (Analyseseminarer i Askim kommune og Arbeidsseminaret med eksperter på kriminalitetsforebygging) ble omtalt i kapittel 1. Vurderingen av møteplassene her er således bare foreløpig, og en samlet vurdering gis først i kapittel 6.

Det er to forhold som er slående med utgangspunkt i de kortfattede beskrivelsene over. For det første at prosjektet har vært eksepsjonelt godt forankret på ulike nivåer i Askim kommune. Dette kan tilskrives både solid arbeid prosjektet har gjort, og imøtekommenhet fra ulike nivåer i kommunen. Begge ("alle" hvis man regner de ulike nivåene i kommunen) parter har sett at de har glede av å samarbeide. Prosjektet har dermed hatt svært gode forutsetninger for å få til tverrsektorielt samarbeid. For det andre er det slående at prosjektet har hatt svak reell forankring i Rotary, på den måten at man ikke har utløst frivillig innsats utover arbeidet i styringsgruppen. For øvrig viser dataene at prosjektet har hatt godt grep om formaliteter og arbeidsmåter i forhold til prosjektorganisering.

Kapittel 4: Utvikling av gruppetilbud for potensielle ”senstartere”

I kapittel 1 ble det kort redegjort for hvorfor utvikling av tiltak for potensielle senstartere for kriminalitet var et av satsingsområdene for prosjektet. Det ble også vist til en forståelse av at barn og unge har ulik risiko for kriminalitet, og at atferd gir en indikasjon på den enkeltes risikoprofil. Denne forståelsen ligger til grunn for begge de to kategoriene ”tidligstartere” og ”senstartere”, som derfor deler mye av det samme kunnskapsgrunnlag. Den innledende delen av dette kapittelet – som relativt kortfattet beskriver dette kunnskapsgrunnlaget – er derfor relevant også for det neste kapittelet om tiltaksutvikling i forhold til tidligstartere. Dette betyr ikke at det ikke er forskjeller mellom de to kategoriene, snarere tvert imot, men at de kan forstås som variasjoner over det samme temaet, som er vektlegging av atferdsproblemers betydning for kriminalitetsutvikling. Den andre delen av dette kapittelet tar for seg aktivitetene ad senstartere som ble gjennomført av ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”. Konkret dreier det seg om utvikling av et gruppetilbud for ungdom i målgruppen. Det beskrives både hvilke forståelser som ble lagt til grunn ved utviklingen av gruppetilbudet, hvordan man gikk fram for å rekruttere brukere og frivillige, og hvordan man gikk fram for å forankre tiltaket i Askim kommune gjennom utvikling av nettverksorganisering og partnerskapsavtale. Avslutningsvis gis en samlet vurdering av tiltaksutviklingen.

Atferdsproblemer og kriminalitetsutvikling

Gjennom tidsseriestudier er det vist at atferdsproblemer i ung alder øker risiko for senere kriminalitet. Studier av problematferd i skolen konkluderer med at 7-12 prosent av elever i alderen 10-17 år har atferdsproblemer som går utover skoleprestasjoner (Nordahl, Sørliie m.fl. 2005). Imidlertid blir langt fra alle disse kriminelle, og mange av disse har ikke engang spesielt høy risiko for kriminalitetsutvikling. Det er derfor nyttig å ta utgangspunkt i en oversikt over ulike typer av problematferd. Det gis mange ulike oversikter og grupperinger i faglitteraturen, men gitt prosjektets forankring i norsk sammenheng og med skolen som sentral i prosjektets rekruttering av unge til tiltak, antas følgende typologi å være særlig relevant:

1. Lærings- og utviklingshemmende atferd ("mentalt fravær", lett distraheret, urolig og drømmende; den vanligste formen for problematferd)
2. Utagerende atferd (snarsint, svarer ufint, slåss; vanligere blant gutter enn jenter)
3. Sosial isolasjon (ensomhet, depresjon, nesten like vanlig som utagerende atferd, nesten like vanlig blant gutter som blant jenter, forekommer vanligvis ikke sammen med andre typer problematferd)
4. Antisosial atferd (atferd klart i strid med gjengse normer og regler, destruktiv og etisk betenkelig atferd, ofte med skadelige konsekvenser for andre, vilje til å bryte regler, opposisjon mot voksen autoritet men også skadelige aktiviteter i skjul for voksne; klart mest sjelden, 1-2 prosent på alle klassetrinn, fire ganger så mange gutter som jenter). (etter Nordahl, Sørliie m.fl. 2005)

Det er først og fremst antisosial atferd som gir høy risiko for kriminalitet. Slik atferd kjennetegnes blant annet av destruktivitet, upålitelighet, ulydighet og utagering, herunder også mobbing (Pape 1995). Selv om det "bare" er 1-2 prosent av barn og unge som viser alvorlig antisosial atferd er det gjennom forskning anslått at 5-10 prosent står i fare for å utvikle slik atferd (Kadzin 1997). Mange i denne gruppen vil også ha utagerende eller lærings- og utviklingshemmende atferd. Derimot gir ikke sosial isolasjon økt risiko for andre typer atferdsproblemer.

Anslagene på hvor store de ulike gruppene er varierer noe i faglitteraturen, men med utgangspunkt i tallene i avsnittet over er det de 1-2 prosentene av barn som tidlig viser antisosial atferd som vil kategoriseres som potensielle tidligstartere, mens gruppen på 5-10 prosent som står i fare for å utvikle slik atferd kan kategoriseres som potensielle senstartere. Det store flertallet vurderes altså som å ha lav risiko for kriminalitetsutvikling. Skillene mellom de tre målgruppene skal selvfølgelig ikke forstås som vanntette skott, men de kan være nyttige som en første avgrensning ved utvikling av kriminalitetsforebyggende tiltak. Det er argumentert for at forskjellene mellom gruppene bør få konsekvenser for tiltaksutvikling, på den måten at barn med høy risiko for alvorlige atferdsproblemer får individuelt tilpassete, intensive og multisystemiske tiltak; de med moderat risiko får bredspektrede smågruppe- eller klassebaserte tiltak; og de med liten risiko får universelle eller skoleomfattende tiltak (Arnesen, Sørliie m.fl. 2004).

Individ og omgivelser, beskyttelses- og risikofaktorer

Både i faglitteraturen om atferdsproblemer generelt og kriminalitet spesielt understrekes det at atferd ikke bestemmes av individuelle egenskaper alene. ”Det er åpenbart ingen enkeltstående årsak til at noen utvikler seg til å bli kriminelle. Snarere er det en kombinasjon av en rekke faktorer. Usikkerhet mht. hva som er årsaker og hva som er virkninger kompliserer bildet. I stedet for å snakke om årsaker, er det derfor mer fruktbart å snakke om risikofaktorer, dvs. mulige forløpere for kriminalitetsutvikling (Kaufmann 1991, side 69). Kaufmann skiller mellom risikofaktorer som følger av individuelle egenskaper (som biologi, personlighet eller kognitive ferdigheter), egenskaper ved familier (som struktur, innhold og samspill/ prosess) og egenskaper ved miljøet (som skole, jevnaldergrupper, nærmiljø, media og sosioøkonomiske forhold). Ikke minst er betydningen av sosioøkonomisk status påvist ved gjentatte anledninger. Eksempelvis er det dokumentert at den gruppen som er i størst risiko for kriminalitetsutvikling er menn under 25 år uten jobb og med lav utdanning, vanskelige boligforhold og belastende bakgrunnsfaktorer (Helland 1998). Betydningen av sosiale fellesskap i jevnaldergrupper er også godt dokumentert. Eksempelvis er det nylig vist at unge som går med i gjenger hvor antisosial atferd er vanlig, får en markant økning i antisosial atferd (Bendixen 2006). Mer generelt gjelder at en opphopning (akkumulering) av risikofaktorer kan gi dramatisk høyere risiko for kriminalitet.

Akkumuleringspoenget gjør det meningsfullt å tenke at man kan jobbe forebyggende gjennom å redusere antallet risikofaktorer barn og unge har eller utsettes for. Mer generelt gir det faktum at det er sammenhenger mellom tidligere atferdsproblemer og senere kriminalitet håp om at man kan redusere kriminalitet gjennom tidlig intervensjon. De senere årene har det også blitt økt oppmerksomhet ikke bare om risikofaktorer, men også om beskyttelsesfaktorer hos individer, familier og i nærmiljøer. Dette gir ytterligere et inntak til forebygging av kriminalitet, på måter som nærmer seg prinsipper for helsefremmende arbeid ved at man bygger på de ressursene som er i og rundt den enkelte (Tones og Green 2004). Tabellen nedenfor gir en sammenfatning av risiko- og beskyttelsesfaktorer for utvikling av atferdsproblemer generelt.

Tabell 4.1 Risiko- og beskyttelsesfaktorer for utvikling av atferdsproblemer

Nivå	Risikofaktorer	Beskyttende faktorer
Individ	Vanskelig temperament	Gode verbale og sosiale ferdigheter
	Svake verbale og sosiale ferdigheter	Høy intelligens, flink på skolen
	Nevrobiologisk/ genetisk svikt eller skade	Avbalansert og ikke-hissig temperament
	Hyperaktivitet og konsentrasjonsvansker	Uvanlige evner, eks. musikalske, sportslige
	Uvanlig høy forekomst av aggressiv og opposisjonell atferd	
Familien	Ettergiven eller aggressiv oppdragelse	Omsorgsfull og konsekvent oppdragelse
	Uklare grenser og forventninger til barnet	Ikke-aggressiv og voldelig oppdragelse
	Konflikter mellom familiemedlemmer	God emosjonell tilknytning til minst én forelder eller annen person i familien
	Svak eller usikker emosjonell tilknytning til foreldre	
	Fysisk straff, seksuelt misbruk, omsorgssvikt	
	Alkohol- eller stoffmisbruk og vold blant foreldre	
Jevnaldersgruppen	Tilknytning til andre med antisosial atferd (kriminelle venner)	Tilknytning til prososiale jevnaldrende/ venner
	Andre barn og unges forsterking av antisosial atferd	
	Avvisning fra jevnaldrende	
Skolen	Uklare regler og inkonsistent regelhåndhevelse	Et fåtall klare felles regler og regelhåndhevelse
	Uklare forventninger til og lite oppmuntring av prososial atferd	Tydelige forventninger og hyppig oppmuntring av prososial atferd
	Dårlig klasseledelse (reaktiv, autoritær, ettergivende, el. forsømmende)	Autoritativ klasse ledelse (proaktiv, støttende, relasjonsorientert, tydelig konsekvent)
	Negativ og konfliktfylt relasjon mellom elev og lærer	Positiv relasjon til en lærer
	Dårlig klassemiljø	Skoleomfattende policy og handlingsplan for forebygging/ takling av problematferd og fremming av sosial kompetanse
	Lite variert og elevengasjerende undervisning	
	Mangel på skoleomfattende policy og strategier for forebygging av problematferd og fremming av sosial kompetanse	
	Segregerte opplæringstilbud i gruppe for atferdsvanskelige elever	
Nærmiljø/ samfunn	Sosial og økonomisk deprivasjon (inkludert fattigdom)	Fravær av fattigdom og fravær av store sosial forskjeller
	Lett tilgang på våpen, narkotika og alkohol	Sosialt fellesskap og sosial kontroll
	Lav sosial kontroll	
	Kriminelle og voldelige rollemodeller	
	Mangel på offentlige service- og helsetilbud	

(Fra Nordahl, Sørli m.fl. 2005, side 104)

Denne oversikten gir et slående bilde av at alle barn og unge typisk vil erfare både risiko- og beskyttelsesfaktorer i sin hverdag. Oversikten gir også indikasjoner på hvordan man med ulike tilnærminger kan gjøre en innsats for å forebygge kriminalitet, blant annet er det verdt å merke seg at de fleste faktorene befinner seg ”utenfor” individet. Dessuten gir oversikten umiddelbart en forståelse av at det vil være interaksjon mellom de ulike nivåene og settingene barn og unge forholder seg til. Eksempelvis er det lett å se at det som skjer i familien vil ha konsekvenser for det som skjer på skolen eller i nærmiljøet, og vise versa.

Per i dag synes det altså å være utbredt enighet om at årsakene til atferdsproblemer generelt og kriminalitet spesielt må søkes på flere nivåer, og ikke minst i samspillet mellom disse nivåene. De tiltakene som per i dag vurderes har typisk til felles at de vektlegger fremming av beskyttelsesfaktorer og mestringsopplevelser mer enn forebygging av risikofaktorer, og at de adresserer flere nivåer (er ”multisystemiske”) (Nordahl, Sørli m.fl. 2005). Det sentrale blir å tilrettelegge for myndiggjøring slik at de unge får økt kontroll over egne liv slik at de kan oppleve sammenheng i tilværelsen (Midsundstad og Øyen 2005), det vil si at de opplever sine erfaringer som forståelige, håndterbare og meningsfulle (Antonovsky 1987). Slik sett gis det store muligheter ved frivillig deltakelse. På den annen side er de tiltak som vurderes som lovende ikke bare det til felles at de vektlegger myndiggjørende og ressursorientert tilnærming, men også at de er kompetansekrevende (se blant annet Nordahl, Gravrok m.fl. 2006 for evaluering av ulike programmer).

Utav det foregående gis det to klare veier å jobbe langs; henholdsvis å utvikle tilbud som hemmer risiko og fremmer beskyttelse for dem som er i faresonen for å innlede en kriminell karriere, og å samordne kriminalitetsforebyggende innsats over tid og mellom nivåer. Som beskrevet i kapittel 1 var det disse veiene Askim-prosjektet ville slå inn på med satsing på henholdsvis møteplasser, senstartere og tidligstartere.

Gjennomgangen av sammenhenger mellom atferdsproblemer og kriminalitetsutvikling muliggjør utvikling av kriterier for vurdering av 1) hensiktsmessigheten av de tiltakene som er utviklet (på hvilke måter tar de høyde for systematiske forskjeller i atferdsproblemer), 2) rekrutteringen av barn og unge til tiltakene (hvilke, om noen, atferdsproblemer har dem som har fått tilbud om tiltakene), og 3) kvaliteten på innholdet i tiltakene. Disse momentene tas opp igjen i den avsluttende delen av kapittelet.

Mulige begrensninger i atferdstilnærminger til kriminalitet

Per i dag dominerer atferdsforklaringer på kriminalitet og kriminalitetsforebygging. Slike forklaringer er imidlertid ikke enerådende, og har ikke alltid vært dominerende. Gjennom historien har ulike forklaringer vært foreslått, herunder alt fra at kriminell atferd er determinert av guddommelige krefter eller samfunnsstrukturer, til at individer fritt velger sine handlinger og må stå til ansvar for dem, til at kriminalitet egentlig ikke finnes men er et sosialt konstruert fenomen som styrker de allerede maktsterkes interesser (Hauge 2001). Alle disse forståelsene er i større eller mindre utstrekning virksomme også i dag. Den senere tid har det også blitt større interesse for en situasjonell forståelse av kriminalitet, altså at mennesker i ulike situasjoner rasjonelt vurderer kost/ nytte – herunder også risiko for å bli tatt – forut for at de begår kriminelle handlinger. Dette perspektivet er relevant ikke minst for å forstå mye av den ”hverdagskriminalitet” som finner sted, så å si uavhengig av atferdsproblemer. En ensidig fokusering på atferdsproblemer kan føre til stigmatisering av typen ”det er kun de atferdsforstyrrede som er kriminelle”. En for sterk vektlegging av atferdsforklaringer innebærer også en risiko for å fokusere mer på individet enn på omgivelsene det er i, slik det argumenteres for i sitatet nedenfor.

”Den opptattheten av kjennetegn ved lovbyteren og av forklaringer på individnivå man finner innenfor mye av den empiriske, kriminologiske forskningen fra de siste 10-20 årene, kan på mange måter betraktes som et ektefødt barn av senmodernismens individualisme. Kriminalitet har i løpet av 1980- og 90-årene endret seg fra å bli opplevd som sosiale problemer som må løses ved sosiale tiltak, til å bli sett på som individuelle problemer som må løses ved kontrolltiltak rettet mot individer og aggregater av individer. Og et hjelpemiddel i dette er senmodernismens kriminologi – aktuarcriminologien. Det sentrale er ikke å utvikle og teste teorier om kriminalitet, men å kartlegge individuelle kjennetegn som skiller lovbytere fra andre. For bare på den måten kan man identifisere og kontrollere lovbyterne – og sørge for at de ikke skal virke forstyrrende inn på andres frihet.” (Hauge 2001, side 178).

Det er gode grunner til å være varsom med å intervensere overfor barn og unge som tidlig viser atferdsproblemer. Eksempelvis fant man i en omfattende prospektiv studie at ”bare” 19 prosent av guttene (og langt mindre prosentandel av jentene) som viste antisosial atferd ved treårsalder hadde blitt straffedømt i ung voksen alder. De konkluderte med at ”Any service hoping to develop preventive strategies based on early characteristics needs to take into account the costs to these children and their families of being erroneously identified as at risk

of committing violent offences in later life.” (Stevenson og Goodman 2001, side 201).

Dersom man forholder seg til barn med visse typer atferd i tidlige år som fremtidige kriminelle står man følgelig i overhengende i fare for å begå en ”fundamental attribusjonsfeil” (Ross 1977), hvilket vil si å forklare atferd med individuelle karakteristika uten å medregne omgivelsenes betydning for atferden. Dette igjen kan lede til ”victim blaming”, altså at man klandrer mennesker som er offer for uheldige omstendigheter (Tones og Tilford 2001). Det er også fare for at oppmerksomhet om personlighetstrekk kan føre til selvoppfyllende spådom, altså at mennesker som møter forventninger om å være kriminelle begynner å handle i tråd med forventningene (Merton 1990).

Imidlertid er det et spenningsforhold her, for ”jo tidligere i et problematisk forløp man setter inn forebyggende tiltak, desto vanskeligere er det å vite hvem som er i faresonen og hvem forebyggingen bør rettes inn mot. På den annen side er det slik at jo senere i et problematisk forløp man setter inn forebyggende tiltak, desto vanskeligere er det å snu en uheldig utvikling.” (Helland 1998, side 19). I praktisk kriminalitetsforebyggende arbeid må man følgelig balansere mellom fare for stigmatisering og fare for forsømmelse overfor barn med moderat eller høy risiko for kriminalitetsutvikling.

Senstartere og inspirasjonen fra Kirkens utviklingsprosjekt (KUP) i Kristiansand

En viktig inspirasjonskilde for Askim-prosjektets satsing på senstartere har vært Kirkens ungdomsprosjekt (KUP) i Kristiansand. Den følgende framstillingen av KUP er i hovedsak basert på en evalueringsrapport fra 2004 (Carlsson og Haaland 2004), men delvis også på tidligere evalueringer (Eide og Hernes 1993; Eide 1998): KUP ble etablert i 1991, og hadde i 2004 tre ansatte og ca 30 frivillige som til sammen bidro med innsats tilsvarende syv årsverk overfor 60-70 ungdommer. Tilskudd fra det offentlige var på 1,2 millioner. Tilbudet var og er organisert rundt to hovedtyper av aktiviteter, henholdsvis grupper og individuell oppfølging. Ungdommene blir rekruttert til KUP hovedsakelig gjennom sosiallærer på ungdomsskolen, men også gjennom en mødregruppe ved Forsterket Helsestasjon. Tilbudet er frikoblet fra ungdommenes egen etterspørsel, på den måten at det er sosiallærers eller helsestasjonens vurderinger som legges til grunn. Indikasjoner på at noe er galt er tilstrekkelig, og det

gjennomføres ikke utredning av behov eller eventuell diagnose. En metafor som brukes om KUP er ”erstatningsfamilie”, altså at KUP ivaretar oppgaver og behov som typisk ivaretas i funksjonelle familier. Relasjonene mellom ungdommene og de voksne er personlige, individualiserte, ikke basert på forutsetninger om ytelse, og ikke avgrenset til spesifikke saker. Tilbudene som gis er fleksible, og kan omhandle alt fra felles turer og måltider, til hjelp med å skaffe bolig og arbeid, kjøreopplæring, eller kontakt med offentlige kontorer. Det er ingen saksbehandling og ingen definerte åpningstider, og frivillige ved KUP er raske til å respondere når ungdommene er i krisesituasjoner. KUP har et godt samarbeid med barnevernet, hvilket primært forklares med kombinasjonen lav livssynsprofil (lite misjonspreg) og høy sosialfaglig legitimitet (Eide 1998).

Evalueringen er svært positiv, både hva angår kvalitet på tilbudet og nytteverdi i forhold til kostnad. Dessverre gir evalueringen ikke detaljert informasjon om hvilke kriterier som er lagt til grunn ved rekruttering til KUP, eller om ungdommene varierer systematisk med hensyn til risiko- eller beskyttelsesfaktorer. Det diskuteres heller ikke for hvem eller under hvilke forutsetninger tilbudet fungerer best, og ikke om prosjektet har utilsiktede konsekvenser. Dermed er det vanskelig å vurdere de spesifikt kriminalitetsforebyggende virkningene av KUP. Det mest interessante med KUP er imidlertid at prosjektet viser hvordan frivillige kan bidra qua lempersoner, altså uten spesifikt oppvekstfaglig kompetanse. Det er kompetanse og andre ressurser i forhold til daglige gjøremål frivillige i KUP bidrar med, innenfor en ikke-terapeutisk ramme basert på samvær og stabile voksenrelasjoner. Det KUP på mange måter gjør er å kompensere for sosiale ulikheter, ved å gi ungdommer tilbud og oppfølging som ofte ellers gis innen rammene av familier.

Prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” har hatt flere møter med KUP, både i Kristiansand og i Askim. I flere intervjuer pekes det på at KUP har vært en inspirasjonskilde ved utvikling av tiltak for potensielle senstartere, men også at KUP har et annet omfang både hva angår ansatte, frivillige, brukere og tilbud. Prosjektet i Askim avgrenset seg til å gi gruppetilbud til ungdommer, og bygde på anbefalinger fra KUP om å gjøre tilbudene lukkede for ungdommer i målgruppen, rekruttere ungdommer i samarbeid med skolen, og å satse på å utvikle stabile relasjoner over tid. Rett før jul 2004 startet den første ungdomsgruppen i Askim. I det følgende beskrives hvordan man gikk fram for å starte gruppen, herunder også rekruttering av brukere og frivillige, samt hvordan brukerne og andre vurderer tiltaket.

Røde Kors blir partner i prosjektet

I kapittel 1 ble det beskrevet at prosjektet tidlig tok kontakt med offentlige og frivillige aktører man antok ville ha interesse for prosjektet og dets formål. Et av møtene var med Askim Røde Kors, og her oppsto det raskt gjensidig interesse for et forpliktende samarbeid. Røde Kors var på den tiden ”egentlig på jakt etter prosjekter. Vi er såpass små at det er vanskelig å drive noe alene. Så er det sånn at Norges Røde Kors hadde satsingsområde på barn og unge, så det passet midt i blinken for oss”, kunne en informant fra Røde Kors opplyse. En viktig inspirasjon her var også Røde Kors sine Ressurssentre (<http://www.ressurssentrene.no/>), som riktignok ikke er et lukket tilbud, men en åpent lavterskeltilbud til alle fra 8. klasse til 25 år. Ressurssentrene tilbyr blant annet leksehjelp, internettkafé, kvinnekafé og barnepass, jente- og guttegrupper.

I juni 2004 inngikk Askim Rotary og Askim Røde Kors en avtale, som innebar at sistnevnte ”går inn som fullverdig deltager og medeier til prosjektet og blir representert i styringsgruppen med et medlem” (punkt 2 i avtalen). Partene tok umiddelbart fatt på arbeidet med å utvikle tilbudet til senstarterne. Man kom tidlig fram til at det var behov for en person med relevant fagkompetanse som kunne lede arbeidet, og som kunne sette av tilstrekkelig med tid. Den vurderingen som ble gjort var at

”... for å få ”motorkraft” til å drifte, så var vi enige om at den motorkraften trengte vi gjennom å stimulere en prosjektmedarbeider til å drive fram, for vi prøvde oss jo på litt frivillighet, og tenkte at skal vi klare ambisjonen om å dra i gang noen grupper og få mobilisert noen frivillige og lage kurs og holde dette i gang, så må vi ha en arena vi kan prøve dette ut på, og da var det både noe med å ha en kompetent person, og en som du kunne stimulere litt til å drifte, og dermed kom dette med lønna medarbeider tidlig opp, og... rett og slett for å få motorkraft nok til å få dette opp og stå.”

Den modellen man så for seg var at en ansatt prosjektmedarbeider kunne utvikle et faglig solid tilbud og i en overgangsperiode lede gruppene, men så i hovedsak jobbe med rekruttering og opplæring av frivillige. Det ble besluttet å engasjere daværende leder av Askim Røde Kors som prosjektmedarbeider. Denne beslutningen ble grundig diskutert både i Rotary og i Røde Kors, fordi vedkommende da endret status fra samarbeidspartner til lønnet medarbeider. Begge parter ga sin tilslutning, blant annet fordi man så at dette også kunne være et bidrag til langsiktig satsing på ungdomsarbeid i Askim Røde Kors, som kunne

overleve prosjektet. Prosjektmedarbeideren gikk ut av styringsgruppen, og Askim Røde Kors stilte en ny representant.

Aktivitetsgruppen "Ungdom i Fokus"

I informasjonsbrevet som gikk ut til ungdommene og deres foresatte høsten 2004 ble det orientert om at gruppetilbudet var tilrettelagt for dem som har lite eller dårlig fritidstilbud fra før, og ikke åpent for alle. Formålet ble beskrevet som å forebygge problemer, og å bidra til et stabilt og trygt fritidstilbud. Det ble presisert at mobbing, vold, rasisme og bruk av rusmidler ikke er tillatt. Videre informerte man om at man i gruppetilbudet ville satse på stabil og trygg voksenkontakt, avgrenset og oversiktlig fellesskap der alle kjenner alle, og utfordringer og positive fellesskapsopplevelser blant annet gjennom helgeturer.

Gruppen har nå eksistert i drøyt to år, med 6-10 ungdommer. Noen har falt fra på grunn av flytting. De begynte i gruppa det året de gikk i 7. klasse, altså det året de fylte 12 år. Gruppa har møttes fast tre timer en gang i uken. Hva er så ungdommenes vurdering av tilbudet? I intervju kommer det klart fram at de setter stor pris på tilbudet. til tross for litt skepsis innledningsvis: "Vi var litt skeptiske da, til om dette var noe skolen driver med fordi de tror at vi ikke har noe å gjøre, vi tok det litt negativt. Vi visste ikke helt hva det gikk ut på, men det ble skikkelig positivt". Det er særlig to forhold ungdommene fremhever som positivt: Det ene er at tilbudet er gratis og at de får mat stort sett hver gang. Spesielt dette med maten ble vektlagt, herunder også sammenhengene de spiser i (lager måltidene sammen eller spiser sammen i tursammenheng). Det andre de fremhever som positivt er aktivitetene de får være med på. De har blant annet kjørt gokart, vært på skogturer, har klatret og rappellert, vært på Østfoldbadet, i treningssenter, på kino, på bowling, med mer. De har også vært på helgeturer. De får selv være med på å bestemme hvilke aktiviteter gruppa skal drive på med, og setter stor pris på det. Som beskrevet i kapittel 3 har Askim Rotary et prosjekt kalt "Mekkegarasjen". Det var opprinnelig tenkt at verkstedet, som er et åpent ungdomstilbud, kunne være en del av aktivitetstilbudet til ungdomsgruppen. Ungdommene kunne opplyse at "Dem sa vi skulle mekke, men det har det ikke blitt noe av." Derimot har flere av dem på eget initiativ vært på Mekkegarasjen når den har vært åpen.

Ungdommene kommer fra samme skole og kjenner hverandre en del fra tidligere. Det kommer imidlertid klart fram at de har blitt bedre kjent med og tryggere på hverandre gjennom deltakelsen i gruppa: ”Vi var vel kanskje litt mer stille den første gangen enn det vi er nå, nå sier vi jo alt som gå an å få sagt av både positive og negative ting.”

Ungdommene setter også stor pris på de voksne i gruppa, føler at de bryr seg om dem, og beskriver dem som ”kule”. På spørsmål om de føler at de kan få hjelp og veiledning hvis det er noe svarer de enstemmig ja, og da særlig med hensyn til faktaspørsmål. Derimot er det flere som oppgir at de heller snakker med helsesøster hvis de har behov for å snakke om noe spesielt.

Ungdommenes tilbakemeldinger viser at gruppen har vært et stabilt og trygt fritidstilbud, med avgrenset og oversiktlig fellesskap, og med utfordringer og positive fellesopplevelser, altså i samsvar med det som ble beskrevet i det overfor nevnte informasjonsbrevet. De voksne i gruppa har sammenfallende vurderinger, og viser spesielt til at de har lykkes med å skape et tilbud ungdommene selv ønsker. ”Det å få dem til å komme, få dem til å møte opp, og holde ut med en virksomhet i mer enn tre uker som mange av dem ikke har gjort før, synes jeg har lykkes veldig bra. Det at dem etterspør noen ganger når vi ikke kan, og dem ringer og..., og det å få gruppefølelse.” Det understrekes også at ungdommene egentlig ikke krever så mye, ofte er det å lage mat og spise sammen, eller spille brettspill, tilstrekkelig innhold på en gruppekveld. ”Disse ungene (...) krever ikke så mye for å bli fornøyde. De trenger trygghet og at noen er der, altså slike relasjoner over tid.”, som en av de voksne uttrykte det. Både ungdommene og de voksne er noe mer usikre på om ungdommene har forandret seg gjennom å være med i gruppa. Noen av ungdommene mener at de har blitt snillere og mer åpne med hverandre, mens noen mener de ikke har forandret seg. De voksne opplever også at ungdommene har blitt mer åpne, men er noe usikre på hvordan gruppetilbudet har virket så langt. ”Hvorvidt vi har lykkes inn i deres privatliv og deres utvikling videre vet jeg jo ikke. Da må det kanskje større biter til, men vi prøver å jobbe bevisst på det, og snakke om skole og hvordan det går. De er jo veldig åpne og snakker mye, så får vi nå holde på litt til så kan det jo hende det og.”

Dataene om hvordan åpenhet fra ungdommene er møtt av de voksne spriker noe. Det som er sikkert er at det i tillegg til gruppesamtaler også har vært mange en-til-en-samtaler mellom ungdom og voksne, og at fortroligheten er god kunne vi observere direkte under

datainnsamlingen. Derimot er det mer uklart hva slags begrensninger som er lagt på hva ungdommene kan ta opp i slike samtaler. En av de voksne uttrykte seg slik: ”Jeg tenker også på at det er viktig å ivareta roller. Fortelle ungdommene litt om hva som er en voksens ansvar i forhold til det de velger å fortelle om. Da tenker jeg at de må tenke seg litt om før de forteller om ting som vi voksne må formidle videre enten til politiet eller barnevernet.” Dette tyder på at ungdommene til dels ble frarådet å fortelle om eksempelvis kriminell atferd eller grov omsorgssvikt hjemme.

Det har vært noe men sporadisk kontakt mellom de voksne i gruppa og ungdommenes familier og skole. Eksempelvis har det ikke vært møter med foreldrene enkeltvis eller samlet, og ikke møter for erfaringsutveksling med skolen. Dette forklares med at man ønsker at gruppa skal være et tilbud på fritiden til ungdommene, hvor ”fritid” også betyr frakobling fra eventuelle ønsker eller behov skolen eller familiene måtte ha. Utover hva ungdommene selv forteller vet derfor de voksne i gruppa lite om gruppetilbudet har noen innvirkning på hvordan ungdommene handler og har det på skolen og hjemme.

Erfaringer fra rekruttering av ungdommer til gruppetilbudet

Tidligere i kapittelet ble det kort beskrevet hva som kjennetegner potensielle senstartere med hensyn til kriminalitet. Det er glidende overganger mellom typer av atferdsproblemer og risiko for kriminalitetsutvikling, men noe forenklet er målgruppen ungdom som viser utagerende og lærings- og utviklingshemmende atferd, men som ikke har etablert et antisosialt atferdsmønster. I tråd med anbefalingene fra KUP-prosjektet i Kristiansand sto ansatte ved ungdomsskolene for rekrutteringen.

Alle innsamlede data viser at ungdommene som er rekruttert til gruppetilbudet er i målgruppa, slik at fremgangsmåtene som ble benyttet ved skolene var svært hensiktsmessige. Dette gir et godt utgangspunkt for å lære av de erfaringene som ble gjort. Dataene viser at man har brukt litt ulike fremgangsmåter ved skolene i Askim. Ved den ene skole er rekrutteringen i hovedsak gjennomført av en ansatt, som på forhånd hadde kjennskap til hva prosjektet ønsket gjennom møter i SLT og andre sammenhenger. Ved den andre skolen samarbeidet flere ansatte om rekrutteringen. Ved begge skoler la man vekt på å finne fram til ungdom

”som ikke har noe fritidstilbud, det er vel punkt en. Og så kjenner vi jo til hjemmesituasjonen til en del. (...) Så vi har prøvd å velge elever som vi tror kan ha nytte av ting, og som vi ikke tror foreldrene klarer å dra med på ting. Men dette er basert på tru. Samtidig har vi ikke valgt de tyngste tilfellene (...) som vi ser at her blir det så komplisert at vi kan ikke forvente at frivillige skal løfte og bære. (...) Vi har heller ikke ønsket å plassere folk der som er knyttet mot mye voldsproblematikk.”

Det er interessant at man ved skolene ikke opererte med kriteriesett for rekruttering av ungdommer, og man hadde i intervjuer vansker med å artikulere tydelig hvilke kriterier man hadde brukt. Sitatet over viser til ”tru”, men det handler kanskje mer om ”taus kunnskap” (se Polanyi 2000 for en innføring i begrepet), altså erfaringer som gjorde at de intuitivt visste hvem som kunne ha glede av og fungere i et slikt gruppetilbud.

Det kommer også klart fram at skolene har motivert ungdommene til deltakelse i gruppetilbudet, herunder også i enkelte sammenhenger hatt kontakt med hjemmene til ungdommene. Skolene opplever imidlertid ikke at det har vært mye jobb, og de er svært positive at ungdommene på denne måten får et stabilt fritidstilbud. Derimot hadde de ønsket noe mer gjensidig erfaringsutveksling med gruppetilbudet, samtidig som de ser at dette kan komme i konflikt med at gruppetilbudet er et fritidstilbud løsrevet fra skolesituasjonen.

Innledningsvis ble det vist til at Askim har Norges fjerde største innvanderpopulasjon, målt i prosentandel av befolkningen. Generelt vet man at forekomsten av kriminalitet er dobbelt så høy blant ungdom med ikke-vestlig enn vestlig bakgrunn (Justis- og politidepartementet 2005). Det samme forholdstall gjenfinnes i danske undersøkelser, men etter kontroll for urbaniseringsgrad, alder, utdannelse, yrkesdeltakelse og inntekt forsvinner så å si hele forskjellen mellom gruppene (Hagemann 2004). Dette indikerer at det kan være et stort kriminalitetsforebyggende potensial ved å utvikle tiltak for ikke-vestlige ungdommer. Også i Askim er det en del kriminalitetsproblematikk knyttet til disse ungdommene. Likevel har ingen av ungdommene i gruppetilbudet for potensielle senstartere ikke-vestlig bakgrunn. Begrunnelsen for dette er interessant:

”Det at kulturforskjellene blir så store gjør at det er vanskelig å få dem med på ting, for vi treffer dem ikke, når vi på en måte skal fortelle med entusiasme om hvorfor de skal være med på ting. Det vil kreve en helt annen type rekrutteringsarbeid, og det er vi ikke gode på.

Og når ikke vi kan det som møter disse til daglig, så må det jo være kjempevanskelig for frivillige organisasjoner å klare det.”

Her finnes det imidlertid mange erfaringer man kan vurdere å bygge på i det videre arbeidet med ungdomsgruppene, blant annet hos Røde Kors og Home-Start Familiekontakten.

Mobilisering av frivillige

Det ble ovenfor vist til at prosjektet ønsket en modell hvor lønnet prosjektmedarbeider jobbet med rekruttering og opplæring av frivillige, slik at man kunne få etablert flere ungdomsgrupper. Det gikk imidlertid ikke slik man forventet. I løpet av en drøy toårsperiode har bare to personer bidratt med frivillig – i betydningen ulønnet – innsats i gruppetilbudet. I tillegg har to personer fått lønn for å delta. I informasjonsbrevet til ungdommene og deres foresatte ble det beskrevet at det ville være 3-5 voksne per ungdomsgruppe, men for det meste har det vært to voksne til stede. Det er kun prosjektmedarbeideren som ble engasjert for å utvikle tilbudet som har vært med i hele perioden, men som beskrevet over viser dataene at ungdommene har opplevd gruppetilbudet som trygt og stabilt likevel.

Det gis et betydningsfullt unntak med hensyn til rekruttering av frivillige til innsats i ungdomsgrupper, og det er Askim menighets innsats for å etablere en ungdomsgruppe. Like før jul 2006 startet menigheten en gruppe med seks frivillige og seks ungdommer. De frivillige har alle erfaringer med barne- og ungdomsarbeid fra tidligere. En viktig motivasjonsfaktor for denne gruppen frivillige var kjennskap til erfaringene med KUP-prosjektet i Kristiansand (se over), og de traff lederen i KUP på møteplasser som prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” hadde tatt initiativ til. De samarbeidet med prosjektleder og prosjektmedarbeider i arbeidet med å planlegge og etablere ungdomsgruppen. En av de frivillige fra menigheten hadde tidligere også vært med i prosjektets arbeidsgruppe. Oppstarten av en gruppe nummer to innebærer selvfølgelig et betydelig løft for satsingen på gruppetilbud til potensielle senstartere, som altså totalt har nådd om lag 15 ungdommer i Askim.

Med unntak av de frivillige fra menigheten, som selv tok initiativ til å etablere en gruppe etter inspirasjon fra prosjektet og fra KUP, har imidlertid prosjektet ikke rekruttert så mange frivillige som ønsket og forventet. Dataene indikerer at det kan være flere grunner til dette. Fra prosjektets side vises det både til at arbeidet med å organisere gruppetilbudet tok mer tid enn forventet, og at man var usikre på om man hadde lokaler til å samle nye grupper. Likevel presiseres det at antall frivillige har vært den største begrensningen med hensyn til å utvide tilbudet. Det ble tidlig gjort et valg om ikke å gå bredt ut i et forsøk på å rekruttere frivillige, men å basere seg på egne uformelle nettverk og prosjektets møteplasser. Dette ble gjort fordi man da ”på en måte visste litt hvem vi inviterte inn”. En ønsket altså å føle seg trygg på at de voksne som ble rekruttert som frivillige var kompetente til å samhandle med ungdommene. Samtidig hadde man ikke et opplæringsprogram slik at man kunne kvalitetssikre de voksnes bidrag i gruppene, og eventuelt ved behov fase ut dem som opplagt ikke passet til å jobbe med målgruppen. Det er først nå ved prosjektets avslutning at det er utviklet en ”kurspakke”, som Askim Røde Kors tar sikte på å bruke i det videre arbeidet med gruppetilbudet. En planlegger da også å gå videre ut for å rekruttere frivillige.

Hvilke erfaringer gjorde så prosjektet med hensyn til forsøk på å rekruttere frivillige? Som nevnt brukte man både egne uformelle nettverk og prosjektets møteplasser. Det ble avholdt flere nettverksmøter, og på et av dem møtte 25 personer. Følgende sitat oppsummerer kort og konsist den viktigste erfaringen: ”Folk var kjempeinteressert, og de kom, og vi fikk vel på en måte et par frivillige ut ifra det. Men så har det skallet av etter hvert, egentlig ganske fort.”

Det skjedde altså ”noe” på veien mellom stor interesse og det å skulle bidra med frivillig innsats. Nøyaktig hva er uklart. En mulig forklaring det vises til er at ”i vår presentasjon så har det nok kanskje virket som mye arbeid for de frivillige vi har lagt det frem for. Det kan godt være noe av grunnen til at det ikke er en kø av påmeldte.” I ettertid er vurderingen denne: ”... vi skulle hatt en helt annen grad av systematikk og oppfølging. Selv om vi da fikk en liten gruppe, et lite korps, så ble det vanskelig å holde på dem. (...) Og da tenker jeg spesielt på å følge opp folk, ikke minst de frivillige som vi har hatt et par omganger inne, og spesielt den gruppa som på et tidspunkt sa at dette vil de være med på.” Fordi grunnene til at folk valgte å ikke bli med som frivillige ikke ble undersøkt nærmere, så vil forklaringer på hvorfor med nødvendighet bli svært usikre. Det kan imidlertid være erfaringer her man fremdeles kan høste læring av (se nedenfor).

Mens dem som deltok på nettverksmøter gjorde det som privatpersoner, forsøkte man gjennom prosjektets møteplasser også å mobilisere andre frivillige organisasjoner. To organisasjoner ga uttrykk for sterk motivasjon til å starte opp en ungdomsgruppe sammen, men relativt kort tid før man skulle begynne arbeidet med å rekruttere ungdommer trakk de seg. Grunnene til dette ble ikke undersøkt nærmere.

Nettverksorganisasjonen og partnerskapsavtalen

Dokumenter som er utarbeidet innenfor prosjektet (som prosjektbeskrivelser, rapporter, og protokoller (referater) fra møtene i prosjektets styringsgruppe) viser at prosjektet hele tiden har jobbet for å forankre og videreføre kriminalitetsforebyggende innsats etter at prosjektet er avsluttet. I kapittel 3 ble det nevnt at prosjektets arbeidsgruppe ble avviklet medio 2006, og at prosjektet fra da av jobbet med etablering av nettverksorganisasjon for barn og unge i faresonen. Med utgangspunkt i nettverksorganisasjonen skulle det så utarbeides tverrsektorielle partnerskapsavtaler for innsats overfor henholdsvis senstartere og tidligstartere.

Formannskapet i Askim fattet først (i mars 2006) et vedtak om at kommunen skulle delta i etableringen av nettverksorganisasjon sammen med frivillige organisasjoner og grupper, og dernest (i oktober 2006) et vedtak om kommunens bidrag i en partnerskapsavtale med frivillige organisasjoner. I saksforberedende dokumenter beskrives formålet med ”Nettverk barn- og unge i faresonen” som å arbeide for godt oppvekstmiljø, og å forebygge psykososiale vansker, rusproblemer og kriminalitet. Det vises også til at nettverket og partnerskapet er i samsvar med Askim kommunes visjonsplan (Askim kommune 2006), herunder spesielt punktene ”Forpliktende partnerskap skal inngås mellom Askim kommune og frivillige organisasjoner”, og ”Forebyggende arbeid rettet mot barn og unge i et gjensidig forpliktende samarbeid mellom frivillige, kommune og andre offentlige virksomheter”.

Deltakerne i partnerskapsavtalen som nå er inngått er (frivillige:) Askim Røde Kors, Askim menighet, Askim speidergruppe, og (kommunale:) Ungdomskontakten, Grøtvedt skole, og Løken skole. I tillegg bidrar kommunen ved at virksomhetsleder i en barnehage får avsatt en ressurs til å lede nettverksorganisasjonen, og det åpnes også for at ansatte ved Familiens hus

kan gi veiledning (se kapittel 3 for en kort beskrivelse av Familiens Hus). Askim Røde Kors, Askim menighet og Ungdomskontakten skal ta ansvar for hver sine ungdomsgrupper, Askim speidergruppe skal bidra til gruppene med tilbud og arrangementer, mens skolene skal rekruttere og tilrettelegge for at elever kan delta i ungdomsgruppene. og ved at kommunalt ansatte bidrar med veiledning. Det er følgelig klart spesifisert i partnerskapsavtalen hva de ulike partnerne skal bidra med. Det er også nedfelt i avtalen at nettverket bør ha minst fire samlinger i året. For øvrig er ikke Askim Rotary med i partnerskapsavtalen.

Askim kommune har naturlig nok hatt samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner tidligere, men dette er den første som involverer mer enn en organisasjon. Det er også den første avtalen hvor man bruker begrepet ”partnerskap”. Avtalen er tenkt brukt som mal for partnerskapsavtaler mellom kommunen og andre frivillige organisasjoner innen andre temaområder enn kriminalitetsforebygging. To slike avtaler er nært forestående. Kommunen vurderer samarbeidet med prosjektet om utviklingen av nettverk og partnerskap som spennende, nyttig og delvis nybrottsaktig. Prosjektet synes følgelig å ha kommet langt i forhold til sin målsetting om å forankre og videreføre kriminalitetsforebyggende innsats i Askim.

Sammenfattende vurdering av tilbudet til potensielle senstartere

Prosjektet har lyktes godt med forutsetningene for å utvikle et gruppetilbud av den typen de ønsket. For det første har de med hjelp av skolen klart å rekruttere ungdommer med problematferd men ikke etablert antisosial atferd, som synes å være i målgruppen av potensielle senstartere. For det andre har de utviklet et fritidstilbud ungdommene selv ønsker og følger opp over tid. For det tredje har de etablert gode relasjoner både innad i gruppa og mellom ungdommene og de voksne. For det fjerde har Askim-samfunnet nå – gjennom nettverksorganisering og partnerskapsavtale samt den utviklede ”kurspakken” for frivillige – en støttestruktur for videre satsing på ungdomsgruppene.

Derimot er den spesifikt kriminalitetsforebyggende virkningen av gruppetilbudet mer usikker. Ved ikke å systematisk innhente informasjon fra skole og hjem, og ved å sette begrensninger for hva ungdommene kan ta opp uten at det får store konsekvenser, mangler prosjektet data

om hvordan gruppetilbudet virker utenfor gruppesammenhengen. Med støtte i faglitteraturen kan det både argumenteres for at gruppetilbudet har kriminalitetsforebyggende virkning (gjennom at det er etablert stabil og trygg voksenkontakt), og for at det har kriminalitetsfremmende virkning (gjennom at man styrker gruppesamholdet mellom ungdom med problematferd). Det er godt empirisk belagt at det å være sammen med jevnaldrende med antisosial atferd øker risiko for kriminalitet (Moffitt, Caspi m.fl. 2002; Bendixen 2006). Det foreligger følgelig en risiko for at ungdomsgruppene virker mot sin hensikt. Om tiltaket virker med eller mot sin hensikt kunne prosjektet fått mer kunnskap om ved mer systematisk å innhente informasjon fra skole og hjem. I tråd med de anbefalingene i faglitteraturen om å jobbe ”multisystemisk”, altså forholde seg til flere av settingene ungdommene lever i, kan det også vurderes om en bør søke noe samarbeid med skole og hjem. Her er det selvfølgelig en vanskeligere balansegang, fordi ungdomsgruppene skal være et tilbud på ungdommens fritid.

Ungdomsgruppene er nå et etablert tilbud i Askim, og har fått en tydelig organisatorisk forankring gjennom nettverksorganiseringen og partnerskapsavtalen. Dette, i tillegg til de erfaringene man har høstet de siste drøye to årene, gjør at Askim har et fundament å jobbe videre fra. Ut fra de dataene denne evalueringen har fremskaffet er det nærliggende å anbefale at man i det videre arbeidet vurderer følgende:

1. Utvikle en tydelig policy for hvordan de voksne i gruppene skal håndtere åpenhet fra ungdommer om egen eller andres antisosiale atferd eller kriminalitet
2. Med en viss regularitet å innhente informasjon fra skole og hjem om hvordan gruppetilbudet antas å virke i disse settingene, slik at man kan fange opp og korrigere for eventuelle utilsiktede konsekvenser
3. Vurdere å innlede samarbeid med skole og hjem (men da først tar stilling til under hvilke forutsetninger og innenfor hvilke rammer slikt samarbeid kan finne sted)
4. Vurdere å ta kontakt med dem som kom på nettverksmøter og var interesserte i å bidra med frivillig innsats, og med de frivillige organisasjonene som sterkt vurderte å starte en ungdomsgruppe sammen, men som valgte å takke nei. Dels kan dette gi nyttige innspill til det videre arbeidet med å rekruttere frivillige (avklare hva som er viktig for å ville bidra), og dels kan det være at man gjennom slik kontakt kan mobilisere dem som nøyte den gang til å delta som frivillige nå.

5. Arbeide målrettet for å gjøre nettverksorganisasjon til en attraktiv møteplass både for frivillige og offentlig ansatte, slik at man får en tydelig støttestruktur for dem som gjør en innsats i og for gruppene
6. Prøve ut og eventuelt videreutvikler det opplæringsprogrammet for frivillige som er blitt laget i prosjektperioden
7. Gå bredere ut for å rekruttere frivillige voksne til gruppene, herunder også markedsføre det man kan gi som motytelse for frivillig innsats (opplæring, støtte, deltakelse i tverrsektoriell innsats for utsatte barn og unges oppvekst)

De tre siste anbefalingene har kommet fram under intervjuer med prosjektdeltakere, og vil følges opp i det videre arbeidet. Generelt innebærer anbefalingene en del merarbeid sammenlignet med arbeidsmengden de to første årene, men gjennom etablering av nettverksorganisasjon og partnerskapsavtale er det nå også langt flere som kan dele på oppgavene. Den sannsynligvis største utfordringen for den videre satsingen blir i 2007, etter at prosjektet "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet" er avviklet og tilgangen på midler til drifting av tilbudet blir mer begrenset. Det gir også utfordringer at Askim Rotary nå trekker seg ut av samarbeidet om kriminalitetsforebygging, blant annet er det uklart hvordan kompetanse og nettverk Rotary-medlemmer har utviklet gjennom prosjektet kan komme nettverksorganisasjonen til gode.

Kapittel 5: Forsøk på tiltaksutvikling for potensielle tidligstartere

I kapittel 4 ble det vist til at ”tidligstartere” og ”senstartere” kan forstås som variasjoner over temaet atferdsproblemer og kriminalitetsutvikling. Mye av det som står skrevet i det kapittelet er følgelig relevant også her, herunder også mulige begrensninger og farer ved ensidig å vektlegge atferdsforståelser av kriminalitet. I dette kapittelet beskrives først kjennetegn ved tidligstartere nærmere, med utgangspunkt i relevant faglitteratur. Deretter beskrives de erfaringene som ble gjort i prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” med hensyn til å utvikle tiltak for tidligstartere. Avslutningsvis gis en vurdering av erfaringene.

Kjennetegn ved tidligstartere

En liten andel av befolkningen står for en stor andel av volds-, vinnings- og ruskriminaliteten. Felles for de fleste av disse er at de tidlig har antisosial atferd. Eksempelvis fant man i en undersøkelse at 47 av 53 (89 prosent) gutter som var blitt arrestert tidlig, og 40 av 51 (78 prosent) tilbakefalls-kriminelle, hadde antisosial atferd (Patterson, Forgatch m.fl. 1998). Det er godt empirisk belagt at mennesker som tidlig begynner med kriminelle handlinger ofte har bestemte likhetstrekk. Blant annet har de ofte lav selvkontroll, hvilket kommer til uttrykk i impulsivitet, risikotaking og problemer med utsettelse av behovstilfredsstillelse (Moffitt 1993). De viser typisk tidlig antisosial atferd som destruktivitet, upålitelighet, ulydighet og utagering, herunder også mobbing (Pape 1995).

Nøyaktig hva som kan regnes som henholdsvis tidlig og sen start er noe usikkert, men majoriteten av dem som blir tatt av politiet før de er 15 år gamle har atferd som er karakteristisk for tidligstartere (Patterson, Crosby m.fl. 1992). En ny norsk doktorgrad basert på ungdoms selvrapporing viser at antisosial atferd øker markant i de tidlige ungdomsårene for begge kjønn (Bendixen 2006), hvilket er konsistent med et skille mellom tidlig- og senstartere.

Tidlig antisosial atferd øker risiko for, men fører ikke med nødvendighet til kriminalitetsutvikling. I en studie som sammenlignet to grupper med barn som var identifisert

som i risiko for alvorlig antisosial atferd, fant man at både familieforhold og sosiale forhold har stor betydning, og da særlig under barnets andre leveår (Shaw, Bell m.fl. 2000). Viktig i denne sammenhengen er både hvordan hjemmeforholdene virker inn på barnet, og hvordan barnets tidlige atferd møtes. Som beskrevet i kapittel 4 har alle settinger barnet er i potensielle belastnings- og beskyttelsesfaktorer, eksempelvis har både belastningens størrelse, alder når belastning(en) inntreffer, varighet og antall belastninger betydning for atferd (Helgeland 2001).

I en prospektiv studie av sammenhenger mellom atferd og kriminalitet fant britiske forskere at bestemte typer atferd ved 3 års alder hadde signifikante sammenhenger med kriminalitet i ung voksen alder, også etter kontroll for familiesituasjon, sosioøkonomisk status, og barnets fysiske og språklige utvikling. Konkret dreide det seg om sengevæting og tilgrising på dagtid, raseriutbrudd og problemer med autoriteter (Stevenson and Goodman 2001). De bekymringer både foreldre og fagfolk ofte gir uttrykk for ved tidlig antisosial atferd er følgelig ikke uten empirisk forankring, men som tidligere beskrevet er det et mindretall av barn med antisosial atferd som blir kriminelle, og det er risiko for selvoppfylgende profetier dersom man forholder seg til barnet som om det sannsynligvis kommer til å bli kriminell.

Det er store kjønnsforskjeller mellom tidlig- og senstartere. I en studie ble det funnet at det i gruppen tidligstartere var ti ganger flere gutter enn jenter, mens det bare var en og en halv gang så mange gutter som jenter i gruppen senstartere (Moffitt, Caspi m.fl. 2002). Andre undersøkelser har gitt litt andre forholdstall mellom kjønnene, men med samme tendens (Nordahl, Sørli m.fl. 2005). Det gis også andre klare forskjeller mellom tidlig- og senstartere. Eksempelvis er det flere tidligstartere blant psykisk syke kriminelle (Grekin, Brennan m.fl. 2001) og blant kriminelle med organisk hjernesyndrom (Hodgins, Cote m.fl. 1998).

Det er ulike teorier om hva som disponerer for antisosial atferd, blant annet om betydningen av henholdsvis personlighetskarakteristika, tidlig atferd, og sosiale erfaringer. Sannsynligvis har mange av disse teoriene mye for seg. I en studie av personlighetsforskjeller mellom tidlig- og senstartere fant man at tidligstarterne skåret signifikant lavere enn senstarterne på ansvarlighet og sosialisering, og signifikant høyere på paranoiditet, schizofreni og hypomani (Ge, Donnellan m.fl. 2003). I en annen studie fant man at både det å være sosialt isolert og ekskludert fra fellesskap og det å være sammen med jevnaldrende som driver med antisosial atferd øker risikoen for kriminalitetsutvikling (Moffitt, Caspi m.fl. 2002). Årsakene til

antisosial atferd i barneårene synes å være mange og komplekse, og nettopp derfor kan man forvente at ulike tiltak i ulike settinger og på ulike nivåer kan virke forebyggende. En kan dessverre også forvente at mange tiltak av samme grunn vil virke mot sin hensikt. Det er derfor nødvendig å jobbe systematisk med hensyn til å lære av de erfaringene man gjør, herunder også bygge på den fag- og forskningskunnskap som er utviklet.

Aktiviteter rettet mot tidligstartere

I kapittel 1 ble det vist til at prosjektet først i 2006 prøvde ut konkrete tiltak direkte eller indirekte rettet mot potensielle tidligstartere i forhold til kriminalitetsutvikling. Da hadde man imidlertid siden 2004 forsøkt å få i gang aktiviteter, dels i samarbeid med Familiens hus (for beskrivelse av dette tjenestestedet i Askim kommune se kapittel 3), og dels i samarbeid med Home-Start Familiekontakten. Erfaringer fra disse samarbeidsforsøkene beskrives nedenfor, men først beskrives erfaringer med det samarbeidet som først materialiserte seg, nemlig mellom prosjektet og en kommunal barnehage i Askim.

Lørdagsåpen barnehage og Fedregruppe i en kommunal barnehage

Gjennom møteplassene prosjektet opprettet ble det etablert kontakt med en engasjert kommunal virksomhetsleder, som ønsket å bidra til tiltaksutvikling overfor potensielle tidligstartere i en barnehage med om lag 70 barn. Både virksomhetslederen og prosjektet så det som ønskelig at foreldrene engasjerte seg. Over en periode var det flere møter mellom prosjektleder, virksomhetslederen og Foreldreutvalget i barnehagen. Dataene viser klart at medlemmene i Foreldreutvalget ble inspirert av disse møtene, og motivert til å bidra med frivillig innsats. I samarbeid med foreldrene ble det besluttet å utvikle to forskjellige tilbud, henholdsvis "Lørdagsåpen barnehage" og "Fedregruppe".

I et brev til foreldrene for å kartlegge interessen for lørdagsåpen barnehage ble tilbudet beskrevet som "en forsøksordning med en frivillig tilsynsordning og møteplass for barn og foreldre på lørdager i barnehagens lokaler". Det ble presisert at tilbudet er basert på frivillighet både fra ansvarlige og brukere. Askim kommune stiller lokaler og materiell til

disposisjon, men ikke personale. Foreldrene ble bedt om å melde tilbake (på svarslipp) om de hadde interesse for å bruke eller være med på å arrangere tilbudet. Under overskriften ”Hensikt med ordningen” ble det i brevet informert om følgende:

Vi vet at mange foreldre er enslige eller nytilflyttet til Askim og ikke har et nettverk som kan gi støtte i form av barnetilsyn når foreldrene har behov for litt tid for seg selv. Andre foreldre kan også ha et ønske om å kunne la barnet sitt treffe andre barn for lek og morro på lørdager fordi det er få barn i nærmiljøet eller av andre grunner. Vi ønsker derfor å legge til rette for et tilbud som er åpent for alle brukere av (...) barnehage.”

Tilbudet gikk altså til alle foreldre, og formålet var dels tilsyn og dels en møteplass mellom foreldre og barn utenfor barnehagens regi. Tilbudet ble gitt tre timer en gang i måneden, første gang var i januar 2006.

Når erfaringene etter det første året ble oppsummert kunne man konstatere at det har ”ikke vært innom mer enn tre fire brukere til sammen. Det har ikke vært mye.” Ingen av brukerne møtte mer enn en gang. Ved forespørsel om intervju svarte alle at de bare vagt kunne huske å ha vært der. De syntes imidlertid at det var et fint initiativ, men følte at det kanskje ikke passet helt for dem. Derimot var det åtte frivillige som stilte jevnlig opp. Det som beskrives i intervjuene er en sterk motivasjon for å bidra til et bedre oppvekstmiljø:

”... altså det å kanskje skape gode nettverk både mellom foreldre og barn i barnehagen, og få med seg de som ikke er så involvert på andre måter, og som kanskje ikke er de mest ressurssterke. Nettopp fordi man ser at barna av... eh... av for eksempel enslige foreldre ofte havner skeivt ut, og spesielt i forhold til det at far ikke er tilstede.”

De frivillige hadde glede av å møte hverandre tre timer en lørdag i måneden, men man hadde dessverre så å si ingen brukere. Dataene viser at prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” ikke ga opplæring eller veiledning til de frivillige, og ikke bisto i forhold til rekruttering av brukere. Det ble heller ikke gjort framstøt overfor foreldre som man antok ville ha glede av tilbudet; ”... vi har ikke gått aktivt ut og rekruttert og sagt at kan ikke du akkurat..., for dere hadde dette vært et ypperlig tilbud”.

Fedregruppen som ble etablert med utgangspunkt i samme barnehage har også vært inspirert av ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”, og også helt foreldrestyrt. I utgangspunktet var det

tenkt at gruppen kunne være særlig relevant for enslige fedre/ ”helge-pappaer”, mye ut fra en erkjennelse av at menn som blir kriminelle ofte har hatt lite eller dårlig kontakt med sine fedre. Prosjektet leide inn en anerkjent mannsforsker som foredragsholder, og deltok også i forarbeidene med å utvikle Fedregruppen.

Om lag åtte fedre har vært med i Fedregruppen. Erfaringene er ganske sammenfallende med erfaringene fra den lørdagsåpne barnehagen. ”Vi går jo ut med bred invitasjon, spør ikke etter spesifikke, krever initiativ og at man har lyst til å være med på det, så ja, det er jo kanskje de mer ressurssterke som kommer, men har ikke funnet noen måte å få de (de mindre ressurssterke) med på.” Deltakerne i pappagrappa er etter alt å dømme ressurssterke fedre som alle bor sammen med mor, er glade i sosialt samvær, og glade i å være ute i naturen. Heller ikke Fedregruppen har underveis fått opplæring eller veiledning i kriminalitetsforebygging eller hvordan ta kontakt med potensielle brukere i målgruppen.

Det er for øvrig klarlagt at ingen av de frivillige i barnehagen har vært invitert med på faglige samlinger eller andre møteplasser i regi av prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”. Det var heller ingen av de frivillige som hadde spesielle forkunnskaper om kriminalitetsforebygging.

Samarbeidet med Familiens hus

Da prosjektet begynte var Familiens hus i Askim – som inkluderer Barneverntjeneste, Fysio- og ergoterapitjeneste, Helsesøstertjeneste, Psykisk helseteam, Legetjeneste, Åpen barnehage og foreldregruppe og Home Start Familiekontakten – ikke formelt etablert enda. Familiens hus kom til gjennom et utviklingsarbeid i kommunen kalt ”Helhetlig arbeid barn og unge”. Prosjektleder i ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” ble invitert med og bidro i dette arbeidet. Som tidligere beskrevet ble ansatte i Helsesøstertjenesten og Åpen barnehage og foreldregruppe og med i prosjektets arbeidsgruppe, da den ble etablert i 2004. Det ble følgelig tidlig etablert kontakt med tjenester i kommunen som er særlig relevante i forhold til utvikling av tiltak for tidligstartere.

Imidlertid har ikke samarbeidet materialisert seg i konkrete tiltak overfor tidligstartere. I intervjuer vises det blant annet til at arbeidet med å etablere Familiens hus tok mye tid og oppmerksomhet, slik at det ble lite kapasitet til samarbeid med frivillige organisasjoner. Det vises også til at man fra tidligere har blandede erfaringer fra samarbeid med frivillige om barn og familier som har det vanskelig. Derimot kommer det også klart fram at Familiens hus er svært positive til tverrsektorielt samarbeid, og også at de vurderer samarbeidet med prosjektet som godt. Ved nærmere analyse viser dataene at prosjektet og Familiens hus nok har hatt ulike forventninger til hva et samarbeid kunne avstedkomme. Kommunen har for eksempel etterspurt frivillige som kan være sjåførere, dra på besøk til brukere, eller delta på fritidsaktiviteter sammen med brukere, mens prosjektet (som tidligere beskrevet) har hatt ambisjoner om å bidra til kompetanseutvikling og utvikle stabile relasjoner til brukere.

Først ved årsskiftet 2006-07 kom man i gang med en mer systematisk utforsking av grensene for hva henholdsvis frivillige og kommunen kan bidra med i eventuelt partnerskap rundt tidligstartere (se nedenfor). Foranledningen var et heldagsseminar om ”De minste barna og deres familier”, som ble avholdt i november 2006. Prosjektet og Askim kommune sto sammen som arrangør, og i tillegg til ansatte ved Familiens hus var virksomhetsledere i barnehager invitert fra kommunen, mens de frivillige organisasjonene som var invitert med var Frelsesarmeen, Kirkens barnearbeid og Home-Start Familiekontakten. Oppmøtet var godt, med 30-40 deltakere men kun 3-4 frivillige.

Foredragsholderne var psykologspesialister fra Små- og spedbarnstjenesten ved Nic Waals Institutt. Tema var emosjonelle og utviklingsmessige vansker hos små barn. Det ble redegjort for kunnskapsgrunnlaget med hensyn til hvordan slike vansker arter seg, hvordan de kan kartlegges, og hvilke faglige og praktiske utfordringer det offentlige hjelpeapparatet står overfor når man skal utvikle gode tilbud til denne målgruppen. Det ble gitt en klar anbefaling om å konsentrere den offentlige innsatsen om ”den kliniske populasjonen”, altså barn med emosjonelle og utviklingsmessige vansker. Videre ble det anbefalt å bruke screening-instrumenter (hovedsakelig spørreskjemaer) for å klarlegge hvem som har hjelpebehov, og å organisere slik at man raskt sikrer at dem som trenger det mest får adekvate tilbud. Samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor ble ikke tatt opp spesifikt.

Mot etablering av partnerskapsavtale rundt tidligstartere

Foredraget med fagfolkene fra Nic Waals Institutt ble opplevd som svært inspirerende, og i etterkant møttes prosjektleder i ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet”, ledende helsesøster og leder for Åpen barnehage. De ble enige om at det var grunnlag for å gå videre med sikte på å utvikle en partnerskapsavtale rundt tidligstartere etter mønster fra tilsvarende avtale rundt senstarterne. I skrivende stund (ultimo februar 2007) foreligger et utkast til ”Partnerskapsavtale for ’Nettverk barn- og unge i faresonen’ – de minste barna”. Blant de frivillige som er inviterte til å være med er Home-Start Familiekontakten, Frelsesarmeen og Kirkens barnearbeid. Blant dem som er inviterte til å være med fra kommunens side er foruten Helsesøstertjenesten og Åpen barnehage også Familievernkontoret (Bufetat) og virksomhetsleder for en barnehage.

I utkastet til avtale er følgende skissert (sitat):

- Målgruppe for nettverket er barn i alderen 0-6 år (evt. 0-12 år eller at det deles i to ulike nettverk 0-6 og 6-12 år) som lever i faresonen for å utvikle problematisk atferd og deres familier.
- ”Nettverk barn- og unge i faresonen” er til for at frivillige organisasjoner, Askim kommune og andre offentlige etater på best mulig måte kan samarbeide om at barn og familier i målgruppen skal ha et tilbud.
- Nettverket skal sikre at det arbeides med å utvikle og koordinere frivillige og offentlige aktiviteter ovenfor målgruppen. Målet med aktivitetene skal være å redusere uønsket atferd blant barn og unge i Askimsamfunnet.
- ”Nettverk barn- og unge i faresonen” er åpen for medlemskap for alle lag- og foreninger, grupper og offentlige virksomheter som kan knytte seg til formålet. Medlemskapet formaliseres gjennom partnerskapsavtalen.
- Nettverkets hovedoppgaver er å koordinere frivillig og offentlig arbeid rettet mot målgruppa, rekruttere og skolere frivillige, legge til rette for erfaringsutveksling og utvikling av ferdigheter i denne typen arbeid, og stimulere og motivere til å stå i arbeidet over tid. (sitat slutt)

Punktene i avtaleutkastet er konsistente med prosjektets intensjoner om å tilrettelegge for tverrsektorielt samarbeid. Samtidig viser særlig det siste punktets poenger om å ”skolere

frivillige” og ”legge til rette for erfaringsutveksling” at man har lært av erfaringene fra prosjektets forsøk på tiltaksutvikling for tidlig- og senstartere.

Samarbeidet med Home-Start Familiekontakten

Home-Start Familiekontakten ble opprinnelig utviklet i England i 1973, men finnes nå i mer enn 20 land rundt i verden. Organisasjonen har eksistert i Askim i åtte år. Siden 2002 har Home-Start fått kommunale midler, og er nå et fast og varig tiltak med organisatorisk forankring i Familiens hus, og med lokaler i Frivillighetens hus i Askim. Home-Start gir fortrinnsvis tilbud til familier som sliter og har minst et barn under syv år, og er derfor svært interessant i forhold til tidligstarterproblematikk.

”Home-Start tilbyr støtte, veiledning og praktisk hjelp til småbarnsfamilier som ønsker hjelp i en stresset og vanskelig hverdag. Hjelpen gis av frivillige familiekontakter som har taushetsplikt og får opplæring og veiledning av en betalt koordinator.” (Fra Home-Start Familiekontakten Askim sin brosjyre i 2006). Blant aktivitetene Home-Start Askim tilbyr er småbarnstreff, familietreff, badegruppe, dansegruppe og ”Etter skoletid”. I tillegg yter familiekontaktene variert hjelp hjemme hos familier, i familiers kontakt med det offentlige hjelpeapparat, samt i andre situasjoner. Mot slutten av 2006 har Home-Start i Askim 12 aktive frivillige, er inne i 40 familier med til sammen 90 barn, og gir gjennom tilbudet ”Etter skoletid” blant annet leksehjelp til nesten 150 barn i 5. til 7. klasse.

Alle frivillige familiekontakter i Home-Start har vært gjennom et 30 timers opplæringsprogram, som vektlegger ”... holdninger, hvordan opptre vi, og ikke minst (det å vite hvor plassen vår i hjelpeapparatet er”. Ambisjonen er at familiekontaktene skal være ”fagmennesker i omsorg” i kontakt med brukerne, men som også evner å samarbeide godt med offentlig ansatte hjelpere. Home-Start har mange praktiske erfaringer med å utforske grensene for tverrsektorielt samarbeid (mer om dette nedenfor).

Det ble tidlig etablert kontakt mellom prosjektet og Home-Start, som umiddelbart så at de hadde sammenfallende interesser: ”Den første tanken min var at han kunne like gjerne stått og snakka om Home-Start Familiekontakten. For det var akkurat det samme budskapet som vi

har jobba med i åtte år. Dette med hvor viktig det er å komme inn tidlig, hvor viktig det er å følge opp dette med nettverk, hvor viktig det er å trekke foreldrene på banen. Og det ble sånn jøssenam er det en ny Home-Start som kommer til Askim?” Home Start ga åpent uttrykk for bekymring for at det kunne bli en konkurransesituasjon om ressurser og brukere. Det var derfor i begges interesse å avklare hvordan de skulle forholde seg til hverandre. Home-Start presiserte at de jobber med familier som sliter, og at de ønsket at prosjektet skulle rette seg mot en annen målgruppe. For prosjektet var det – i tråd med ambisjonene beskrevet i tidligere kapitler – viktigst å etablere et samarbeid og ”spille på lag” for å utforske hva en kunne få til i fellesskap. Home-Start var ikke uvillige til det, og ble med i prosjektets arbeidsgruppe (se kapittel 3). Home-Start og prosjektet var enige om å utvikle komplementære og ikke konkurrerende tilbud. Det var også enighet om at man kunne prøve å utvikle noe nytt sammen, og gjerne også samarbeide om rekruttering og opplæring av frivillige.

Imidlertid ble det ikke til noe konkret samarbeid mellom prosjektet og Home-Start, verken om tiltaksutvikling eller rekruttering og opplæring av brukere. Det gis til dels motstridende forklaringer på hvorfor så ikke skjedde, men begge parter viser til at de har tatt initiativ. Sannsynligvis er det flere forhold som har spilt inn, men undersøkelsene som ligger til grunn for evalueringen gir ingen klare svar. Derimot viser dataene at det har vært kontakt mellom prosjektet og Home-Start gjennom hele prosjektets levetid, og at en nå i prosjektets avslutningsfase har kontakt om utvikling av tverrsektoriell partnerskapsavtale, som beskrevet over. Dataene viser også at Home-Start har gjort mange erfaringer som må antas å være relevante for den videre satsingen på kriminalitetsforebygging i Askim (se nedenfor).

Vurdering av erfaringene med tiltaksutvikling overfor tidligstartere

Dataene viser nokså entydig at prosjektet ikke har lyktes spesielt godt med sine ambisjoner i forhold til tidligstartere. Mest problematisk er det nok at prosjektet ikke har utviklet tilbud eller tiltak som direkte har kommet potensielle tidligstartere eller deres familier til gode. Det synes å være litt ulike grunner til dette. Det er utvilsomt vanskeligere å nå potensielle tidligstartere som målgruppe enn potensielle senstartere. I praksis må man selvfølgelig gå via og sammen med barnas familier. Dette kan nok la seg gjøre gjennom barnehagen som setting, men sannsynligheten for å lykkes er større dersom en forholder seg direkte til familiene. I så

henseende har nok Home-Starts ønske om at prosjektet ikke skulle jobbe med ”deres” målgruppe (familier som sliter) vært noe hemmende, særlig fordi man ikke fikk materialisert et samarbeid med Home-Start om konkrete aktiviteter.

Fra prosjektets side vises det til at man generelt har støtt på motstand som dels er psykologisk betinget og handler om avvergeteknikker. Dataene gir noe men relativt liten støtte til en slik forklaring. Prosjektet har i stor utstrekning møtt positiv interesse både hos frivillige og offentlige aktører, det har vært lite åpen motstand, og ingen åpne konflikter. Derimot har noen vært skeptiske til at en ”gutteklubb” som Rotary kan ha noe å bidra med, og noen har stilt spørsmål om hvordan prosjektet relaterer seg til eksisterende tilbud som Home-Start og Natteravnene. En del av skepsisen har ikke kommet åpent til uttrykk før i prosjektets siste fase, og kan godt mulig ha virket hemmende for samarbeid i prosjektets første faser. Fra prosjektets side vises det også til at man har utfordret eksisterende maktforhold i Askim, og at man har møtt motstand som handler om andres ønsker om å holde på posisjoner. På generelt grunnlag er det rimelig å anta at maktforhold virker inn på sjansene til å lykkes med noe nytt, fordi alle prosjekter som kommer inn i etablerte systemer utfordrer status quo. Imidlertid har verken prosjektet eller undersøkelsen til grunn for evalueringen generert data som kan belyse dette nærmere. For øvrig viser dataene at prosjektet har hatt sterke støttespillere blant annet på ulike nivåer i kommunen.

Mer generelt viser dataene at prosjektet ikke har foretatt tydelige valg med hensyn til hva slags tiltak det ville utvikle for tidligstartere, hvordan og hvorfor, i samarbeid med hvem og på hvilke måter. Det er først i prosjektets avsluttende fase at dette konkretiseres i en viss utstrekning gjennom utkastet til partnerskapsavtale. Prosjektet har derfor ikke hatt konkrete nok samarbeidserfaringer til å avklare motivene bak motstanden det opplever å ha møtt. Eksempelvis kan det som fra et perspektiv er ”psykologisk motstand” fra et annet perspektiv være ”sunn skepsis”. Tilsvarende kan ”avvergeteknikker” alternativt forstås som ”prioritering av tid og knappe ressurser”. Hvilke betegnelser som er mest dekkende vet man ikke før man gjennom konkret samarbeid prøver ut hva motstanden bunner i. Eksempelvis kan sunn skepsis og prioritering av knappe ressurser være ”motstand” man kan jobbe seg gjennom på måter som utvikler og styrker samarbeid. Oppsummeringsvis, og formulert i tråd med landskapsmetaforen skissert i kapittel 2: Prosjektet har i liten utstrekning utforsket veier for samarbeid om tiltaksutvikling for tidligstartere, og har derfor ikke så mange relevante erfaringer å fortelle om til andre som ønsker å legge ut på disse veiene.

Uansett er ”motstand” neppe hele forklaringen. I barnehagen innledet man et samarbeid med kommunen og frivillige om tiltaksutvikling. Prosjektets ambisjoner motiverte om lag 15 foreldre til frivillig innsats, hvilket er et betydelig antall sett på bakgrunn av at det var om lag 70 barn i barnehagen. Her er det vanskelig å tolke dataene annerledes enn at prosjektet misset en gylden anledning til å realisere ambisjonene beskrevet i kapittel 1, altså kombinere faglig soliditet med tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillige. I etterpåklokskapens lys er det fra prosjektets side brukt en formulering om at man ”slapp for tidlig”, og det er etter alt å dømme ganske presist. Tiltakene i barnehagen ble forstått som foreldrestyrte, og prosjektet trakk seg ut straks de var etablerte. Foreldrestyringen kunne imidlertid både blitt ivaretatt og styrket gjennom opplæring, veiledning og samarbeid med så vel prosjektet som kommunen.

Det er viktig å understreke at erfaringene som ble gjort med utgangspunkt i barnehagen ikke er uvanlige. Generelt virker ofte forebyggende arbeid slik at det ”styrker de allerede sterke” (Hauge 1999), slik man også her kunne konstatere at de frivillige hadde stor glede av å omgås på fritiden og gjøre noe for sine barns oppvekstmiljø. Det er selvfølgelig ikke noe galt i dette, og det vil til de grader være å rette baker for smed å laste de frivillige for at de ikke lyktes med å rekruttere brukere i prosjektets målgruppe. Men nettopp fordi det er en velkjent utfordring at åpne forebyggende tiltak ofte styrker snarere enn svekker sosial og annen ulikhet, burde prosjektet gått inn i problemstillingene rundt hvordan man rekrutterer fra en målgruppe som ofte (og tidvis med god grunn) velger bort velmente tilbud. Det er å håpe at de frivillige i barnehagen ikke er blitt demotiverte, men kan være villige til å prøve igjen, for eksempel innen rammene av en partnerskapsavtale som inkluderer opplæring og veiledning.

Det mest spennende prosjektet etterlater seg er kimene til en partnerskapsavtale rundt tidligstartere. Mulighetene for videre innsats i Askim må vurderes som gode, både fordi man ved Familiens hus har en tverrfaglig møteplass som muliggjør koordinering av innsats, og fordi man har frivillige organisasjoner (Home-Start, Frelsesarmeen og Kirkens barnearbeid) som har relevante erfaringer det kan bygges videre på. Home-Start fungerer i tillegg som bindeledd gjennom sin organisatoriske forankring i Familiens hus.

Prosjektet kunne med fordel også gjort tydeligere bruk av de erfaringene Home-Start, KUP og Norges Røde Kors har gjort med hensyn til rekruttering og opplæring av frivillige og brukere, tverrsektorielt samarbeid, og tiltaksutvikling. Eksempler på hvilke slike erfaringer som antas å være særlig relevante gis i avsnittet nedenfor.

Erfaringer Home-Start har gjort med tiltaksutvikling for tidligstartere

Avslutningsvis i kapittel 2 ble det vist til at evalueringsrapporten tar sikte på å være til nytte for videre kriminalitetsforebyggende innsats i Askim. Prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” går inn i en lokalsamfunnssammenheng, med kriminalitetsforebyggende innsats både før, parallelt med, og etter prosjektets levetid. Home-Start har uavhengig av prosjektet gjort mange erfaringer som må antas nyttige å bygge videre på i Askim. Punktlisten nedenfor viser til noen av disse erfaringene. Poenget med denne listen er selvfølgelig ikke på noe vis å evaluere Home-Start. Derimot kan de i tråd med landskapsmetaforen presentert i kapittel 2 forstås som ”reiseskildringer” fra ”steder” prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” ikke nådde fram til, men som det altså antas er viktige å bygge videre på i Askim.

- Om rekruttering av frivillige: Det er nødvendig å jobbe på mange ulike måter for å rekruttere frivillige, herunder bruke nettverk, annonsere i media og på internett, dele ut flygeblader, og stå på stand flere ganger i året.
- Om rekruttering av frivillige: Home-Start har erfaring med at ikke alle som melder seg som frivillige egner seg til å jobbe med vanskeligstilte familier. Opplæringsprogrammet Home-Start kjører gir anledning til å fase ut dem som opplagt ikke egner seg. Motsvarende gir opplæringsprogrammet et innblikk i hva som forventes, og det gir potensielle frivillige mulighet til å vurdere om ” er dette noe for meg?”.
- Om rekruttering av frivillige: Erfaringen er at ”personer som har vært ute en vinterdag før” kan – når de har kommet over problemene sine – være svært egnet. Derimot er offentlig ansatte ofte skeptiske til frivillige som de tidligere har møtt som hjelpetrengende, og stiller spørsmål ved om de er egnet. Løsningen på dette er å gi god informasjon til det offentlige om hvordan og hvorfor man rekrutterer de frivillige en har.
- Om rekruttering av frivillige: Det er viktig å ha både mannlige og kvinnelige frivillige, og viktig å ha frivillige både med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn.
- Om egenskaper hos de frivillige: De frivillige familiekontaktene må først og fremst ha engasjement og omsorgsevne, ikke være dømmende, og kunne forplikte seg til tidvis intensivt samarbeid med en og samme familie i lengre perioder. De må også evne å sette grenser for brukerne, for eksempel når brukerne har urimelige forventninger til hva det offentlige kan tilby dem. Personlig egnethet er viktigere enn formell fagkompetanse.

- Om hva brukerne trenger: Erfaringen er at brukerne har mange ulike typer av behov, men generelt er det slik at de "... trenger stabilitet, de trenger folk som er over tid, nettopp fordi at dem har hatt så mange tap i livet sitt så skal vi ikke påføre dem et tap til".
- Om tverrsektorielt samarbeid: Familiekontakter hos Home-Start lærer som vist over at de må "kjenne sin plass" i hjelpeapparatet, og søke samarbeid med offentlig ansatte hjelpere. Ikke minst er det viktig at familiekontaktene vet hvor i hjelpeapparatet man kan henvende seg for at familiene skal få nødvendig hjelp. Det hender imidlertid at familiekontaktene blir stående i mellomposisjon mellom brukerne og det offentlige hjelpeapparatet. Dette kan være vanskelig å håndtere for alle parter. Både Home-Start og offentlige instanser er opptatt av å finne løsninger på dette. Konkret jobbes det kontinuerlig med å gå opp grensene for hvilke situasjoner og familier Home-Start ikke, eller bare i liten utstrekning, bør gå inn i. I praksis er det derfor ofte en god løsning at offentlige instanser "henviser" familier til Home-Start, ut fra kunnskap om hva familien har behov for og hva Home-Start kan tilby.
- Om tverrsektorielt samarbeid: Det er viktig å kjenne til hva andre frivillige organisasjoner og offentlige instanser tilbyr av aktiviteter og tiltak, blant annet slik at en unngår å legge tilbud til samme målgruppe samtidig.
- Om ressurser: Det er ikke store beløpene som skal til, men det er behov for penger til å dekke driftskostnader. Det er ønskelig med frivillig innsats eller offentlig støtte i forhold til veiledning.

Denne punktlisten kan sikkert med fordel presiseres og suppleres av Home-Start og andre i Askim. Poenget her er altså ikke å evaluere Home-Start sine erfaringer verken enkeltvis eller i bredden, men å vise til momenter som sannsynligvis er av betydning når en ønsker å utvikle tilbud til potensielle tidligstartere og deres familier basert på faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillige.

Kapittel 6: Konklusjoner og veier videre

Prosjektet har utvilsomt utviklet en spennende tilnærming til kriminalitetsforebygging i lokalsamfunn. Kombinasjonen av tverrsektorielle møteplasser og gjensidig forpliktende avtaler om målrettede tiltak for barn og unge med risiko for kriminalitetsutvikling, fortjener oppmerksomhet og ytterligere utforskning. Nettopp denne modellen er sannsynligvis prosjektets største fortjeneste faglig sett, og det som har størst potensial for videreføring både i Askim og i andre lokalsamfunn.

Nettverks- og partnerskapstenkningen er virksom innen flere samfunns- og temaområder. Det kan derfor være mye å lære av å skjele til andres erfaringer ved overføring til andre lokalsamfunn eller videreføring i Askim. Eksempelvis er tverrsektorielle partnerskap et særlig satsingsområde innen folkehelsearbeidet (Stortingsmelding 16 (2002-2003)). Der begrunnes behovet for partnerskap blant annet med at ”oftere og oftere ser vi at grensene mellom sektorene må brytes dersom vi skal klare å løse de oppgavene den enkelte sektor har ansvaret for. Vi må samarbeide og nyttiggjøre oss hverandres kunnskap.” (Høybråten 2004). Det samme poenget er som før nevnt sterkt vektlagt i den siste Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet (Justis- og politidepartementet 2005). Sosial- og helsedirektoratet har – med bakgrunn i en oppsummering av norsk og internasjonal forskning – identifisert viktige prinsipper for at partnerskap skal lykkes:

- Partene må ha felles mål og strategier
- Alle parter må ha nytte av å delta
- Partnerne er forpliktet til å bidra med avtalte innsatsfaktorer
- Samarbeidet må være av en viss varighet
- Deltakerne deltar på like vilkår
- Partnerskapet er beslutningsdyktig innenfor gitte områder
- Det er avtalt en oppfølgingsmåte for vedtatte tiltak

I tillegg er det vist til betydningen av å ha faglige møteplasser for dialog mellom sektorer, og til betydningen av å forankre partnerskap på kommunalt nivå (Høybråten 2004)). Dataene fra Askim viser at de fem første punktene samt møteplasser og forankring på kommunalt nivå er godt dekket opp, mens det er litt uklart hvilke områder partnerne er beslutningsdyktige

innenfor, og litt uklart hvordan vedtatte tiltak skal følges opp. Dette bør det imidlertid være lett å håndtere i det videre arbeidet i Askim.

Erfaringer også fra samarbeid offentlig-privat kan ha overføringsverdi til samarbeid frivillig-offentlig. Eksempelvis ble det i et prosjekt offentlig-privat om velferdsskaping i Bærum blant annet konstatert store svingninger i engasjement og innsats avhengig av ildsjeler, og behov for å balansere læring og dynamikk ved utprøving med behov for stabilitet og forutsigbarhet i velferdstilbud (Midttun, Dirdal m.fl. 2005). En anbefaling i forlengelsen av dette var at man bør tydeliggjøre partnerskapets visjoner, mål, ressurser og virkemidler, med sikte på å få til en realistisk avgrensning av ambisjonsnivået. Det blir lett demotiverende og gir opplevelse av å mislykkes dersom man har for store ambisjoner. En bør altså sammenligne det en får til med hvordan det var før, og legge stein på stein i arbeidet med det som er komplekse mål en aldri fullt ut realiserer (slik ”godt oppvekstmiljø” er et eksempel på). Her ligger det tydelige ledelsesutfordringer med hensyn til videreføring av nettverksorganisering og partnerskapsavtaler, både i Askim og andre lokalsamfunn.

Prosjektets paradoks? Solide rammebetingelser og svak mobilisering av frivillige

I kapittel 1 ble det vist til prosjektets ambisjoner om faglig soliditet, tverrsektorielt samarbeid og mobilisering av frivillige, samt satsingsområdene møteplasser, potensielle senstartere og potensielle tidligstartere. Resultatene dokumentert i kapitlene 3 til 5 synes noe paradoksale. På den ene siden har prosjektet som vist hatt god organisering og forankring i kommunen, har utviklet gode tverrsektorielle møteplasser, og hatt god økonomi til å stimulere aktiviteter. Sånn sett er det nærliggende å tenke at en kan stille opp resonnementer av typen ”hvis det ikke lykkes å realisere kriminalitetsforebyggende mål innen rammene av dette prosjektet, så er det lite sannsynlig at det vil lykkes i andre lokalsamfunn heller”. På den andre siden har prosjektet hatt svak reell forankring i Rotary, har (sett i forhold til ressursbruk) nådd få i målgruppene for tiltakene som er utviklet, og har rekruttert få frivillige til tiltakene for potensielle senstartere og tidligstartere. Det er ikke rekruttert frivillige til å bidra med spisskompetanse inn mot noen av satsingsområdene.

De fleste tilsynelatende paradokser lar seg greit nok løse opp hvis man pirker nok i dem. Et alternativ til å se prosjektets erfaringer som paradoksale er å se dem som resultat av at man har lykket godt med noe, og mindre godt med andre ting. For videreføring av modellen for kriminalitetsforebyggende innsats er det selvfølgelig kritisk viktig å klargjøre hvorfor prosjektet har lykket mindre bra med mobilisering av frivillige. I kapittel 5 ble den mulige forklaringen ”motstand” drøftet, men selv om dataene gir noe støtte til en slik forklaring er den ikke fyllestgjørende. Nedenfor drøftes tre andre mulige forklaringer, henholdsvis ”støttestruktur”, ”holdninger til frivillighet” og ”konsulenttilnærming til tverrsektorielt samarbeid”.

”Støttestruktur” og forutsetninger for å nå ”kritisk masse” av frivillighet

Sitatet nedenfor gir et interessant inntak til vanskene prosjektet har erfart med å rekruttere frivillige.

”... det har vært et stort nettverk hvor du på en måte har prøvd å sy sammen noe gjennom møttestrukturer og vi hadde ambisjoner om å samle folk og få til ting, og så kjenner man på at... noen ganger så blir man veldig løfta, andre ganger så blir man kjempefortvila for hvordan skal vi få dette videre, hvordan skal vi få folk til å stille opp, hvordan skal vi..., ja ikke minst dette med frivillig mobilisering som jo i et perspektiv som du sier, der har det vært... veldig verbal begeistring, for at dette er et tema alle vil slutte seg til, men så kommer vi og presenterer noe som handler om ikke bare å... stå sammen med folk og gjøre en enkel (...), men du må faktisk gå inn og engasjere deg med dine egne følelser og din egen... altså du må skape noen i en relasjon med noen det er rett og slett vanskelig å like noen ganger. Og hva skal motivere folk da? (...) Selv om vi hadde da en gruppe en stund som viste..., som tydelige viste seg interessert, så kommer man til et punkt hvor man ikke har et godt nok apparat til å vedlikeholde, motivere, stimulere. Jamfør KUP i Kristiansand, hvor man har et apparat, hvor man har noen faste ansatte, hvor man har..., der kommer man inn i noe. Her måtte vi skape noe hvor man kanskje ikke hadde fått opp varmen eller følte fellesskap eller klarte på en måte å gi nok støtte. Og da tenker jeg man er litt i motbakke inntil man kanskje får et korps som kan virke litt sånn selvforsterkende og stimulerende på hverandre.”

Sitatet over viser for så vidt til ”motstand” prosjektet har erfart, men gir et interessant perspektiv på hvordan man kunne håndtere den. Det prosjektet ikke har hatt, men som eksempelvis KUP i Kristiansand, Home-Start Familiekontakten og Røde Kors Ressursentre har, er en ”støttestruktur” for frivillige. De får opplæring og oppfølging, og går inn i en tydelig meningssammenheng. De kan også bidra med frivillig innsats på flere ulike måter, slik at det er lettere å finne aktiviteter som interesserer en, og lettere å bytte aktivitet dersom en går lei. Dessuten gis det mulighet for å samle folk til faglige møter og arrangementer, slik at man får ivaretatt hensyn til kompetanseutvikling og faglig soliditet.

Prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” etterlater seg et opplæringsprogram man kan prøve ut og bygge videre på, og Nettverksorganisasjonen kan utvikle seg til en tydelig meningssammenheng som åpner for et bredt spekter av aktiviteter. Den første partnerskapsavtalen ad potensielle senstartere kan forstås som et første skritt i den retningen. For at Nettverksorganisasjonen skal være attraktiv for mennesker som vurderer å yte frivillig innsats, er det nok svært hensiktsmessig å jobbe med utvikling av en støttestruktur.

Prosjektets erfaringer viser at det ikke er nok at mange ”kan tenke seg” å bidra med frivillig innsats. Dette er ingen uvanlig erfaring. I ulike sammenhenger hvor mange ønsker samarbeid er det kjent at man må nå en ”kritisk masse” før aktivitetsnivået tar av (Gustavsen 1991). I engelskspråklig litteratur snakker man også gjerne om ”tipping point” (i en norsk oversettelse referert til som ”det magiske vendepunkt”, se Gladwell 2001), hvor en utvikling (positiv som negativ) skyter fart og blir selvforsterkende. Enhver slik utvikling er avhengig av at noen er ”early adopters” (Rogers og Shoemaker 1971), altså er villige til å bli med og gjøre en innsats på et tidlig stadium i prosessen. Det er sannsynlig at en god støttestruktur med opplæring, oppfølging, og muligheter til å bidra på ulike måter – slik nettverksorganisasjonen kan legge til rette for – vil gjøre det lettere å rekruttere nok frivillige til at rekrutteringsprosessen kan bli selvforsterkende. Sannsynligvis har både KUP-prosjektet og Røde Kors sine Ressursentre, i hvert fall i en viss utstrekning, erfart slike gunstige sosiale mekanismer.

Holdninger til frivillig innsats

En annen mulig forklaring til at prosjektet ikke har lyktes med mobilisering av frivillige er holdninger til frivillig innsats. Dataene viser at holdningene spriker en del blant dem som har hatt roller i prosjektet. På den ene siden gir flere uttrykk for at ”dugnadsånden er død i Norge”, og i så måte er følgende sitat representativt:

”Den tiden hvor mennesker gjorde noe av ren og skjær idealisme kan du bare glemme. Den tiden er over. Noe rester ser vi av det bortover, og noen av helt genuin interesse engasjerer seg i noe, det er i første rekke folk som har gått av med pensjon, som da har ressurser til å bidra med noe, de stiller nok opp. Men skal du få andre til å gjøre noe i dag så er det min overbevisning at du må honorere dem. Så kan man si at dessverre er vi blitt så grådige.”

På den andre siden er nok verken dugnadsånden eller drømmen om den helt død. Prosjektet har utvilsomt ønsket å mobilisere frivillig innsats, og det gis eksempler på at folk faktisk har bidratt som frivillige i prosjektet i et visst – men langt mindre enn man hadde forhåpninger om – omfang. Likevel gis det flere eksempler på at prosjektet ikke akkurat har presset på for å mobilisere frivillige, blant annet har prosjektet 1) ikke gjennomført kartlegging av frivillig kompetanse eller kompetansebehov i lokalsamfunnet, 2) ikke gått bredt ut for å rekruttere frivillige, 3) ikke prioritert arbeidet med opplæringsprogram for frivillige (men som nevnt er det ferdig til utprøving nå), og 4) ikke brukt egne nettverk til å mobilisere frivillige til å bidra for eksempel med spisskompetanse inn mot møteplassene, og 5) i liten utstrekning invitert potensielle frivillige med på faglige møteplasser. Sett på bakgrunn av disse momentene er det ikke overraskende at man ”har fått lite gratis”.

Prosjektet har ved flere korsveier vurdert ”grenser for frivillighet”, altså stått oppe i situasjoner hvor man kunne velge å bruke penger eller alternativt søke å mobilisere frivillig innsats for å få løst oppgaver. Dataene viser at man har vurdert slike grensetilfeller fra gang til gang, og ikke hatt klare kriterier eller prinsipper av typen ”penger kan brukes slik og sånn hvis de og de betingelsene er innfridd...” Det har heller ikke vært vurdert som hensiktsmessig å ha slike prinsipper, for ”...det har vært en ganske sterk føring i prosjektet at vi skal bruke tid og vi skal undersøke muligheter, og dermed så blir det jo til at man ikke legger budsjett for tre år og vet hva man skal bruke til og diskuterer prinsipper på et sånt stadium, men man ser underveis, og alle disposisjoner som er gjort har vi jo hatt diskusjoner på i styringsgruppa.”

Prosjektet har slik sett tatt pragmatiske avgjørelser ut fra behov ”der og da”, og fordi økonomien i prosjektet som nevnt i kapittel 1 har vært god, har terskelen for å bruke penger for å løse oppgaver vært forholdsvis lav.

Frivillige og lønnede har jobbet med de samme oppgavene i selve gruppetilbudet til senstarterne, men de lønnede har også hatt andre oppgaver. Prosjektmedarbeideren som ble engasjert fra samarbeidspartneren presiserer at kun en mindre andel av hans tid har vært brukt på direkte arbeid med ungdommene, og at han har tatt del i andre utviklingsoppgaver i prosjektet. Imidlertid har det nok i omgivelsene festet seg et inntrykk av at noen har fått lønn og andre ikke, og dermed har prosjektet – uavhengig av om dette er tilsiktet eller ikke – kommunisert en utydelig holdning til betydningen av frivillig innsats.

”Konsulenttilnærming” til tverrsektorielt samarbeid

En tredje mulig forklaring på utfordringene prosjektet har hatt med mobilisering av frivillige, er den ”profil” eller ”innretning” prosjektet har hatt på sin ressursbruk. Prosjektet har villet utforske grensene for tverrsektorielt samarbeid, men har det hatt en ressursbruk tilsvarende det en ville forvente av et typisk frivillighetsprosjekt, eller en ressursbruk tilsvarende det en ville forvente av et typisk offentlig forsknings-/ utviklings- eller utredningsarbeid?

Prosjektregnskapet for perioden 2003-2006 viser at om lag 80 prosent av midlene prosjektet har disponert er brukt til lønnsmidler og kompensasjon for tapt arbeidsinntekt. De resterende inntil 20 prosentene er i hovedsak brukt til kjøp av konsulenttjenester, veiledning og treningsprogram for prosjektarbeidere. Godt under fem prosent er brukt til opplæring av frivillige og til aktiviteter for brukere.

Ressursbruken har følgelig ikke vært slik en kunne forvente dersom en legger et frivillighetsperspektiv til grunn. Da ville ressursene i langt større utstrekning vært brukt ”ut mot frivillige og brukere”. Ressursbruken har heller ikke vært slik en kunne forvente dersom en legger et forskningsperspektiv til grunn. Da ville ressursene i langt større utstrekning vært brukt til systematikk i det faglige arbeidet, og prosjektet ville basert seg mer på egen kompetanse. Som til dels vist i kapittel 4 og tydelig vist i kapittel 5 var ikke tiltaksutviklingen bare preget av faglig soliditet.

Ressursbruken har slik sett vært ”verken eller” ut fra henholdsvis frivillighets- og forskningsforventninger. Derimot synes ressursbruken å være konsistent med et annet perspektiv, nemlig ”konsulenttilnærming”. Prosjektet har betalt eksterne eksperter markedspris for å utføre tjenester, og har også kommet opp i flere vanskelige grenseoppganger som er uvanlige både i frivillighets- og forskningsprosjekter. De kanskje viktigste (og begrunnelsene som er gitt for valgene som ble gjort) er disse:

- Styringsgruppa lønnet en samarbeidspartner fra en annen organisasjon for å jobbe med tiltak overfor senstartere. (Dette ble diskutert i begge organisasjoner, og to forhold oppgis som avgjørende for beslutningen: Det ble vurdert som nødvendig for å få ”motorkraft” i arbeidet med senstartere å engasjere en kompetent fagperson. Det ble også vurdert som ønskelig å tilføre den samarbeidende organisasjonen ressurser, slik at den skulle være bedre rustet til å videreføre engasjementet for senstarterne.)
- Styringsgruppa dekket kostnadene for treningsprogram i organisasjon og ledelse for to av prosjektarbeiderne. Styringsgruppens leder var medarrangør av dette programmet. Omfanget på programmet tilsvarte undervisning som gis ved 15 studiepoengskurs i universitets- og høyskolesektoren, men kostnadene var om lag dobbelt så høye og deltakerne avla ingen eksamen. (Styringsgruppens leder oppgir at han vurderte treningsprogrammet som svært godt tilpasset de kompetanseutviklingsbehov prosjektarbeiderne hadde. Han oppgir også at deres deltakelse i programmet ikke hadde økonomiske konsekvenser for ham, fordi programmet var fulltegnet og det var ventelister.)
- Styringsgruppa ga kompensasjon for tapt arbeidsinntekt på dagtid til firmaet som styringsgruppens leder er daglig leder og medeier i. Dette er et konsulentfirma, med et kostnadsnivå deretter. (Spørsmålet om kompensasjon for tapt arbeidsinntekt på dagtid ble tidlig tatt opp både i prosjektet og med Justisdepartementet, og klarert på prinsipielt grunnlag begge steder. Styringsgruppens leder oppgir at han har fått kompensert mindre enn halvparten av sin innsats på dagtid, og at han følgelig har bidratt med frivillig innsats i prosjektet både på dag- og kveldstid.)
- Både styringsgruppens leder og prosjektleder har i prosjektperioden hatt private konsulentoppdrag for en organisasjonsenhet i kommunen som prosjektet har hatt utstrakt samarbeid med. (Begge vurderer det slik at det ikke oppsto konflikter mellom innsatsen de

gjorde for prosjektet og som private konsulenter, fordi konsulentoppdragene ikke handlet om prosjektet eller kriminalitetsforebygging.)

- Styringsgruppa engasjerte eksterne konsulenter som også har vært forretningspartnere eller tidligere kolleger med styringsgruppens leder. (Styringsgruppens leder presiserer at dem som har vært engasjert i prosjektet har blitt det på grunnlag av sin kompetanse. Det er for øvrig betalt markedspris for utførte tjenester.)

Som tidligere nevnt har alle spørsmål om ressursbruk vært diskutert i styringsgruppa, som stiller seg bak alle faglige og økonomiske beslutninger i prosjektet. Styringsgruppa har altså vært villig til å bruke til dels betydelige beløp for å gjennomføre prosjektets oppgaver, men presiserer at alle beslutninger har hatt en faglig eller substansiell begrunnelse. Det er altså bevisst valgt en ”konsulenttilnærming”. Det er selvfølgelig de faglige konsekvensene av beslutningene som er i fokus for evalueringen. Spørsmålet er altså om ressursbruken har vært hensiktsmessig for å realisere prosjektets mål.

”Konsulenttilnærmingen” gjør prosjektet til en sjelden fugl i kriminalitetsforebygging forankret i en frivillig organisasjon. Nettopp det uvanlige gjør det verdt å ettertenke hva man kan lære av tilnærmingen. Den utvilsomt største fortjenesten er høy bevissthet om at et prosjekt er en engangsforeteelse. Helt fra begynnelsen av har prosjektet jobbet med forankring for å sikre videreføring av innsats, og satset på å utvikle strukturer for at *andre* kan øke sin kapasitet for arbeid med frivillige og brukere. Det er sannsynlig at ”konsulenttilnærmingen” har oppnådd mer i forhold til tilrettelegging for tverrsektoriell kriminalitetsforebyggende innsats enn de fleste typiske frivillighets- eller forskningsprosjekt ville oppnådd.

Den største svakheten er nok nettopp at tilnærmingen verken synes motivert av sterk interesse for frivillig innsats for brukerne (”varme hjerter”), eller av sterk interesse for systematisk fagutvikling (”kalde hoder”). Prosjektet ble en mellomting, og det er usikkert hvordan erfaringene det gjorde vil tas opp i frivillighets- og forskningskretser. Eksempelvis er det overveiende negative holdninger til bruk av lønnsmidler for frivillig innsats i det norske folk (Wollebæk, Selle m.fl. 2000). For øvrig styrkes perspektivet ”konsulenttilnærming” av at Askim Rotary ikke viderefører sin innsats i nettverksorganisasjonen eller partnerskapsavtale.

Annerledesheten bør imidlertid ikke skyggelegge for at prosjektet som tidligere beskrevet har utviklet en lovende modell for tverrsektorielt samarbeid om kriminalitetsforebygging, og har høstet viktige erfaringer ad tiltaksutvikling for potensielle senstartere.

Evalueringsmandatet

Evalueringsrapporten har belyst alle spørsmål og momenter reist i Justisdepartementets tildelingsbrev, referert i kapittel 2. Det er vist til hvordan målene ble definert i løpet av det første prosjektåret, og at prosjektet senere holdt fast ved disse. Det er vist til at prosjektet har oppnådd gode resultater med hensyn til tilrettelegging for tverrsektoriell kriminalitetsforebygging, og at god prosjektorganisering og godt forankringsarbeid i kommunen var viktig for å avstedkomme dette. Hovedutfordringen har vært mobilisering av frivillige, og grunnene til at dette har vist seg vanskelig er analysert tidligere i dette kapittelet. Prosjektet har som kort vist i kapittel 1 generert lite engasjement i næringslivet. Det er også beskrevet hvem som har vært deltakere i tiltak, hva som har motivert dem, og hvordan de selv har vurdert aktivitetene. Prosjektet har hatt gode økonomiske rammebetingelser, og hadde midler til å fortsette innsatsen de første månedene i 2007. Avtalt prosjektavslutning var opprinnelig 31. desember 2006.

Spørsmålene knyttet til organisering er også belyst, men det som gjenstår er selvfølgelig det kritisk viktige spørsmålet om potensial for overføring til andre lokalsamfunn, herunder også kostnadmessige konsekvenser. Det synes opplagt at modellen prosjektet har utviklet for tverrsektoriell kriminalitetsforebyggende innsats kan prøves ut i andre lokalsamfunn uten større kostnader. Imidlertid er det grunn til å advare mot å tro at denne typen innsats er kostnadsfri. Tvert imot tyder mye på at man må investere i en "støttestruktur" som beskrevet over for å sikre kontinuerlig mobilisering av frivillige ("kritisk masse"). Her kan man imidlertid lære mer av andre prosjekter enn "Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet", som kom forholdsvis kort på veien mot å etablere en slik struktur. Det er også sannsynlig at man bør legge større innsats enn prosjektet gjorde i å avklare ambisjonsnivå og meningssammenhenger frivillige inviteres til å bidra til. Videre er det nok nødvendig å innta en mer prinsipiell holdning til bruk av ressurser opp mot frivillig innsats enn det prosjektet gjorde. Det som over er beskrevet som "konsulenttilnærming" vil nok virke fremmed for

mennesker som vurderer å bidra med frivillig innsats til beste for barn og unge i faresonen for kriminalitetsutvikling.

Avslutningsvis er det grunn til å presisere at man i Askim allerede har gode erfaringer med utvikling av støttestrukturer for frivillighet, med å tydeliggjøre meningssammenhenger frivillige inviteres til å bidra til, og med å ”få mer ut av hver krone” i forhold til frivillig innsats. Askim har også relevante tverrsektorielle tiltak både for potensielle tidlig- og senstartere, og gjennom nettverksorganisasjonen har Askim en god tverrsektoriell møteplass. Askim har også politiske vedtak og planer som støtter oppunder innsatsen. Prosjektet ”Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet” sin største fortjeneste slik sett er nok at det har tydeliggjort potensialet for tverrsektoriell kriminalitetsforebyggende innsats i Askim som lokalsamfunn.

Referanser

Antonovsky, A. (1987). Unraveling the Mystery of Health. San Francisco, Jossey-Bass.

Arnesen, A., M.-A. Sørli, m.fl. (2004). "Positiv atferd, støttende læringsmiljø og samhandling i skolen - et skoleomfattende tiltaksprogram." Skolepedagogikk(9): 18-27.

Askim kommune (2006). Kraftsenteret Askim. Visjonsplan for Askim kommune - 2006-2017.

Askim Rotary (2003-04). Arbeidsplan.

Askim Rotary (2005). Delrapport II. Mindre kriminalitet i lokalsamfunnet. Hvordan jobbe forebyggende gjennom å legge til rette for muligheter og skape anledninger. Askim.

Bendixen, M. (2006). Antisocial behaviour in early adolescence: Methodological and substantive issues. Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen. **PhD**.

Bergh, J. (2003). Ungdommer i norske fengsler. Kriminalitet blant barn og unge. Del 3. Notat nr. 2003-15. S. sentralbyrå. Oslo.

Bøhm-Pedersen, K. (2003). Dørum med offensiv mot barnekriminelle. Aftenposten. Oslo.

Carlsson, Y. (1992). Det kompliserte nærmiljøarbeidet. Om muligheter og hindringer i arbeidet med å utvikle lokalsamfunn. Erfaringer fra nærmiljøforsøkene 1987-1991. Oslo, NIBR.

Carlsson, Y. (2002). "'Forebyggingskjøkkenet': Velferdskommunens problemekspansjon og den internasjonale "programindustrien" - konsekvenser for det lokalt forebyggende arbeidet." Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab: 275-295.

Carlsson, Y. og T. Haaland (2004). Voldelige ungdomsgrupper - intervensjon på kommunenivå. Erfaringsrapport fra Kristiansand 2001-2004. NIBR-rapport. Oslo.

Christophersen, J. G. (1997). Kriminalitetsforebygging - en bibliografi. Oslo, Det kriminalitetsforebyggende råd.

Eide, S. B. (1998). Livssynsspenninger og profesjonell legitimering. Når barnevernet samarbeider med et kirkelig ungdomsprosjekt. Den lokale velferdsblanding. Når offentlige og frivillige skal samarbeide. P. Repstad. Oslo, Universitetsforlaget.

Eide, S. B. og H. Hernes (1993). Evaluering av Kirkens Ungdomsprosjekt. FOU-rapport nr. 138. Kristiansand, Agderforskning.

Eikeland, O. (1997). Erfaring, dialogikk og politikk. Den antikke dialogfilosofiens betydning for rekonstruksjonen av moderne empirisk samfunnsvitenskap. Et begrepshistorisk bidrag. Oslo, Universitetsforlaget.

Falck, S. (1994). "Dagens unge - verre enn før?" Nordisk Sosialt Arbeid(1): 36-49.

Ge, X., B. Donnellan, m.fl. (2003). "Differences in Personality and Patterns of Recidivism Between Early Starters and Other Serious Male Offenders." The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law(31): 68-77.

Gladwell, M. (2001). Det magiske vendepunktet : når små ting skaper store endringer. Oslo, Gyldendal.

Granovetter, M. S. (1973). "The Strength of Weak Ties." American Journal of Sociology **78**(6): 1360-1380.

Grekin, E. R., P. A. Brennan, m.fl. (2001). "Male Criminals With Organic Brain Syndrome: Two Distinct Types Based on Age at First Arrest." American Journal of Psychiatry(158): 1099-1104.

Gustavsen, B. (1991). Strategier for utvikling i arbeidslivet. Oslo, TANO.

Hage, P. (1997). Blindvegar, omvegar, utvegar - Om kriminalitetsforebyggjande teori og praksis. Oslo, Det kriminalitetsforebyggende råd.

- Hagemann, S. (2004). "Dobbelt så mange kriminelle indvandrere." Børn & Unge(25/2004).
- Haslund, U. (2003). Straffereaksjoner mot unge. Kriminalitet blant barn og unge. Del 2. Notat nr. 2003-14. S. sentralbyrå. Oslo.
- Hauge, H. A. (1999). Litteraturstudie om rusmiddelforebygging. HENÆR-senterets forarbeid til konseptet «Forebyggingshåndboka». Skriftserien: Rapport 5/1999. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.
- Hauge, R. (2001). Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie. Oslo, Universitetsforlaget.
- Helgeland, I. M. (2001). Ungdom med atferdsvansker - hvordan går det med dem som 30-åringer? HIO-rapport. Oslo, Høgskolen i Oslo.
- Helland, H. (1998). Forebygging av problematferd blant ungdom. En litteraturstudie. NOVA-rapport. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hodgins, S., G. Cote, m.fl. (1998). Major mental disorder and crime: an etiological hypothesis. Psychopathy: Theory, Research and Implications for Society. D. J. Cooke. Dordrecht, Kluwer: 231-256.
- Holøs, L.-K. (2006). Tøft for de unge. Smaalenenes Avis. Askim.
- Høybråten, D. (2004). Folkehelse, forebygging, frivillighet, felles ansvar. Møteplassen 2004 - partnerskap for folkehelse. Oslo, Helse- og omsorgsdepartementet.
- Johnsen, N. (2006). Knallhardt blant unge på bygda. Dagsavisen. Oslo.
- Justis- og politidepartementet (2004). Snu unge lovbytere. Et tverrdepartementalt prosjekt rettet mot barne- og ungdomskriminalitet.

Justis- og politidepartementet (2005). Handlingsplan. Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet, Justis- og politidepartementet.

Kadzin, A. E. (1997). "Practitioner review: Psychological treatments for conduct disorder in children." Journal of Child Psychology and Psychiatry(38): 161-178.

Kaufmann, A. (1991). Kriminalitetsutvikling hos barn og unge. En sammenfatning av risikofaktorer knyttet til individet og psykososialt miljø. Oslo, Det kriminalitetsforebyggende råd.

Kuhnle, S. og P. Selle, Eds. (1990). Frivillig organisert velferd - alternativ til offentlig? Bergen, Alma Mater.

Kuhnle, S. og P. Selle (1992). Government and voluntary organizations: A relational perspective. Government and Voluntary Organizations. S. Kuhnle and P. Selle. Aldershot, Avebury.

Kvale, S. (1996). InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. Thousand Oaks, SAGE Publications.

Larsen, E. (2006). Gjør vi det vi sier vi skal gjøre? En evaluering av Ungplan Hordaland og Ungplan Østfold.

Lorentzen, H. (1994). Frivillighetens integrasjon. Oslo, Universitetsforlaget.

Merton, R. K. (1990). Den selvoppfyllende spådom. Handling og samfunn. D. Østerberg. Oslo, Universitetsforlaget: 152-172.

Midtsundstad, A. og R. Øyen (2005). Mestring - et element for opplevd inkludering. Erfaringer fra barneverntjenesten knyttet til bruk av metoden Fritid med bistand. FORSA-seminaret 2005. Kunnskap i sosialt arbeid. utfordringer for forskning og praksis. Høgskolen i Agder.

- Midttun, A., T. Dirdal, m.fl. (2005). Offentlig-private partnerskap som supplement til det offentlige velferdstilbudet. Rapport fra prosjektet "Organisert frivillighet - et bidrag til fornyelse av offentlig sektor". Forskningsrapport. Oslo, Handelshøyskolen BI. Institutt for innovasjon og økonomisk organisering. Senter for bedriftens samfunnsansvar.
- Moffitt, T. E. (1993). "Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behaviour: a developmental taxonomy." Psychological Review(100): 674-701.
- Moffitt, T. E., A. Caspi, m.fl. (2002). "Males on the life-course-persistent and adolescent-limited pathways. Follow-up at age 26 years." Development and Psychopathology(14): 179-207.
- Nordahl, T., Ø. Gravrok, m.fl., Eds. (2006). Forebyggende innsatser i skolen. Rapport fra forskergrupper oppnevnt av Utdanningsdirektoratet og Sosial- og helsedirektoratet om problematferd, rusforebyggende arbeid, læreren som leder og implementeringsstrategier. Oslo, Utdanningsdirektoratet.
- Nordahl, T., M.-A. Sørli, m.fl. (2005). Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger. Bergen, Fagbokforlaget.
- Onarheim, G. (1993). Dei frivillige organisasjonene på helse- og sosialsektoren: Nye utfordringer og nye roller. Morgenbladet. Oslo.
- Pape, H. (1995). Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertredere. PHS Forskning. Oslo, Politihøyskolens forsknings- og utviklingsavdeling/ UNGforsk.
- Patterson, G. R., L. Crosby, m.fl. (1992). "Predicting risk for early police arrest." Journal of Quantitative Criminology(8): 335-355.
- Patterson, G. R., M. S. Forgatch, m.fl. (1998). "Variables that initiate and maintain an early-onset trajectory for juvenile offending." Developmental Psychopathology(10): 531-547.
- Polanyi, M. (2000). Den tause dimensjonen: en innføring i taus kunnskap. Oslo, Spartacus forlag.

Putnam, R. D. (2001). Bowling alone : the collapse and revival of American community. New York, Simon & Schuster.

Reason, P. og H. e. Bradbury (2001). Handbook of Action Research. Participative Inquiry and Practice. London, SAGE Publications.

Repstad, P. (1993). Mellom nærhet og distanse. Oslo, Universitetsforlaget.

Repstad, P., Ed. (1998). Den lokale velferdsblanding. Når offentlige og frivillige skal samarbeide. Oslo, Universitetsforlaget.

Rogers, R. W. og F. F. Shoemaker (1971). Communication of Innovations. New York, The Free Press.

Ross, L. (1977). The intuitive psychologist and his shortcomings. Distortions in the attribution process. Advances in experimental social psychology. L. Berkowitz. New York, Academic Press. **10**.

Rønning, G. (2004). Dørum lærer av Askim. Rotary vil snu unge lovbytere med engasjement og hjertelag. Smaalenenes Avis.

Shaw, D. S., R. Q. Bell, m.fl. (2000). "A Truly Early Starter Model of Antisocial Behavior Revisited." Clinical Child and Family Psychology Review **3**(18): 155-172.

Stene, R. J. (2003). Barn og unge inn i rettssystemet. Kriminalitet blant barn og unge. Del 1. Notat nr. 2003-13. S. sentralbyrå. Oslo.

Stevenson, J. og R. Goodman (2001). "Association between behaviour at age 3 years and adult criminality." British Journal of Psychiatry(179): 197-202.

Stoltenberg, J. (2006). Vi trenger frivilligheten. Aftenposten. Oslo.

Stortingsmelding 16 (2002-2003) Resept for et sunnere Norge. Folkehelsepolitikken. Oslo, Helse- og Omsorgsdepartementet.

Stortingsmelding nr. 27 (1996-97) Om statens forhold til frivillige organisasjoner, Oslo: Kulturdepartementet.

Sverdrup, S. (2002). Evaluering. Faser, design og gjennomføring. Bergen, Fagbokforlaget.

The Ministry of Local Government and Regional Development (2006). CLEAR - Project report Norway 9. May 2006. Council of Europe Conference: Tools for Strengthening Democratic Participation at Local Level, Tampere.

Thunberg, K. (2002). Practical pain management : professional and organisational perspectives. Göteborg Department of Psychology, Göteborg University. **Fil. dr.**

Tones, K. og J. Green (2004). Health Promotion. Planning and Strategies. London, SAGE Publications.

Tones, K. og S. Tilford (2001). Health Promotion. Effectiveness, efficiency and equity. Third Edition. . Cheltenham, Nelson Thornes Ltd.

Vetvik, E. (2006). Det sosiale Askim. En skisse basert på statistiske data med litt kvalitativ supplering. Oslo, Dikohjemmet Høgskole.

Wolfe, A. (1989). Whose Keeper? Social Science and Moral Obligation. Berkeley, University of California Press.

Wollebæk, D., P. Selle, m.fl. (2000). Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi. Bergen, Fagbokforlaget

